İNSANCIL

AYLIK
KÜLTÜR
SANAT
DERGİSİ

Yıl 5 Sayı 53 Mart 1995 50.000.- TL (KDV DAHİL) ISSN 1300-4158

Otuz Santimlik Kolon

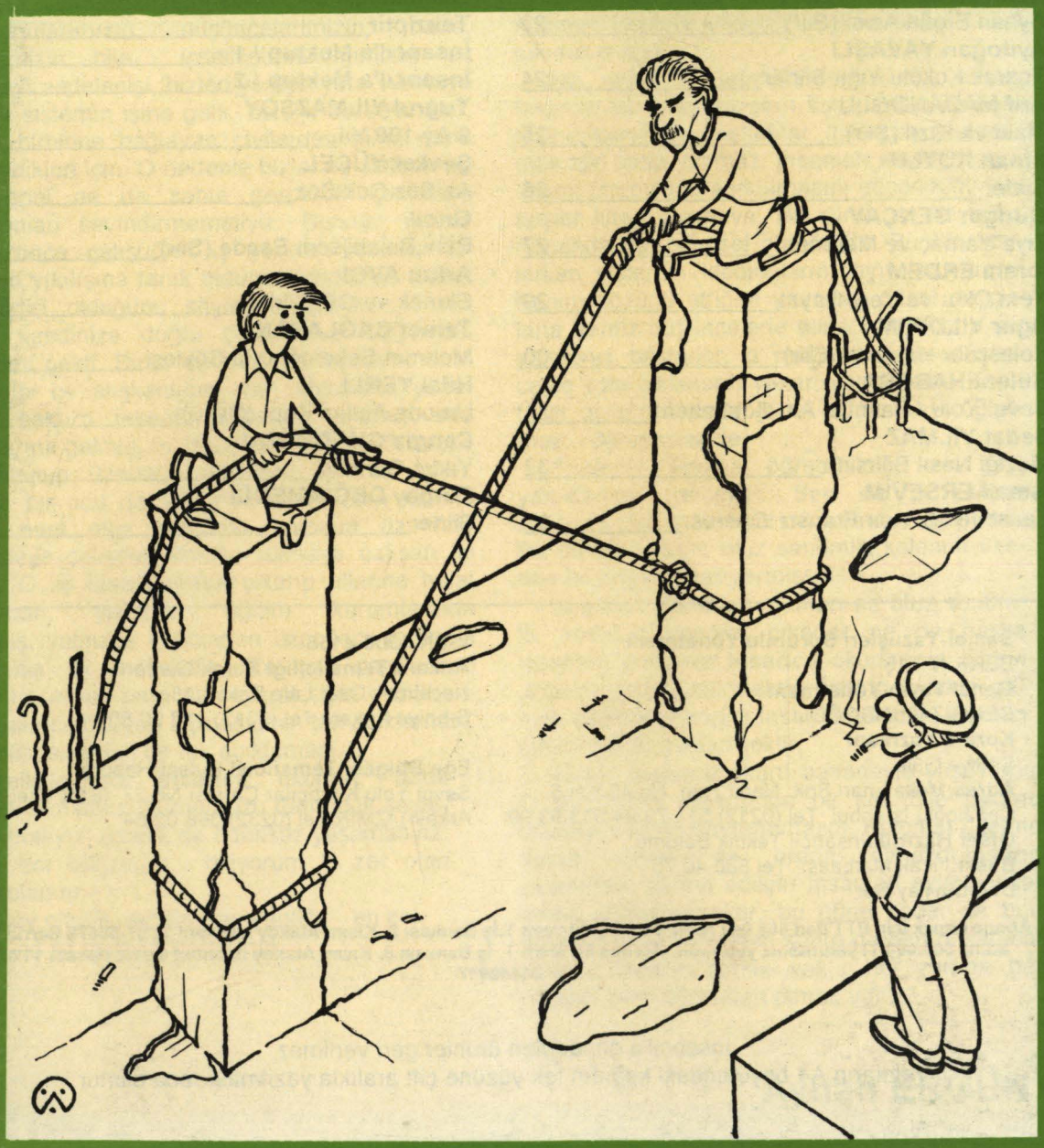

İÇİNDEKİLER

Ayhan ERGÜN
Otuz Santimlik Kolon 1
Afşar TİMUÇİN
Batılı Olmak ve Aydın Olmak 3
Kadir YERCİ
Öldürme Üzerine 6
Kaan ARSLANOĞLU
İnsan Tükenmez 14
Mustafa Bayram MISIR
Yeniden Devrimci Bir Aydınlanma İçin 17
Berrin TAŞ
Şiirde Gerçekçilik 20
Bozan YAMAN
Kastın Neydi Roni 22
Nihat ATEŞ
Ayhan Ergün Acısı (Şiir) 23
Aydoğan YAVAŞLI
Toprak Kokulu Yiğit Şiirler 24
Arif MADANOĞLU
Mavi ve Kızıl (Şiir) 25
Sinan KUTLU
Şiirler 26
Güngör GENÇAY
Ziya Yamaç ve Mehmet 27
İbram ERDEM
Yeni Okur ve Yeni Hayat 29
Uğur YILDIRIM
Kolasızlar Hareketi (Şiir) 30
Bülent HABORA
Sevgi Yolu / Palmiye Altı Sohbetleri 31
Sedat YILMAZ
Müziği Nasıl Bilirsiniz 32
İsmail ERSEVİM
Faust ve 19 Asır Fransız Operası 37
İsmet ALICI
Farenin Ölüm Baladı Ya Da
Anarşist Bir Şiir 38
Rona TOPÇUOĞLU
27 Mart Tiyatrolar Günü Ya Da Tiyatroda
Yitik İşlev 39
Hüseyin Hilmi BULUNMAZ
Oyunculuk ve Oyunculukta
Biçem Karmaşası 40
Molla DEMİREL
Bu Oyunun Sonu Felakettir (Şiir) 41
Oğuz UÇAK
Lope de Vega'nın Fuenteovejuna Adlı Oyununa
Rönesans Sanatı ve Felsefesi Açısından
Dramaturgik Bir Yaklaşım 42
Tekziptir 45
İnsancıl'a Mektup / 1 46
İnsancıl'a Mektup / 2 47
Tuğrul YILMAZSOY
9 Ay 100 Yıl 48
Şevket YÜCEL
Az Söz Çok Söz 49
Öncü
Beni Bulabilsem Sende (Şiir) 50
Artun AVCI
Ekmek ve Gül Şiirleri 51
Tamer ÇAĞLAYAN
Mehmet Şekeroğlu'yla Söyleşi 52
Hilal YERLİ
Umuda Açılan Kapı (Öykü) 55
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi 57
Turgay DEĞİRMENCİ
Şiirler 64

Sahibi-Yazılışleri Sorumlu Yönetmeni
BERRIN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGIZ GUNDOĞDU
Kurum Yazmanı
Şadıye Güle
Adres:Mollafenarı Sok Nadır Han No 40 Kat 5
Cağaloğlu Istanbul Tel (0212) 511 79 94-513 93 99
Ofset Hazırlık:Insancıl Teknık Bolümü
Baskı:Ilıcak Matbaası Tel 880 40 75
DağıtımYay-Sat

ISSN 1300-4158
Ankara Temsilciliği Burak Gurcan
Necatıbey Cad Lale Sok 4/18
Sıhhıye Ankara Tel (0312) 232 00 80

Ege Bölgesi Temsilcisi Bulent Habora
Sevgı Yolu Kıtapçılar Çarşısı No 27 (Efes Oteli
Arkası) IZMIR Tel (0232) 368 02 64

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu posta çeki veya T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul 11 37-38678 Berrin Taş adına 500.000 Tl yatırmanız yeterlidir. Avrupa 80 Mark T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul Döviz Hesabı 11 37-31449917

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez
Yazıların A4 boyutundaki kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur

Otuz Santimlik Kolon

Sevgideğer **İnsancıl** okurları, şu anda sizleri düşünüyorum, sizlerden ayrı olmayan beni... Bizler ki kültürel varlıklarız, o zaman, neye, hangi gözle bakmamız gerektiğini bilmemiz bile yetmiyor, yetmemeli de.

Duygularımızın, düşüncelerimizin, hatta, düşlerimizin bile... içselleştirebildiğimizin en küçük bir zedelenişi, bizleri yerden yere vurmaya çalışan sistemin işine gelir, üstelik de sevinirler. Bizleri birbirine bağlayan çivilerden birini daha sökebildikleri için. O nedenle bizler ne sistemi ne sözcülerini ne de sahte gerçeklik içerisinde yaşayanları sevindirmemeliyiz. Bundan iki ay kadar önce çalıştığım iş yerinin yanında bir inşaatın yıkılışına tanık oldum. Kendisinin inşaat mühendisi olduğunu söyleyen birinin, ipi sıkı tutun, kendinize doğru çekin diye bağırması dikkatimi çekti. Biraz da herşeye burnumu sokmak gibi bir alışkanlığım var Merakımı yenemeyip baktım. İnşaatın duvarları yıkılmış, sıra kolonlarına gelmiş, iki İnsan otuz santimlik başka bir kolonun üzerinde ellerinde halatın uçları, halatın bir ucu da yıkılmak üzere olan kolona bağlı, evet otuz santimlik kolonun üzerinde devirmeye çalışılan kolonu tutmaya çalışan iki İnsan. O iki İnsanı oraya çıkarıp ellerine halat tutuşturan, sistemin eğitim kurumlarında yetişmiş, yalnızca kendinden istenileni yapmayı öğretilmiş bir mühendis. En çok para nasıl kazanılır, en az para harcayarak, işte o mühendisin yıllarca okuyup öğrendiğinin tek açıklaması. Kapitalist sistemin de tek açıklaması...

Özellikle biz **İnsancıl** okurları, daha meraklı olmalıyız, burnumuzu daha çok şeylere sokmalıyız, üstelik de ödünsüz yaşamalıyız. İşimiz zor biliyorum... biliyorum ki zor olan güzel olandır.

Kolay olan o mühendisin yaptığı... en çok parayı en az parayla kazanmak.

İnsancıl okulunda yetişilir, mezun olunmaz.

Sistemin okullarından mezun olmuş,kendini sistemle bütünleştirmiş bir mühendis ancak iki İnsanın eline halat tutuşturup otuz santimlik kolonun üzerine çıkarır, uzaktan bağırır... ipi sıkı tutun diye.

Ne yazık ki edebiyatımızda da böyle. İnsanlar bir kitap yazsam kaç para kazanırım diye düşünmeye başladılar İnsan para kazanmak için kitap yazmaz. İnsanları sevdiği için... onlara birşeylerin anlatılmasını düşündüğü için başlar kitap yazmaya. Bu şiirde de böyledir, romanda da, bilimsel olanda da. Bunları söylerken sistemin ideologlarını ayrı tutuyorum. Benim sözünü ettiğim yazarlar, güzel duygularla, temiz düşüncelerle eline kalemi alıp şiir yazmaya başlarlar, o mühendis gibi düşünceyle yola çıksalardı yazar olamazlardı. Kapitalist sistem İnsana güzel düşünmeyi öğretmez... öğretemez de.

Sistemin İnsana öğretebildiği tek şey, yanılsamalı gerçektir Sen de o zaman sistemin içinde, sistemi düzeltmeye çalışırsın. Bir de bakmışsın, otuz santimlik kolonun üzerine iki insanı çıkarıvermişsin.

İnsancıl okulunun okurları ne otuz santimlik kolonun üzerine çıkarlar ne de başka İnsanları çıkarırlar.**İnsancıl** okurlarının görevi onları oradan indirmektir. İndirip bırakıp gitmek değildir Parayla İnsan arasındaki ilişkinin çirkinliğinide göstermektir

Hiçbir **İnsancıl** okuru bananeyle yaşayamaz. O mühendis yaşamında bir kez bile **İnsancıl** okusaydı böyle davranamazdı. Kolonun üzerinde duran işçiler de orada olmazdı.**İnsancıl** okurlarının görevi edilgin İnsanları eylem İnsanlarına dönüştürmektir, bu güne kadar da bunu başarmışlardır Bundan sonra da hep başaracaklardır... mezun olmak yok... her zaman hem öğrenci hem öğretmen olmak var.

Ayhan ERGÜN

İNSAN,

Neden iyi, neden kötüdür.
Neden toplumcu, devrimci; neden
dindar,köktendinci olur.
Neden tavşan kadar korkak, aslan
gibi yüreklidir.
Neden kimi insan olağanüstü özverili,
neden çoğu insan aptalcasına bencildir.
Neden milliyetçi, neden enternasyonalist olur.

Neden Freudcu, Frankfurt okulcu, Yapısalcı
Çoğul okumacı, düşünür.
Neden klasik müzik ya da arabesk dinler.

Neden bazı insanlar mücadele ederken ölür,
nasıl bazıları mücadelenin rantını yer.

İNSAN,

Nasıl gerçekten özgür düşünebilir, nasıl özgürleşebilir
İnsan, nasıl insanlaşabilir.

Tüm bu sorular üzerinde tartışabileceğiniz bir çalışma:

Yanılmanın Gerçekliği

Kaan Arslanoğlu

İnsancıl Yayınları

Batılı Olmak Ve Aydın Olmak

Afşar TİMUÇİN

Birinin görüşüne karşı çıkacağımız zaman "Batı'da da böyle bu" deyip çıkıveririz. **Batı'da da öyle olmak** yasal olmak demektir Gene de Batı'yla pek garip pek anlaşılmaz bir ilişkimiz vardır Aydınlarımız batılı insan tipine özenmişlerdir pekçok kişi Batı'da okumuş, Batı'da görgüsünü artırmıştır Ama gene de yaşamımızda Batı'yla uyuşmayan, batılı olmayan br şeyler vardır Düşüncelerimizde, yaşam biçimlerimizde, aşklarımızda, sanat yapıtlarımızda Batı'yla hiç uyuşmayan özellikler ağırlıktadır Cumhuriyet aydınları "batılılaşmak" terimini getirmişlerdir ve bu terim çoklarınca eleştirilmiştir Efendim, demişlerdir eleştirmenler, biz ne diye batı insanına benzeyecekmişiz? Oysa cumhuriyet aydınları "batılılaşmak"tan Batı'nın kültür değerlerini öğrenmeyı anlamışlardır Ancak bu öğrenme hiçbir zaman tam olarak gerçekleşmemiştir Aydınlarımız Batı'dan pekçok şey getirmiş, pekçok şey aktarmışlardır Gelgelelim batı kültürünü özümleyemedikleri için özgün hiçbir şey yaratamamışlardır

Dünyamızın Batı'ya açılması çok eskidir, batılılaşma yoluna girmeye başlaması XVIII yüzyıla uzanır İki yüzyıldır bir batılılaşma serüvenini tamamına erdiremediğimiz kesin. Batı bugün de bızım için ne olduğu bilinmeyen bir şeydir ya da güzel otomobiller üreten, çekıcı giysiler üreten, yenı mutfak gereçleri üreten bir dünyadır Modern matematığın XIX. yüzyılın birinci yarısında Emin Paşa'yla, Cambridge'de öğrenim görmüş olan bu değerli bilim adamıyla Türkiye'ye girmiş olduğunu belki bugünün matematikçileri bile unutmuşlardır Matematikçilerimiz modern matematiğin bütün incelikleriyle bu ülkeye İshak Hoca'yla girdiğini de unutmuş olmalılar Her güçlü kültür, daha az güçlü kültürleri etkıler Önemli olan bir kültürden etkilenmeyi bilmektir Kültürden etkilenmeyi bilmeyenler **kültür öykünmecisi** olur çıkarlar Batı kültüründen etkilenmeyi becerebilseydik bugün bizim yaşamımızda da felsefenin, bilımin, sanatın gerçek bir ağırlığı olabilecekti. Aydınlarımız Batı'yı öğrenmekten çok Batı' daki insana benzemeyi önemsediğinden cumhuriyet aydınlarının temel ülküsü olan batılılaşma gerçek anlamda gerçekleştirilememiştir

Batı XVI. yüzyıldan sonra dünyanın kültür merkezı durumuna gelmeye başlamıştır Bu anlamda Batı kendi içinde biryapılı bir görünüm ortaya koymadığından belli bir batı kültüründen sözetmek de olası değildir Alman kültüründe fransız kültürünün, fransız kültüründe italyan kültürünün derin izleri vardır Kültürler birbirlerinden etkilendikçe güçlenirler Gerçekte sorunu batılılaşma sorununa indirgemeden **dünyaya açılmak** düşüncesini geliştirmek gerekiyordu. Dünya kültürünün bir bütün oluşturmaya doğru gittiği bir dünyada yalnız bir kültürden değil, birçok kültürden etkilenmek gerekirdi. Şimdi biz Amerika kıtasındaki kültür etkinliklerini izlemiyoruz, ama Amerikalı gibi traş olmayı, Amerikalı gibi giyinmeyı, en garibi de Amerikalı gibi türkçe konuşmayı önemsiyoruz ve elbette gülünç oluyoruz. Çok genç ınsanlarda bu içler acısı öykünmecilik daha yüzkızartıcı boyutlara varıyor Yakında kültürümüzün bütün sorumluluğunu yüklenecek olan insanlar ne olduğunu bılmedıkleri bir kültürün ağzı ayrık izleyıcileri olmaktan öteye geçemiyorlar ne yazık.

Az önce söylemeye çalıştığımız gibi, Türklerin batı değerleriyle yüzyüze gelmesi ve kendi değerleri dışında değerler aramaya yönelmesi Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önceki zamanlara raslar Türkler Doğu'dan gelip Anadolu'ya yerleşince hiç de biryapılı olmayan bır ortamda yaşamak ve o zamana kadar tanımadıkları toplumlarla ilişkiler kurmak durumunda kaldılar Onlar yalnız Batı'dan etkilenmediler, Doğu'dan da büyük etkiler aldılar Prof Dr Fuad Köprülü **Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar** adlı kitabında şunları söyler "Birinci Alaed-Din Keykubad kendisine bağlı olan Sinop ve Antalya lımanlarında Cenovalılar ve bılhassa Venediklilerle bağlar kurarak onlara tıcari ve kanuni birtakım imtiyazlar da vermişti. Moğol istilası, Türkıstan ve İran'dan, Harezm'den kaçan birçok alim ve sanatkarların Anadolu Selçuklu İmparatorluğu dahiline gelip yerleşmesi suretiyle Anadolu Türkleri üzerinde İran tesirinin büsbütün kuvvetlenmesi neticesini doğurdu Herhalde, bütün muhalif iddialara rağmen, Anadolu Selçuklularında İran tesirinin en çok göze çarptığı muhakkaktır Gıyasüd-Din Keyhusrev'den sonra tahta çıkan sultanların Keykubad, Keykavus, Keyhusrev vb gibi eski İran mitolojısinden alınmış unvanlar kabul etmeleri, Alaed-Din Keykubad'ın Konya ve Sivas surlarının üzerine **Şeh-Name**'den bazı parçalar kazdırtması bunu açık bir surette gösteriyor Konya saraylarını dahili hayatı ve hükümdarların Acem şairlerine ve Acem edebiyatına karşı gösterdikleri iltifat ve bağlantının samimiyeti düşünülünce bu hakikat inkar olunamaz."(s. 190)

Türklerın Anadolu'da yerleşik bir toplum durumuna gelmesı kolay olmamış ve uzun zaman almıştır Bu sürenin uzaması biraz da Doğu'dan gelen göç dalgalarının karmaşıklığından ve çokluğundandır Ayrıca toprağa hıçbir zaman tam olarak yerleşememiş bu insanların tarıma, ticarete ve zanaata yönelmesi epeyce deneyimı gerektiriyordu. Türkler toprağa yerleştıkçe Batı'yla daha yakın ilişkilere gireceklerdir Ord Prof Dr Hilmi Ziya Ülken **Türkiye'de çağdaş düşünce tarihi** adlı çok önemli yapıtında bu konuda

şunları söylemektedir "Türklerin Batı ile ilk temasları Akdeniz havzasına yerleşmeleri ile başlar Bu olay bir step kavminin denize çıkması, çobanlıktan şehir hayatına, gemiciliğe ve ticarete geçmesi şeklinde çok geniş ve uzun süreli bir değişmeyi doğurmuştur Batı türklerini doğu türklerinden ayıran bu olay kısa zamanda olmamış ve her yerde başarılı sonuçlara ulaşamamıştır Çünkü, Cermenlerin Akdeniz'e yerleşmesine benzeyen bu uzun değişme süreci ardından sık sık yeni göçler gelmiş ve şehirleşme hareketi tamamlanmadan hemen ardından gelen yeni bir göçebe dalgası yerleşmeyi sarsmıştır Büyük Selçuklulardan sonra Moğol akını ve onun getirdiği yeni türkmen göçü, ondan sonra üçüncü bir göçebe dalgası (Akkoyunlular, Karakoyunlular vb) ile sarsılmış, bu göçün dalgaları hemen 16. yüzyıla kadar sürdüğü için tam yerleşme ancak o asırdan sonra başlamıştır" (s.23-24).

Demek ki Avrupa'da büyük bir kültür atılımının gerçekleştiği Rönesans döneminde ya da Geç Ortaçağ döneminde, XV ve XVI yüzyıllarda Türkler henüz tam anlamında yerleşik yaşam düzenine geçebilmiş değillerdir Bu dalgalanma içinde Arap, İran, Ceneviz, Venedik, Bizanş etkileri altında yepyeni değerlerin ortaya çıkması doğaldı Bundan böyle Türkler elbette Asya'dan gelen o göçebe insanlardan daha başka olacaklardı Bu da yeni bir uygarlığın gelişmesi, onun içinde yeni bir kültürün doğması demekti Bu yeni yerleşik toplum Asya'dan getirdiği değerlerle Batı'dan ve Doğu'dan aldığı değerleri bir potada eriterek özümlemeye yönelirken kendine azçok yabancı düşen batı değerlerinden çok kendisine daha yakın olan doğu değerlerini benimsemiştir Doğu kökenli bir toplumun, hele din birliği de söz konusu olunca, doğu toplumlarının değerlerini daha rahat alması doğaldır Ancak XV yüzyıldan, özellikle XVI yüzyıldan sonra Avrupa'nın sermayeci düzene geçişle büyük bir uygarlık etkinliği ortaya koyması Türkler için batı değerlerini de ilgi çekici ya da hatta kaçınılmaz kılmıştır Kültür değerleri açısından Doğu'ya bağlı olmakla birlikte hep Batı'ya doğru genişlemeye çalışan ve Batı'dan yarar bekleyen hatta varlığını Batı'nın kaynaklarına bağlı sayan bir toplum batı kültürünü de gözardı edemeyecekti Osmanlı Devleti, Batı karşısındaki güçsüzlüğünü anladığı ölçüde batı değerlerini düşünüp tartışmak durumunda kalmıştır Osmanlı İmparatorluğu özellikle 1699'da Karlofça Antlaşması'nı imzaladıktan sonra Batı'nın ciddiye alınması gerektiğini anladı ve Batı'ya olabildiğince kavrayıcı bir tutumla yönelmeye başladı Bu yöneliş biraz da **osmanlı aydınının yararlanmak isterken zarar gördüğü bir güç** karşısındaki şaşkınlığından gelmektedir Bu şaşkın yönelim döne dolana Tanzimat devinimini doğurmuştur

Tanzimat, Osmanlı'nın yıkılışını açıkça gösteren bir belirtidir, bir dönemeç, bir dönüm noktasıdır, bir vazgeçiş yeridir, bir eklem yeridir Artık dünyada askeri imparatorlukların yaşaması olası değildi Alman filozofu Leibniz, Osmanlı İmparatorluğu'nun ortadan kaldırılması için XVII yüzyılda mutlakyöneticiler nezdinde çabalar göstermiş, ancak ilgililerden artık Haçlılar dönemi bitti yanıtını almıştı. Kutsal Roma Germen İmparatorluğu bir imparatorluktan çok bir yamalı bohçaydı Kısacası artık imparatorluklara yer yoktu Bundan böyle askeri imparatorlukların yerini iktisadi imparatorluklar alacaktı. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış nedenlerini, buna göre, dışta yani Avrupa'nın iktisadi ve toplumsal gelişiminde olduğu kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun çaresizliklerinde aramak gerekir İmparatorluklar yiye yiye şişen ve sonunda patlayan oburlara benzerler Niyazi Berkes **Türkiye iktisat tarihi** adlı kitabında şöyle der "Askerlik ve savaş gücü yolundan servet ve ekonomik güç edinme metodu ile tarım, endüstri, ticaret ve maliye yollarından servet gücü elde etme arasındaki farkı hatırımızda tutalım. Çünkü (..) Osmanlı Devletinin yıkılışı bu ikisi arasındaki farkı seçememiş olmaktan ileri gelmiştir" (s 12). Niyazi Berkes'in belirttiği üzere onlar yani Osmanlılar ve benzerleri **kazandıkları serveti ekonomik üretime yatırmazlar** ve sınıflarüstü bir güç oluşturarak tüm yapıya egemen olmaya bakarlar

Yeni Dünya'nın yaşam düzeni Türklere baştan beri uzak düşmüştür Üretmek, vergi düzeni kurmak, yatırım yapmak gibi sorunlar Batı'yla burun buruna yaşayan bir toplum için pek çekici olmayan sorunlardır Batı daha çok el koyulması gereken zenginlikleri ile çekicidir **Aşıkpaşazade tarihi**'nden aldığımız şu satırlar Anadolu'da yerleşmiş olan Türklerin iktisadi yaşamla ilgili görüşlerini yansıtmak açısından çok önemlidir "Hikaye: Acem ülkesinden bir hakîm geldi Fazlullah derlerdi Sultan Murad Fazi'ye yaklaşarak sonunda vezir oldu. Beytullah'a gönderilen para gene her yıl gönderiliyordu. Padişah dedi ki: 'Fazlullah! o parayı yine Halilürrahman'a, Kudüs'e, Mekke'ye, Medine'ye gönder ki Molla Yegen hacca niyet etmiş, parayı o alsın, Medine yoksullarına versin ki onlar hacılar oraya varıncaya kadar beklemektedirler' Hazinede para bulunamadı Halil Paşa'dan ödünç aldılar Padişah 'Halil! sakın rüşvet parası verme' dedi Halil Paşa 'Devletli sultanım! Babadan miras kalan paradır' dedi Fazlullah gördü ki padişahın zaman zaman helal mala ihtiyacı olur, dedi ki: 'Devletli sultanım! Padişahlara hazine gerektir Eğer sultanım buyurursa hazine toplayayım!' Padişah 'nasıl toplarsın?' dedi. Fazullah dedi ki: 'Sultanım! Bu memleketin halkında çok mal vardır Padişahlara adettir ki o maldan bir sebeple padişahın hazinesine getireler' Padişah sordu: 'Bu dediğin mal ne gibi yerlerde hasıl olur?' dedi. Fazlullah dedi ki 'Bu memleketin halkının çoğu zekat vermez. O halde bütün memleketinden bu halkın zekatlarını zorla almak gerekir Bu sebeple çok mal toplanır ' Padişah ona şöyle cevap verdi: 'Bre hey ebleh köftehor! Bu ne sözdür ki söylersin! Zekat ve sadaka yoksullarındır Ben zekat yemeye mi layıkım kı Müslümalardan zorla zekat alayım ve yiyeyim? Benım memleketimde üç helal lokma vardır kı benim elimdedir Bu üç helal lokma başka ülke padişahlarında yoktur Birisi gümüş madenleri, biri kafirlerden alınan haraç, bırı de gazalardan alınan ganimet maldır Bu benım Tanrı yardımı gören askerim bu helal lokmayla yaşar Bunlara bu zorla alınan lokma ancak haram olur Askerime haramı yedirip kabul etmem.' O zaman Fazlullahı azletti Bir cevapla hakaret edıp yanından uzaklaştırdı" (s 191)

Vergiye ters bakan padişahla vergi alamayan cumhuriyet hükümetleri arasında bir sürerliğin olmadığını söyleyebılmek çok güçtür Osmanlı Devleti, zaman ıçinde, vergı alamayan ve tam anlamında yerleşik olmayan ınsandan üreten ve vergi alan insana

doğru, tam anlamında yerleşik insana doğru büyük değişimler geçirmiş olsa da XVI yüzyılla birlikte ortaya çıkan **ulusal devlet** kimliği kazanamamıştır O her şeyden önce bir imparatorluktur, bir askeri imparatorluktur ve Batı'nın belirleyicilığı altında ne ölçüde sivilleşse de varlığının özüne sinmiş ya da daha doğrusu varlığının bir parçası olan özelliklerinden sıyrılamamaktadır Niyazi Berkes, andığımız yapıtında, Osmanlı tarihini dört döneme ayırabileceğimizi söyler Birinci dönem **doğuş ve kuruluş** dönemidir, ikinci dönem **düzeni sürdürme** dönemidir, üçüncü dönem **düzenin bozulması** dönemidir, dördüncü dönem **yeni bir düzen kurma çabaları** dönemidir Berkes şöyle der "Daha birinci dönemde Osmanlı devleti feodal yapılı bir beylik veya devlet olamıyor Gücünün temeli ekonomik üretim değil, ekonomik üretim sınıflarının üstüne kendini savaş ve fetihten edinilmiş güçle oturtan bir devlet." İkinci dönem geçiş askerlerin güç kazanmasıyla gerçekleşiyor "Savaşlarda sivrilen askerler daha sonra Sipahi zümresinin, fethedilen yerlerdeki insanlardan devşirilen kışiler ve onların karşısına konmuş olan ve Hanın kolları haline gelen Kapıkulu zümresini yaratıyor"(s.20) İstanbul'un alınması (1453) ikinci dönemin başlarını belirlemektedir Üçüncü dönemde, Murat III'le kurumlar dağılma yoluna girer Dördüncü dönemde dağılamayı giderebilmek için çabalar gösterilir Bu dördüncü dönemde Osmanlı Devleti kendini yenileme çabaları içinde kendi özelliklerini yitirmeye başlar ve kendi varlığını sürderebilmek için kendine bir model arar Bu modelin kaynağı zorunlu olarak Batı'da olmalıdır Çünkü bu yapı kendisini **Batı'ya göre** varetmek zorundadır

Yenileşme isteklerinin açıkça ortaya konulduğu dördüncü dönemde Batı'yı öğrenme ve onun birtakım yaşam biçimlerini benimseme çalışmaları bilgisizliğin ve gerilığin engellerine çarpmıştır Yenileşmeyi sağlamaya çalışanlar hem kültür açısından yetersizdiler hem de karşılarında her zaman kesin tepki göstermeye hazır bir topluluk buluyorlardı Osmanlıya her şeyden önce özellikle XIX. yüzyılla birlikte gelen **ilerleme fikri** yabancı düşüyordu: her zaman dönüşmeyen bir dünyada yaşadığına inanmış, esenliği her zaman durağanlıkta aramış, her türlü değişimi tehlikeli saymış bir toplumun insanını yeniliklere açmak çok zordur Ahmet III'ün saltanatına son veren Patrona Halil ayaklanması yenilikçi Damat İbrahim Paşa'nın yaşamını sona erdirirken Osmanlı'da yenileşmenin ne kadar güç ve ne kadar istenmez bir şey olduğunu sezdiriyordu. Ahmet III zamanında Yirmisekiz Çelebizade Mehmet Efendi'nin ve oğlu Said Çelebi'nin Fransa'ya elçi gönderilmeleriyle başlayan Batı'yı öğrenme ve Batı'daki uygulamaları ülkeye getirme çalışmaları çok verimli sonuçlar getirmese de en azından "matbaa"nın Said Efendi önderliğinde İbrahim Müteferrika tarafından kurulması gibi mutlu bir gelişime yol açtı Ancak bu "matbaa" ileri bir düşüncenin güçlü bir uygulaması olmakla birlikte o zamanın koşulları içinde gerilığe hizmet etmekten başka bir işe yaramadı. Aristoteles'in evren tablosuna dayalı Ptolemaios gökbilim dizgesinin osmanlı düşünce dünyasında etkisini sürdürmekte olduğu anımsanınca "matbaa"nın geriliğe neden arka çıkmak durumunda kaldığı kolayca anlaşılır Ord Prof Dr Hilmi Ziya Ülken şu belirlemede bulunur "Ahmed III zamanında Aristo'nun **Physika**'sının bütünü olan sekiz kitabı **Kütüb-ül-Semâniye** adıyla Yunanca aslından Arapçaya çeviren Yanyalı Esad Efendi kitabın önsözünde bu çevirisi ile övünüyor Abbasiler zamanındaki bütün çevirilerin Süryaniceden Arapçaya ikinci elden yapılmış olduğu için onlara üstün olduğunu söylüyorsa da, o yüzyılda Batı'da astronomi ve fiziğin ne derece ilerlediği ve Aristo fiziğinin tamamen tarihe karışmış olduğu düşünülecek olursa bu çevirinin yüzyıllarca geri kalmış hatta lüzumsuz olduğu anlaşılır" (s.27)

Bir **yeni yaşam modeli** arayışı bugün de sürüyor Her şeyden önce biçimsel bir arayıştır bu Aydınlarımız Osmanlı'dan bu yana uzanan çizgi üzerinde Batı'ya ya da daha genel planda Dünya'ya açılma düşünü gerçekleştiremediler Uzun süre cumhuriyet düşleriyle yetinildi. On yılda onbeş milyon genç yarattığı inancıyla Cumhuriyet'in kanatları altına sığınıp mışıl mışıl uyumuş aydın tipi dünya sermaye güçlerinin ağzına yem olmaya doğru gittiğini gördüğünde vakit çoktan geçmişti. Dünya sermaye güçlerine bağsız koşulsuz başeğen ve cumhuriyet ülküsünü aşağılayan yeni bir aydın tipi ortaya çıkmıştı bile. Şimdi bu cumhuriyetçi olmamış cumhuriyetçi aydın, dünya sermaye güçlerinin temsilcisi olan yeni aydından rahatsızdır, ancak bu yeni aydın tipinin ortaya çıkışında ne kadar payı olduğunu düşünmemektedir O, derin uykusunda, "ulusal devlet" ve "bütünsel toplum" düşüncesinden ne ölçüde uzaklaştığını da uzun süre sezememiştir Eski cumhuriyetçi aydın tipi yeni aydın tipinden korkuyor Ağzını büke büke ingilizce ya da amerikanca konuşan bu yeni aydın tipi de bu toprakların ürünü olduğundan, üstünde osmanlı toprağının tozları bulunduğundan, doğru dürüst fikir üretemiyor, doğru dürüst felsefe yapamıyor, doğru dürüst bilim geliştiremiyor Ancak, "globalleşme", "küreselleşme" diye boş boş konuşup duruyor Besbelli, bu yeni aydından da bir Nazım Hikmet, bir Verlaine, bir Rousseau, bir Shakespeare, hatta bir Schopenhauer çıkmayacak. O zaman daha yeni bir aydın tipine gereksinmemiz var demektir: cumhuriyeti anlayan ve onu dünya kültürüyle bütünleştirmeye çalışan yeni aydın tipine.

Afşar TİMUÇİN

Gerçekçi Düşünce
Gerçekçi Sanat

Denemeler

İnsancıl Yayınları

Öldürme Üzerine (*)

Kadir YERCİ

Kadir Yerci: Güneşleme konusunun "Öldürme Üzerine" olarak saptanması, sanıyorum, biraz şaşırtıcı gelebilir Öyle ya, yaşamaktan, yaşamı öne çıkarmaktan değil de, ölmekten ve öldürmekten bahsediyoruz. Ama, 1940'lı yılların toplumcu yapıtlarından olan, Ilhami Bekir Tez'in **Taşlı** şeyleri gerçekleştirmeye çalışması, onun öldürülme nedeni." Çocuk tek başına kaldığında düşünüyor "Bir oksijen," diyor Yani, Onat Kutlar yaşamak için gereklı bir şeyi veriyor Ben size soruyorum, niçin öldürüldü Onat Kutlar? Onat Kutlar'ın ya da başkalarının öldürülüşüyle ilgili herhalde bir

Faşistler Sivas'ta Oldürme Harekatına Başlıyor

Tarladaki Ev romanında bir yerde geçer' "Öyle hakikatlar vardır kı, tersi, doğrusundan daha hakikattir " Yanı, aslında bız ölmekten ve öldürmekten bahsederken, ışın doğası gereği ister ıstemez yaşamı öne alıyor yaşamayı yüceltiyoruz

Bakın, bugünkü (14 Ocak 1995) **Cumhuriyet** gazetesinde Behıç Ak'ın karıkatürü Çocuk babasına soruyor "Baba Onat Kutlar'ı niçin öldürdüler?" "Çünkü yavrum, Onat iyi bir yazardı Çok güzel hikayeler, şıirler, kendıne özgü gazete yazıları yazardı **İstanbul Film Festivali**'nin kurucularındandı Birçok filmi onun sayesinde izledik **Sinematek**'i o kurdu Demokrat bir aydındı Sansüre, darbelere karşıydı Laikti. Sorunların insanların öldürülmesiyle çözüleceğine inanmazdı Yani kısacası, bize yaşam veren düşüncenız vardır Niye insanlar birbirlerını öldürüyorlar?

Dinleyici: Aydınlık savaşçısı olduğu için!

D: Öldürme ışlevı, bana göre, karşı tarafı yoketmektir

KY: Pekı, o ünlü soyutlamadan hareket edelim. Robınson gıbı düşünseydi insanlar, bir kişi iki kişi yaşasalardı, hiçbır zaman Cuma' yı öldürmezlerdi. Yanılıyor muyum? Bırılerının birilerini öldürmesi için, ıster ıstemez bir topluma ihtiyaç var gibi, geliyor bana. Sanki toplum denen vakıayı bir yana itecek olursa, insanoğlu başka birisini öldürmesi ıçin, çok faktörlü bir nedenı yitirmiş olacak gibi geliyor bana Ne dersiniz? Çok daha net koyalım. Onat Kutlar öldü Bu konuşma duyurulduğu zaman Onat Kutlar hayattaydı Onat Kutlar'ın öldürülmesi

dolayısıyla konuşmayı saptamış değilim. Kendisine deli denen, akılhastanesinde gözlem altında tutulan kişi, iki yaşlı insanı gözlerine çivi çakarak öldürdü. Dalida intihar etti CSO'nun flütçülerinden biri Cunda adasında öldürüldü. Benzeri, benzeri, benzeri. Diyorum ki ben, bunların tümünü kavrayan biçimde, insanoğlunun öldürme eylemini belli bir güdüye, belli bir çerçeveye bağlama, oturtma imkanı var mı? Bilim yönteminden hareketle biz, insanın öldürme eylemini bir model içersinde inceleyebilir miyiz?

D: Bunu, salt içgüdüye bağlamak doğru olabilir mi acaba?

KY: Amerikalı iki psikiyatristin yazdığı "Öldürme Arzumuz" (Our Wish to Kill) adlı kitapta şöyle deniyor: Azılı bir katille bizim aramızdaki ayrım, bir nitelik ayrımı değil, bir derece ayrımıdır. Yani, herkes, hatta ben de, adam öldürebiliriz demek. Bu, neden kaynaklanıyor? Hadi ben adam öldürmem, o ayrı hikaye. Ortak yan kabul edebileceğimiz ne var? Ne olabilir? Ne dersiniz? Şu işi biraz kurcalayalım. Bütün televizyon kanalları öyle bahsetti. Ne diyorsunuz bu çivi kullanan adam için?

D: Televizyon kanalları nasıl bahsediyorlar? TV seyretmediğimiz için.

KY: Akıl hastası diyor.

D: Ama, insanların duyarsız olduğundan, onları öldürdüğünü söylüyor.

KY: Bir başka adam da şöyle söylüyor: Ben Tanrı'yla doğrudan irtibat kurdum. Benim namaza oruca ihtiyacım yok. Ben bir önceki yaşamımda Rus çarıydım. Bu adamın haleti ruhiyesine ne diyorsunuz?

D: İnsanlarla dalga geçiyor.

KY: Kim?

D: Sizin bahsettiğiniz kişi.

KY: Peki biz ona ne ad vereceğiz?

D: Akıl hastası.

KY: Aynı rahatlıkla söylenebiliyor mu?

D: Söylenemiyor.

D: Bence durumları farklı.

KY: Bence mantalite tıpatıp aynıdır. Davranışları çok bireyseldir. Peki, herhangibir kimseye şizofren derken, hata yapıyor olabileceğinizi hiç düşünüyor musunuz? Bu, çivi kullanan katil olsun, Özer Çiller olsun, bir başkası olsun. Birisine şizofren dediğiniz anda rahatlıyor musunuz? Ve onu dışlıyorsunuz. Sizden farklı düşünenleri dışlıyorsunuz. Psikiyatri "bilimi" bu işe alet oluyor. İnsanların hasta olarak tanımlanmasına, üstelik bilimi kullanarak, bilim kisvesi altında alet oluyor. Psikiyatri bazı insanların toplum dışına itilmesine alet oluyor. Bazı insanların toplum dışına itilmesi neyi sağlıyor toplumda? Egemen ideolojinin sürmesine izin veriyor. Psikiyatri "bilimi" egemen ideolojinin bir aracı olarak iş görüyor. Amerikan psikiyatrisinin babası Benjamin Rush'ın oğlu, o adamın başhekim olduğu hastanede 27 sene hücrede kalmıştır. Kelin merhemi olsa kendi başına sürer; oğluna faydası olmamıştır. Tekrar ediyorum. Egemen ideolojinin sürmesi için, psikiyatri çoook güzel bir araçtır. Üstelik bilim kisvesi altında. Dolayısıyla Kadir Yerci, burada ve her yerde, psikiyatrinin bir bilim olmadığını söylüyor. Rahatlıkla söylüyor. 1978'lerde psikiyatriden kuşku duymaya başlamıştım. Peki size katılan birisi var mı? diye sorarsanız, var. 1978 yılında benim psikiyatriden şüphe etmeme yol açan makalenin yazarı, **Boğaziçi Üniversitesi**'nden Gündüz Vassaf'tı. 1978'den 1990-1992'ye kadar, o da kuşkusunu muhafaza etti ve bu kuşku artık zail oldu. Ama psikiyatrinin reddi anlamında zail oldu ve kendisi mesleği bıraktı.

Bir büyük parantez açtık. Tekrar konuya geliyoruz. Demek ki şizofren, paranoyak...adı vererek, birilerini, toplumun genelinden farklı düşünen, toplumun genel ahlak anlayışından farklı davranan tüm insanları hasta olarak niteliyor psikiyatri. Güzel ama, psikiyatri şunun şurasında 100-150 yıllık bir "bilim". Toplumlar, bu dışlama işlemini yaparken bu kadar rafine bir aracı 100-150 senedir kullanıyor. Peki binlerce yıldır ne yapıyor? Binlerce yıldır da yaptığı bir şey var. Bilim yöntemini kullanarak öldürme üzerine bir model inşa ediyoruz. Bu, benim teklifimdir. Ben bir günah keçisi kavramının, insanlık tarihinde çok önemli bir kavram olduğunu düşünüyorum. Toplumların bazı kişileri dışlamak için, çoğu zaman ölüm ya da öldürmeyle biten bir günah keçisine ihtiyaç duyduklarını söylüyorum, öneriyorum. Öldürmek edimini de tarih süreci içerisinde böyle çözümlemek istiyorum.

Bilindiği gibi günah keçisi, "Scapegoat"tır. İngilizcesi kaçan keçi, kaçırılan keçi, yol verilen, uzaklaştırılan keçi anlamına geliyor. Yahudilerin kutsal günü olan Yom Kippur ayininde gerçekten de bir keçi vardır. Yahudi toplumu, son bir yıl içindeki bütün günahlarını keçi üzerinde itiraf eder. Dolayısıyla, bir yıllık bütün günahların keçi üzerinde toplandığı varsayılır. Sonra, keçi şehir dışına gönderilerek, toplumun bütün günahlarından arındığı varsayılır. Görüldüğü gibi, başlangıçta gerçekten bir keçi var. Adını da zaten oradan alıyor. Ama çeşitli toplumlarda bu hayvan değişebiliyor. Arabistan'da deve oluyor. Her halde değil de, veba salgını olduğu zamanda kentte bir deve dolaştırılıyor. Vebanın sözüm ona devenin üzerinde toplandığı varsayılıp, deve çöle götürülerek vebadan kurtulunuyor. Bu iki örnekte hayvan söz konusu. Değişik toplumlarda hayvan yerine insan da olabiliyor. Eski Yunan'da hayvan yok, köleler var. Afrika'nın bir kabilesi Coffer'larda yine insan üzerinde günahlar toplanıyor. Bu insan, ya keçi gibi kentin dışına sürülüyor ya da öldürülüyor, yakılıyor. Onun da belli törenleri var. İnce bir çubukla bedenin belli yerlerine vuruluyor, flüt belli melodileri çalıyor vb. Eski uygarlıklarda, aralarında ufak ayrımlar olmakla birlikte, bir günah keçisi kavramı egemen ideolojinin sürmesi için ciddi bir araç olarak ortaya çıkıyor.

D: Emniyet sübabı?

KY: Toplumu rahat ettiren bir şey. Bütün bu uygarlıklardan yüzyıllar sonra Emerson diyor ki,"İstisnasız, hangi toplumsal formasyonda ve ideolojide olursa olsun bütün toplumlar, bireylerinin bireyselliklerine düşmandır. Siz toplum ahlakına aykırı bir şeyden bahsettiğiniz zaman, ki gerçek anlamda özgürlük olan, bir birey ahlakının üretildiği zaman o toplum sizi yemeye müsaittir. Bu, son derece genel, evrensel bir yasadır."

Kosinsky'nin **Boyalı Kuşu**'unu bilirsiniz. Burada bir kuş avcısı vardır. Bir gün bir kuzgun tutar. Bu kuzgunu rengarenk boyalarla boyar. Albenili bir kuzgun haline getirir. Sanır ki, o rengarenk boyanmış olan kuzgun, eski sürüsüne karıştığı zaman, o sürü onu kabul edecek. Sürü boyalı kuşu hemen gagalayarak öldürür. Kosinsky'nin anlattığı, felsefede, **öteki** kavramıyla ifade edilir. **Öteki**, birey olan, toplum değerlerinden farklı olan kişi anlamındadır. Sartre, cehennem başkalarıdır der. Toplum ile bireyin şiddetli çatışma halini ifade eder. Kieslowski **Öldürmek Üzerine Bir Film** adlı filminde, baştan sona şiddet dolu bir toplumda yaşadığımızı gösteriyor. Filmin ilk karesinde bir kedinin öldürdüğü farenin suda yüzmesi görünür. İkinci görüntü, aynı kediyi çocukların öldürüp astığı görüntüdür. Filmin akışı içinde bazen simgesel biçimde, bazen belirginleştirilmiş biçimde öldürme duygusuyla karşılaşırız. Örneğin filmde öldürülen taksi şoförünün önünde bir insan kafası maskotu vardır. Kötülükler dünyasının bir üyesi olmaktan başka bir kötülüğü olmayan, herkesten daha fazla kötü olmayan taksi şoförü, Jasec tarafından sinema tarihinin en sert sahnesi olarak nitelendirilir öldürülür. Orada, şoförü biraz sonra eline sardığı iple boğacak olan Jasec'in kaldırımda bir kişiyle gözgöze geldiği bir sahne vardır. O karşılaşma bir tartma anıdır. Ha taksi şoförü, ha kaldırımdaki kişi, Jasec için önemli değildir. Kurban bir tesadüf sonucu seçilmiştir. Herkes herkesi öldürebilir. Filmin sonlarına doğru anlarız ki, Jasec'in kızkardeşi bir trafik kazasında ölmüştür. O da bunun içine sindirememekte, olayı trafik kazası olarak görmemekte, kötülükler dünyasının şahsına düşen kısmı olarak algılamakta. Filmde, mahkeme sahnesi atlanmıştır. Nasıl yargılandığı önemli değildir. Yönetmen bize şunu göstermeye çalışır: Ne kadar sert bir öldürme olursa olsun, herhangi bir katile idam cezası vermek kabul edilir bir şey değildir. Tabii bu mesaj, **DGM** Başsavcısı Nusret Demiral'a bir şey yazmıyor. Kendisi televizyonda idam cezalarını bağıra bağıra savunan bir kişidir. Türkiye'deki bütün idam cezaları hep askeri darbeden sonra gelmiştir. 60'ta 22 idam cezası, 12 Mart'ta 17 idam cezası, 12 Eylül'de 49 idam cezası infaz edilmiştir. Türk ceza yasasında, idam bir ceza olarak var olmakla birlikte iyi ya da kötü parlemanter dönemin işlediği dönemlerde hiçbir zaman, parlemantodan geçmiyor. Burdan şöyle bir sonuç çıkar: Parlamento kendi iradesine sahip çıksın, zaten infaz etmediği cezayı kaldırsın!

Fakat bir şey var. Hani dedik ya, İlhami Bekir Tez söylüyor: "Öyle hakikatler vardır ki, tersi daha doğrudur," diye. Bakın, insanoğlu sevgi kavramından kolay kolay vazgeçecek bir varlık değil. Dolayısıyla kendini justifiye (doğrulamak yani) etmek istiyor. Nusret Demiral'ın köpeği için şiir yazması budur. Sevgi, her zaman bir transfer alanı buluyor. İnsanlardan nefret ettiğini söyleyen Orhan Pamuk'a sorsan, onun da sevgisini transfer ettiği bir alanı buluruz. Nefret ettiğini söylüyor! Açık ve seçik! Peki insanlardan açık ve seçik nefret ettiğini söyleyen Orhan Pamuk niye bu toplumda bu kadar çok satıyor? Bana sorarsanız, Türk toplumu stoacıdır. Stoacılık, hedonizmin tersidir. Hedonizm, zevk için yaşamaktır; stoacılık, çile için yaşamaktır. Bu toplum çilecidir. Dolayısıyla, çileci karakterdeki bir toplum insanının, kendisinden nefret eden birisine yaklaşması yarı şaka, yarı ciddi simetrik olarak doğru ve anlaşılabilir bir şey.

Bu stoacılığın edebiyatta karşılığı var mı, derseniz, var. İrfan Yalçın'ın bütün yapıtlarında aslında tek bir tip vardır: Çileci insan. Altı romanı vardır. Son romanına kadar, İrfan Yalçın'ın stoacılığın ne olduğunu bildiğini ben tahmin etmiyorum. O arada, galiba 1992'ydi, stoacılığı konu edinen bir yazı yazdı Melih Cevdet. Büyük bir laf benimki ama, sanıyorum, o zaman haberi oldu İrfan Yalçın'ın. Neden derseniz, son kitabında stoacılık laf olarak geçiyor, ötekilerinde yok. Ama bizim toplumda başka şeyler olmadığı gibi, eleştiri de yok. Bu adam güzel bir şey yapıyordu. Güzel bir şey yapanın her tarafı güzel olmaz, yanlışları da olabilir. İrfan Yalçın'ın ilk beş kitabı, yayınlandığında, ciddi bir şekilde eleştirilseydi, İrfan Yalçın da ne yaptığını anlayabilecekti. Bu olmadığı için, altıncı kitapta stoacılık laf olarak geçmesine rağmen, hiç uygulanmaması gereken bir alana uygulanmıştır. Orta Anadolu'ya sürgün edilen 1940'ların bir sosyalist aydınına uygulanmıştır. Oysa, stoacılık, bir aydın niteliği olamaz. Hasan İzzettin Dinamo bu toplumda en çok çile çeken aydınlardan birisidir. Ama bu çilecilığı haz mertebesinde algılamamıştır. Algılarsa, aydın olmaz. Çileli bir yaşam sürmek, çileciliği yaşam felsefisi yapmak demek değildir. İrfan Yalçın burada yanıldı. Belki de Hasan İzzettin Dinamo'yu anlatıyordu. Ne bileyim ben.

Bilim yöntemini kullanarak öldürme üzerine bir model inşa ediyoruz. Bu benim teklifimdir. Bir günah keçisi kavramının insanlık tarihinde çok önemli bir kavram olduğunu düşünüyorum.

Eğer bizim insanımız İrfan Yalçın'ı, Orhan Pamuk'u eleştirirse çok sağlıklı bir yere doğru gidecektir. Ben Orhan Pamuk'un son kitabının yarattığı havadan dolayı birazcık umutluyum. Çok satıyor olmasına rağmen son kitabı, **Kara Kitap** kadar kabul edilir bulunmadı. Bu biraz kurcalanacaktır.

D: Postmodernizm hakkında ne düşünüyorsunuz?

KY: Postmodernizmin birçok tanımı vadır ama, bir kolaj denebilir. Meşhur bir laf vardır ya,"Şu güneş altında söylenmemiş laf yoktur" diye. Madem her şey söylenmiş, biz de güneş altında söylenen lafları özgül bir kolaja kavuşturalım ve bu roman olsun. Romanda bu var. Bana sorarsanız, Orhan Pamuk'un son iki kitabında bir bulmaca havası görüyorum. Ben kendi payıma, mantık bulmacalarını seven bir adamım. Ama bulmaca ile romanın ayrı şeyler olduğunu da çok iyi bilen bir insanım. Bize kök söktürmeye hakkı yok bir romancının. Yaşar Kemal'ın bir roman tanımı var. Roman psikolojik zeminde yazılır. Roman insanın ruh halini anlatır. Yaşar Kemal'in **Hüyükteki Nar Ağacı** adlı yapıtı, alt tarafı burdan çıkıp şuraya giden, nar ağacı altında define arayan bir adamı anlatır. Ama gerçekte, adamın ruh halini anlatır. Dostoyevski'nin **Suç Ve Ceza**'sı bize insanı anlattığı için romandır. Orhan Pamuk, siyasal ve

sosyal konjonktüre denk düşnuştür Yabancıların kanıları ne olursa olsun, on sene sonra Orhan Pamuk okunacağı kanaatında değilim Bir benzer örnek de var Latıfe Tekin' dır Latife tekin on sene önce etrafında büyük gürültüler koparılan bir yazardı, bugün hıç kımse okumuyor Her gördüğümde soruyorum· Yedi yıl önce gazeteye aşk romanı yazıyorum dıye açıklama yapmıştınız, nıye yazamıyorsunuz? Yazıyorum Yazamazsınız! Latife Tekin aşk romanı yazamaz. Pınar Kür, Orhan Pamuk aşk romanı yazamaz. Aşk romanı yazabilmek için insanı anlamak, ınsanı tanımak, insanın ruh halini bilmek lazım. Kendini toplumdan soyutlamış olan Orhan· Pamuk, kendini Teşvikiye'de birkaç sokağın içine hapsetmiş Orhan Pamuk ınsanı yazamaz.Hiçbir eserinde insan yoktur Bu medya faktörünün ne kadar önemli olduğunun bir göstergesini size söyleyeceğim. Kimse bilmez, kendisi de söylemıyor Medyada hangi renkte kalemle yazdığı konu ediliyor da, bu nokta söylenmiyor **Cevdet Bey Ve Oğulları**, Orhan Pamuk'un ilk kitabıdır TRT1'de Pazar günleri, radyoda öğle kuşağında aylar boyu bölümler halınde yayınlanmıştır kitaplaşmadan önce Bir yaprak kıpırdamamıştır Türkiye'de Çünkü kitap değersizdir Ha. bir eser radyoda tefrika edılırken kalite aşınmasına uğramaz mı? Uğrar Ama ben, bir Fınli yazarın **Buz Sarayı** adında bir romanı var, Melih Cevdet çevirmişti radyodan duyunca çarpıldım Gittim eserı buldum. Birazcık kalite kaybına uğrasa da nitelikli bir eserse, sız fark edersiniz. Orhan Pamuk'ta böyle olmamıştır

SS Şefi Himmler-Cellat

İdam cezası dedik, 1900 yılından bu yana çok ilginç bir olay var 119 olayda, infazdan sonra, infaz edilenlerin suçsuz oldukları anlaşılmış. Salt bu bile, geriye dönüşsüz bir ceza olması bakımından kaldırılması lazım gelen bir ceza olduğunu gösterir Emre Kongar diyor ki, ben bazı hallerde idam cezasına taraftardım, ne zaman ki devlet idam cezası vermekle, devlet bireyine bazı hallerde insan öldürebilirsin mesajını iletiyor Bunu fark ettiğim zaman dehşete düştüm diyor O günden beri idam cezasına karşıyım diyor Bu da bir başka nokta.

Vietnam-Bu kadın az sonra öldürülecek

D: Şimdi burda tam tersi var. Devlet teşvik ediyor bu cezayı vermemekle.

KY: Teşvik etmiyor, mesaj iletiyor

D: Çok az bir ceza vererek de teşvik etmiş olmaz mı? Devletin vahşi bir uygulama içerisinde olmaması lazım. Siz, etkili cezalar verilirse bazı suçların önü alınamaz mı diyorsunuz

KY: Fransız Imbert'in idam cezaları konusunda çok güzel bir kitabı var Orada açık açık gösteriyor ki, hiçbir idam cezasının terbiye edici bir vasfı olmamış, yok. İbreti alem için sallandırdığınız zaman bile, caydırıcılık vasfı görülmemiş, yok böyle bir şey Oysa onun için sallandırılıyor

Bu modeli oluştururken, günah keçisi kavramını binlerce yıl öncesinden alırken bir şeye itibar ediyorum. Siz nasıl yorumlarsınız? Çankaya'daki Baba diyor ki, "Kendim için bir şey istiyorsam namerdim." Bir Fransız başkanı De Gaulle'ün ağzından böyle bir laf çıkmaz. Bunu söylerken samimiydi, değildi, onu sormuyorum Baba ya da bir başkası bu lafı söylediği zaman, niçin anlamlı bir laf mertebesinde kabul ediliyor bu toplumda. De Gaulle dese, kabul etmeyecek Fransız toplumu. Kendisi için bir şey istemiyor olmak niçin erdem?

Muhtemelen şu saatlerde, Onat Kutlar alkışlarla uğurlanıyor Oysa on yıl önce böyle bir şey biz bilmiyorduk. Benim hatırladığım, ilk kez biz Behice Boran'ı alkışlarla uğurladık. İlk anda yadırganmıştı.

Bir Fransız başkanına soruyorlar: "Bu Sartre'in yaptığı nedir? Almış kızıl gazeteyi koltuğunun altına sokakta bağıra çağıra satıyor Siz buna nasıl tahammül ediyorsunuz? Siz ki Fransa'sınız," diyorlar "Evet diyor ben Fransa'yım, ama Sartre da Fransa'dır." Siz Baba'dan böyle bir şey duydunuz mu? "Yaşar Kemal'i tutuklayamam ben," diyor mu? Şunu söylemek istiyorum. Bazı laflar bu toplumda söyleniyor, bazı laflar Fransız toplumunda söyleniyor Niçin?

Birkaç yıl önce, bir ansiklopedide redaktörlük yapıyordum. Editörden bir zarf geldi. Ansiklopedi maddeleri zarf halinde gelir, zarfın üzerinde de hangi madde olduğu yazar Baktım, "potlaç" diye bir madde var Ben potlacın ne olduğunu biliyordum Hah dedim, eski Türklerde sevdiğim bir toplumsal müessese ile karşılaştım, diye sevindim Zarfı açtım, içinde Ansiklopedia Americana'dan alınmış, İngilizce yazılmış bir madde var Şöyle düşündüm: Ne güzel, eski Türklerdeki bir muesese, Amerikan ansiklopedisinde yer alacak kadar önemsenmiş. Okudum Eski Türklerle hiç alakası yok. Olay şu: Kanada'nın ilkel kabilelerindeki bir toplumsal müessese. Şunu anlıyorum Aynı karakterdeki toplumsal müesseseler dünyanın birçok yerinde bulunabilir Peki aynı adı taşıması nedir? Türkler, Orta Asya'dan batıya gelirlerken bir grup da Bering Boğazı'ndan Amerika'ya çıkmıştır diyor bir antropolog. Belki buna hak verdirecek bir gelişmedir Maksadımız o değil Potlaç töreni, zenginin konağından çıkıp, konağını ihtiyaç sahiplerine yağmalama izin ve imkanını veren müessesenin adıdır Süleyman Demirel böyle bir geleneğin insanı olduğu için, "Kendim için bir şey istiyorsam namerdim," diyor Süleyman Demirel, siz, o, diğer arkadaşlar, hepimiz diğergamlığın, altruizmin, özgeciliğin hakim olduğu, dolayısıyla, komşunu en az kendin kadar düşündüğün bir geleneğin insanıyız. Onun için bu lafı ediyor Burçay Anger, Aydınlık gazetesinin yakınlardaki bir sayısında diyor ki, niçin cintonik, o, bu tutmuyor da, bira bu kadar çok tutuyor Çünkü bira ile, Türk toplumunun eski içeceği boza arasında mahiyet benzerliği var

Fransız Faşistleri

Onun için Onat Kutlar alkışlarla uğurlanıyor Türkmen geleneği çünkü. Hiçbir toplumsal kurum yok olup gitmiyor Marks, "Üstyapı, altyapı tarafından belirlenir," demiyor Marks diyor ki, "Üstyapıyı belirleyen faktörler arasında en hakim olan, en belirleyici olan, başat olan altyapıdır," diyor Diğerleri ortadan kalkmıyor Öyle olmasaydı, biz eski Türkmen geleneği ile bugünkü uğurlama arasında ilişki kurmayacaktık Potlaç töreniyle, Süleyman Demirel'in söylediğini aynı çerçeveye koymayacaktık. Onun içindir ki, İrfan Yalçın bu toplumu el yordamıyla adını koyarak değil iyi anlamış olmasına rağmen, analitik araçlarının eksik ve yetersiz oluşu dolayısıyla, kendini de iyi anlatamamıştır

Şimdi çok ilginç bir noktaya geldik. Türk insanına stoacı dedik, Batı insanı da hedonisttir, hazcıdır Hazcılığın felsefesini ve ahlaksal temelini 1712 yılında Bernard de Mandeville adlı bir düşünür koyuyor Mandeville, bir alegorik yapıt koyuyor ortaya. İsmi de Arı Masalı Onyedi yaşında iktisat öğrenimime başladığım dönemde, dediler ki Samuelson'ın kitabı en güzel kitaptır Gittim aldım ben Tuğla derler ya, tuğladan daha kalın bir kitaptır o Okumaya çalışıyorum İlk sayfalarda şöyle bir laf var İster bir arı toplumu olsun, ister geleceğin yeni dünyası olsun her zaman iktisat meseleleri olacaktır Kendi kendime diyorum ki, insan sosyal bir varlık, arı kovanı ile ne ilişkisi var? Herkese soruyorum, kimseden yanıt alamıyorum. Aradan on yıl geçtikten sonra olayı anladım. Yazar orada Mandeville'e atıf yapıyor Batı kültüründe olduğu için, onlar için anlaşılır bir laf Geleceğin yeni dünyası nedir? Onu da sonradan öğrendim ki, Huxley'in bir bilimkurgu romanıymış. Bizim çevirmenimiz bunların dışında olduğu için, ne dipnot ne de baş harfler büyük yazılıyor Sözüm ona herkes de bu kitabı anlamış oluyor Bu arı masalı ile böyle karşılaştım

İktisadın babası Adam Simith derler Biliyorsunuz, Adam Simith iktisat teorisi kurmadan önce bir ahlak felsefecisi idi O da bu teoriyi gökten zembille indirmedi, bu Mandeville denen adamdan aldı. 1712 **Arı Masalı,** 1776 iktisadın en önemli

kitabı yayınlanıyor, **Ulusların Zenginliği.** Peki Mandeville bu yapıtta ne diyor? Bu alegorik yapıtında diyor ki Mandeville, arılar (yani insanlar) kovanın (yani toplumun) çıkarına hareket ederlerse, gerçekte toplum çıkarı sağlanmıyor Ne zaman ki arılar (yani bireyler) kendi çıkarlarını maksımumlaştırma peşinde koşarlar, o zaman toplum çıkarı maksimum olur diyor Bunun içinde arıya (bireye) sonsuz bir imkan tanıyor İstediğini yapabilirsin diyor

Çok ilginç bir noktaya daha geliyoruz. Simone de Boivare, tutuyor başka kitaplarının yanı sıra **Sade'ı Yakalım mı?** adıyla bir kitap yayınlıyor 1966'da Cemal Süreyya kaşını gözünü yara yara çeviriyor kitabı. Hiç de anlaşılmıyor Yakın yıllarda ayni yapıtın yine kötü bir başka çevirisi daha var O kötü çeviriler arasında ne nedir anlamaya çalışırken bakıyorum. bu Marki De Sade'ın ne kadar sapkın bir yaşamı varmış. Ama bu adam bütün söylediklerini Maldeville'den almış olmasın. Galiba öyle diyorum. Kitabın altmışıncı sayfasına geliyorum, Simone de Boivare aynen şöyle söylüyor Yüzyılın başında yayınlanan Mandeville' nin **Arı Masalı**'nı okuduğu şuralardan belli oluyor Mandeville bir kolu itibarı ile Adam Smith'e ahlak felsefesi oluşturuyor Mandeville öteki kolu itibarı ile Marki de Sade'a kaynaklık ediyor Sade'ın en karakteristik özelliği, zevki suçta bulmasıdır Bu suç isterse doğa yasası olsun, isterse toplum yasası olsun. Doğa yasasını çiğneyerek suç işlemek, toplum yasasını çiğneyerek suç işlemek, her iki halde de zevk almaktır Bana sorarsanız, iki ayrı dal diyorum ama, bana öyle geliyor ki bunlar tek bir dal. Aslında, Adam Simith ne kadar gizlerse gizlesin suç işle diyor insana. O yüzden Selim Edes'i, Engin Civan'ı, Ergun Göknel'i Bu öncülü kabul ederseniz onları yuhalayamazsınız. Bizim eski bir Başbakanımız da, "Benim memurum işini bilir," demişti. Ben diyorum ki, bu işin başı neresi ise, yani Mandeville'nin yapıtı, oraya bakılmalı!

Sahaflara giderseniz, İngilizce cinayet roman ve dergilerine rastlarsınız. İngilizce cinayet dergileri yayınlanıyor ölmek üzerine, öldürmek üzerine, öldürme öyküleri üzerine. Çetin Altan yıllardan beri söylerdi, Türkiye'de polis romanı yok derdi. Buna Yalçın Küçük Türk insanı bilim kafalı olmadığı için, cinayet romanı yazılamıyor şeklinde bakmıştır Ben bu kanaatte değilim. Cinayet romanı ile bilim kafalılık arasında uzaktan yakından bir bağlantı görmüyorum.

2 Temmuz Sivas olayları da, öldürmenin kolektifleştiği olaylardır; Kazancakis'in **Zorba** adlı romanında da var, öldürme kollektifleşiyor Romanda bir kişi recm edilerek, yanı taşlanarak öldürülüyor Aslında, Sivas sanıklarının mahkemedeki tavırlarında da bu düşünce var' Biz kolektif bir hareketin içerisindeyiz. Bana sorarsanız, tekil öldürmelerde bile sürekli kolektiflik referansı vardır Bir bakıma katil tek başına olduğunda bile, ben sizin adınıza öldürüyorum diyor, demek istiyorum. Hepsinde bu var Onun için ben, Robinson gibi bir adada yaşasanız, kimse birbirini öldürmez diyorum. Bunu iyi kötü anlamında söylemiyorum. Bir analiz yapmak adına söylüyorum. Yine bu Amerika'lı iki psikiyatristin kitabında geçer, bu katiller tribüne oynuyor Bu da öldürmenin kollektif niteliğini gösteren bir başka gösterge Kendilerini, o an birilerinin izlediği kanaatiyle bu işi yapıyorlar En tekil, en toplumdan uzak gibi görünen öldürmelerde de bu var Bütün katillerde, öldürme anı kesinlikle bir çöküntü anıdır Bir depresiflik anıdır Hepsinde var Ama bu objektif olarak doğacak bir şey olacağı gibi, subjektif yaşanan bir şey de olabilir Objektif olarak depresif, çaresizdir o iş yapılabilir Ya da kendisini depresif hale sokabilecek tüm koşulları iradi olarak yaratır, o ortam içersinde öldürmeyi gerçekleştirir Böyle olduğu kesin.

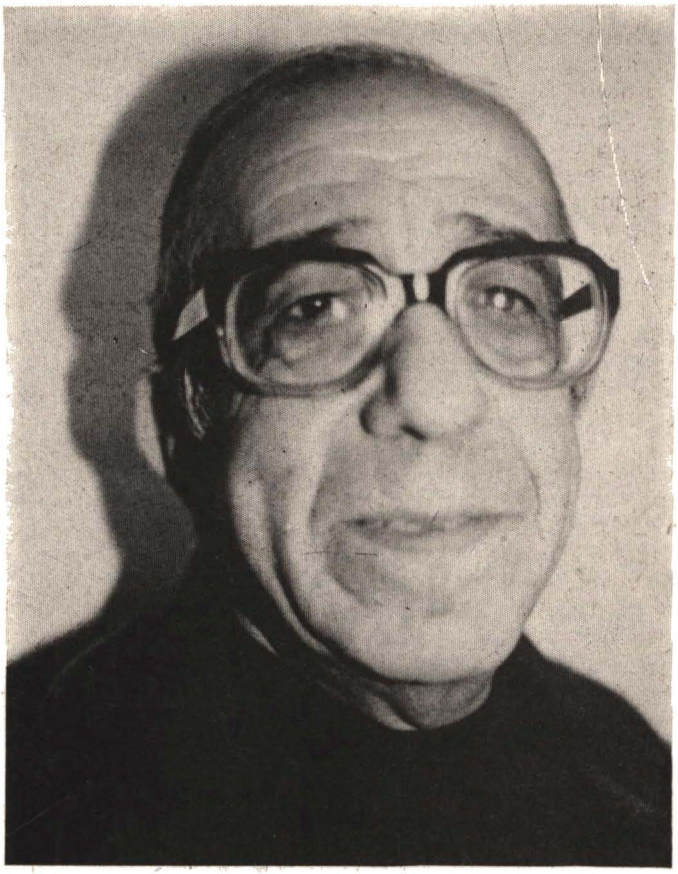

Asım Bezirci-Sıvas'ta katledildi

Dedik ki sevgi transferi olayı! Savaş sırasında insan psikolojisini anlamak imkansızlaşır İkinci dünya savaşında Steinbeck savaş muhabirliği yapıyor Günü gününe notlar tutuyor Tuttuğu notlar arasında var' Çağın en modern silahlarıyla birbirlerini kıyasıya öldürüyorlar, ama denize düşen bombadan ötürü ölen balıklara üzülüyorlar, kıyıda harap olan bir gül bahçesine üzülüyorlar İnsanoğlu kendini kandırırcasına sevgiyi bir yerlere transfer etme eğiliminde. Doğrudan doğruya sevgiye cephe

alabilmesi; doğası itibariyle herhalde insanın pek mümkün değil'

İktisat teorisinde Mandeville'den bahsettim. Benjamin Franklin'in bir yazısı **İnsancıl**'ın Ağustos sayısında yayınlandı O yazı Fransa'da rahipler ve toprak ağaları tarafından, kapitalizmin ideolojisini işçi ve köylülerin hatmedip hazmetmesi için 500 bin nüsha bastırılıp dağıtılmıştır Kimdir Benjamin Franklin? Max Weber'e göre Benjamin Franklin, kapitalizmin ruhunu en iyi yansıtan adamdır Ben hep merak etmişimdir, bu liberalizm dedikleri şey nasıl bir insan tipi öneriyor? Bunu ben bilmek isterim, 17 yaşındaki bir iktisat öğrencisi bilmek ister

D: Günah keçisi için toplumun emniyet sübabı denildi Paralellik kurulursa, katile de bir emniyet sübabı denebilir Ama katil neden kendi iradesiyle toplumun günah keçısı olmak istesin

KY: Bu sorunun cevabı gayet açık. Bu sorunun cevabı verildi. Her katilin, doğru ya da yanlış bir kollektif referansı vardır En üşütük görünenin bile. Bir yerden mesaj aldım diyor, her şey söylenmez diyor çivi kullanan katil Doğru yanlış demiyorum. Araştırdığınız zaman, açık ya da örtülü olarak kollektif bir referansı var Hayranı, John Lennon'ı öldürüyor Şunu demek istiyor Ben seni bu kadar sevmeme rağmen, sen beni nasıl itersin? Ben senin hayranınım, beni itemezsin Sen sevgiyi reddetmiş oluyorsun. İnsan tabiatındaki sevgiyi itiyorsun sen. Kolektif referanslardır bunlar Dalida intihar ediyor Altmış yaşına geldım diye benım hayranlarım neden benden elini ayağını çektiler, diyor Bu çerçeveye sokmayacağınız çok az intihar vardır Mesela Beşir Fuat'ın intiharı öyledir Beşir Fuat, tıbbi bakımdan bir çözümsüzlük durumunda hissettmıştir kendisini. Annesi akıl hastası, kendisi doktor Acaba bana da sirayet eder mi, diye araştırıyor Kesin bir cevap bulamıyor Galiba bu beni de etkileyecek diyor, iyisi mi akıl sağlığım yerinde iken kendi bileklerimi keserim, kestiğim ana kadar da bilincimin durumunu not ederim. En yakın arkadaşı Ahmet Mithat. Beşir Fuat ilk materyalist düşünürümüzdür Materyalist olduğu için, yüz yıl unutturulmuştur Arkadaşı Ahmet Mithat, Beşir Fuat öldükten sonra arkasından kıtap çıkarıyor Maddiyun Mezhebinin İzmihlali Yani Materyalizmın Çöküşü Nasıl yalnız yaşadığını düşünün artık

D: Bız bazı şeyleri kasaplara yüklüyoruz Acaba kasaplar günah keçisi mi oluyorlar?

KY: Eğer bir kurban bayramı varsa, bu bayramda koyunlar kesiliyorsa, insanoğlu sımgesel olarak insan öldürmeyı rezerve ediyor demektir

D: Doğada hayvanlar da birbirlerini öldürüyorlar

KY: Onlar bilinçten yoksunlar ama Melih Cevdet diyor kı, bu söylediğınızden doğanın vahşı olduğu sonucu çıkmaz

D: Hayvan öldürmekle, insan öldürmek arasında çok fark var Hayvanlar kendı türlerinden olmayan hayvanları öldürür

KY: Günah keçisi kavramı başlangıçta keçi ve deveydi, hiç unutmamak lazım Bu konuda benim bu üçüncü konuşmam İlk iki konuşmada bir şey bende sıkıntı yarattı Günah keçisi olayını 1995'lerde sen gösterebiliyor musun? Gösteremıyordum Şımdi gösterıyorum. Aralık ayında yayına başlayan İslamcıların **Aksiyon** dergisinin öldürmek için geliştirdiği argümanlara bakın, bu günah keçisi argümanlarını ayniyle bulacaksınız. Bız hiç kimseyi düşman kabul etmıyoruz, onlar bizim dostumuz, diyorlar Ama ben seni öldürmek zorundayım, çünkü toplumun sağlığı için buna ıhtıyaç var Ben 94-95'lerde günah keçisi örneği gösterememe sıkıntısı çektim,artık var

---

14 Ocak 1995 tarihinde, İnsancıl'ın Ankara Temsilciliğinde yapılan konuşmadır.

GRUP DALGA

"Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek"

Radyo Arkadaş'ın katkılarıyla Çıktı!

Kasetçilerde Arayınız

İnsan Tükenmez

Fethi NACİ (*)

Bir sıkıntılı, bir bunaltıcı hali var edebiyatımızın. Düzensiz bir hayatın, değişmekten korkan bir tabakanın havası sinmiş edebiyatımıza. Dünyanın değişmesi çıkarlarına uygun gelmediği için dünyanın değişmesini istemeyenler, dünyanın değişmesinden korkanlar, dünyanın değişmediğini, değişmeyeceğini göstermeye çalışırlar Yazarlarımızın en iyileri bile, içlerinden gelerek yazdıklarını sandıkları şeylerin, belirli zümrelerin yaydıkları, bu zümrelerin çıkarlarına uygun fikirler olduğunun farkında değiller gibi. İnsanın yaratıcılığına, 'tabiatın, toplumun efendisi olacağına' inanç, insanın tükenmezliğine inanç, yerini umutsuzluğa , kabuğu içine çekilmeye, suçlu bir susmaya bırakıyor İnsan hayatının sadece kötü, çürümüş yönlerine eğiliyorlar Efsanede altınla çamurdan yapılmış bir insan var ya hani, yazarlarımız insanın yalnızca çamur yanını görüyorlar, gösteriyorlar

Bana öyle geliyor ki, gerçekçi, milli edebiyatımızın dayanması gereken ilke, 'İnsan Tükenmez' ilkesidir Bu, aydınlık gelecekler edebiyatı demektir; daha iyi, daha insanca bir dünyanın, insanların gerçekten hür gerçekten eşit yaşayacakları kardeş toplumunun kurulabileceğine inanmak demektir; insana, insanın gücüne inanmak, ona layık olduğu değeri vermek demektir

İnsan diyorum. Zamandan mekandan tecrit edilmiş soyut insan değil tabii Yaşadığı toplum içindeki insan, bu toplumu daha ileriye doğru değiştirecek toplum katının insanı

Edebiyatımızın bugün içinde bulunduğu sıkıntılı, bezgin havadan kurtulabilmesi için yazarlarımızın yeni gerçeklere, yeni insanlara doğru açılmaları gerek diyorum. Yalnız sefalet çeken, işsiz, hasta, zavallı, bakımsız, hakkı yenen insanlar değil, niçin yaşadıklarını bilen, dünyanın değiştirilebileceğine inanan, dünyayı ancak insanların bilinçli sabırlı çalışmalarının değiştirebileceğini gören, insanlar için ekmeğin de gülün de bulunacağı toplumun hayalle, dilekle değil mücadele ile kurulacağını bilen, yani tarihlerini kendileri yapmak isteyen insanlar Edebiyatımız için yepyeni pırıl pırıl insanlar; mutlu, geleceğe inanan, insanın tükenmezliğine inanan insanlar, yepyeni konular Edebiyatımıza yitirdiği neşeyi, umudu, canlılığı verecek müspet tipler, yani gelişen toplum kuvvetlerimizin özünü en tam en mükemmel ifade eden tipler En çok rastlanan olaylar, insanlar değil belki; ama tipik kişiler, tipik olaylar Bir istatistik ortalaması değil, hatta bir azınlık, ama öbür insanlar için örnek olabilecek tipler

Önceden varılmış sonuçlardan, önceden benimsenmiş ilkelerden değil, gerçek hayattan hareketle hayatın en derin eğilimlerini gösteren kişilere biçim vermek için, toprağımıza yerleşmek, gerçeklerimizi tanımak, bunun için de hayatları, başka insanların hayatlarına bağlamak gerek.

Edebiyatımızın bugün içinde bulunduğu sıkıntılı, bezgın havadan kurtulması için yazarlarımızın yeni gerçeklere, yeni insanlara doğru açılmaları gerek demiştim. Yazarlarımız derken, eserleriyle sosyal bir iş yapmak isteyen, edebiyatın toplum içinde bir görevi olduğuna inanan yazarlarımızı düşünüyorum. Öbür yazarlarımız, hani şu 'mutlu azınlık' için yazanlar, yurt gerçekleriymiş, daha kardeşçe bir toplummuş, barışmış, hürriyetmiş pek aldırmazlar 'Sanatçı sezgileri, yaratıcı zekalarının etkisi ve itişi' (Oktay Akbal) meselelerini çözmek için yeter onlara...

Yazarın elbette bir hayal gücü vardır Öyle olmasa değişik tipler nasıl yaratabilirdi. Ama gerçekçi yazarın kurduğu hayal rastgele bir hayal değildir; gerçekler aleminden edinilen tecrübeye dayanan, ileri bir dünya görüşüne dayanan bir hayaldir Bunun için gerçekçi yazarın hayal gücü hayat tecrübesinden ayrılmaz, bu tecrübeyi genelleştirir, değerlendirir

Yazarlarımızın çoğu biliyoruz orta tabakalardan geliyor Bunların içinden tarihi gidişin bilincine varanlar, toplumun gelişme şartlarını bilimsel bir görüşle inceleyenler, yurt gerçeklerine bu görüşle bakanlar zamanla eski düşüncelerinin yanlışlığını görüyorlar, sıyrılıyorlar onlardan, bilimsel gerçeklere inanıyorlar Ne var ki çoğu bu kadarla kalıyor Özel hayatlarında toplumla gerçek bir çelişmeleri yoktur Kim bilir belki de memnundurlar hayatlarından. Örneğin bazılarının en çok sevdiği şey 'akşam ufak tepsisinin içine meze hazırlatıp iki üç kadeh içmek' ya da dostlarıyla oturup sohbet etmektir. Hayatlarının kurulu düzenini bozmak istemezler

Çağımız yazarının çalışma şekli artık eski yazarların çalışma şekline benzemiyor Benzeyemez de. Gerçekçi halk yazarının yazıcılığı hareket içinde gelişiyor, olgunlaşıyor. Artık yazarın çalışma şekli ile militanın hareketi arasında bir aykırılık yoktur Bu sanatı için vazgeçilmez bir şeydir. Sanatının gelişmesi, zenginleşmesi onunla mümkündür, insan gerçekliğini toplum gerçekliğini tanıması onunla mümkündür Şu kahrolası yalnızlıktan, Sait Faik'leri, Külebi'leri, Necati Cumalı'ları kahreden yalnızlıktan kurtulması, insanlara inanması, güvenmesi onunla mümkündür

Bunun için halk yazarı gerçeğin yüzeyden görünüşünü vermekle kalmaz. Gerçek onun için ölü hareketsiz değildir, bütünden tecrit edilmiş değildir, bir oluş, bir gelişme halindedir Yazar gerçeği bu gelişmesi içinde öbür gerçeklerle olan alışverişi içinde

görür ve gösterir

O halde yazarın, 'Ne yapayım insanlar böyle düşünüyor, ben de böyle yazıyorum. Yalan mı söyleyeyim. Ne hakkım var onların düşüncelerini değiştirerek vermeye' demesinin gerçeklikle pek de öyle ilintisi yoktur Sanat gerçekliğin alalade bir kopyası değildir, bu gerçekliği aşmak, değiştirmek çabasıdır; bu bir Öyle söyleyen yazarlar olayların ardından sürükleniyor demektir, olayların insanların ardında dümen suyunda kalmış demektir; bu iki Oysa yazar, halk yazarı, öncü olmak halkının yürüdüğü yolun ilerisini bir projektör gibi aydınlatmak zorundadır...

Bazı insanlar vardır, çevremizde sık sık rastlarız, gençliklerinde bazı şerefli hareketlere katılmışlardır, fakat zamanla yılmışlar, sinmişler, dönmüşlerdir, bu arada iş güç çoluk çocuk sahibi olmuşlardır Yıllar geçtikten sonra hayatlarının bu en temiz devresinden bahsederken, küçümseyen bir eda ile, 'Gençlik heyecanı işte' derler Belki güçlüye geçmişlerini mazur göstermek yaranmak isterler, belki kendilerine yeni yaşayışlarını haklı göstermek, ta içlerinde bir yerden gelen bir sesı susturmak isterler

Haldun Taner, biliyoruz öylelerinden değil; bütün ömrünce etliye sütlüye karışmamış biri..

Tarus, insanlara sadece bir ifade aracı olarak bakıyor, sevmiyor onları İnsana araç diye bakılarak gerçekçi edebiyat yapılabileceğine Tarus inanıyor mu?

Yazarın hür olması gerek elbette. Ama bu hürriyet yazarın öyle kolaylıkla, hemen kendiliğinden elde edeceği bir şey değil bir çabanını sonucudur

İstesek de istemesek de, bir kurulu düzen içinde yaşıyoruz; bu düzenle sürekli alışverişimiz var Yazarlarımızın eserlerinde hele olayların gidişi, toplumlarını gelişmesi üzerinde düşünmemiş, bütün bildikleri romanlardan, şiirlerden hikayelerden gelen yazarlarımızın eserlerinde bu kurulu düzenin etkileri hiçbir engelle karşılaşmadan -örneğin olayların toplumların yalnız bugünkü durumu hakkında değil, geleceği hakkında da yazarın fikir yürütebilmesini sağlayan bir dünya görüşüne çarpmadan- kendini belli eder Edebiyatın toplum içindeki görevini sıfıra indiren bu mekanist görüşü yazarlarımızın eserlerinde kolaylıkla bulabiliriz. Gerçek hayatı, hiçbir ön yargıya kapılmadan özgürlük içinde yansıttığını sanan yazarlarımızın yaptıkları nedir? Günlük gerçeklerden kaçarak çocukluğun hayal ülkesine sığınmak, (O. Akbal, Z. O Saba) fizyolojik diyebileceğim bir firarla gerçeklerden kaçmak isteği, (N.Tirali) incir çekirdeği doldurmayacak laflarla kitaplar doldurmak, (F H.Dağlarca) çözemediği sorunlar karşısında suçu öbür insanlara yükleyerek, kendi kabuğuna çekilmek. (C.Külebi)

Zaman zaman birtakım sözler atılır ortaya, yazarlarımız dört elle sarılır bu sözlere... Şimdilerde de bir özgür düşünme sözüdür gidiyor Kim istemez özgür düşünceli olmayı? Hepimiz yazdığımız, konuştuğumuz konularda yazdıklarımızın konuştuklarımızın kendi düşüncelerimiz olmasını, kendi usumuzla bulduğumuz düşünceler olmasını istiyoruz. Şuradan buradan edinilmiş üstünkörü bilgileri yeni baştan söylemek kandırmıyor bizi, kendi çabamızla bazı doğrulara varmak istiyoruz. Bunun için hazır, yaygın doğruları eleştirel bir gözle incelemek gerek diyoruz, insanlığın ekin kalıtından asılanmak (yararlanmak) gerek diyoruz. Yıllardır sürüp gelen okumanın, araştırmanın, düşünmenin sonucuydu bu özgürlük. Ataç'a öykünenler nedense işin bu güç yanını görmek istemiyorlar Örneğin bir Ataç'ı okuyarak edebiyat sorunlarını, dil sorunlarını özgür inceleyebileceklerini sanıyorlar Şu en önemli yanı, düşünme özgürlüğü ile bilgi arasındaki bağlılığı görmek istemiyorlar. Bunun sonucu şu oluyor' özgür düşünce ilkesi, düşüncemizi geliştirmekten, zenginleştirmekten çok bilgisizliğimizi gizlemek yolunda kullanılıyor Özgürlüğün nereden gelip nereye gittiğini incelememiş yazarların, sıkıştıkça düşünce özgürlüğüne sığınmaları bundan. Korkarım bu gidişle özgür düşünce-bilgi ilişiğinin yerini sözde özgür düşünce- bilgisizlik alacak.

(*) **İnsancıl**'da Fethi Naci imzasını görünce şaşırmışsınızdır Hiç Fethi Naci **İnsancıl**'a yazı gönderir mi? Olacak şey mi bu! Olmadı tabii. Onun, İnsan Tükenmez adlı kitabından (Adam Yay.) bazı bölümleri aynen aktararak bir derleme yaptım. Medya cinlerinin parlak zekalarından ister istemez etkileniyor insan. Buluş tümüyle bana ait. Bunu belirtmeden edemeyeceğim, belki bir reklam şirketinden teklif alabilirim.

Siz Fethi Naci imzasını görünce şaşırdınız; ben de tam onbir yıl önce okuduğum kitabı tesadüfen yeniden okuyunca çok şaşırdım. Çünkü şu yukardakiler gibi birçok fikir kitabın son bölümüne dek ısrarla savunuluyor Meğer bizim **İnsancıl**'da yazdıklarımız, benim birçok söyleşide kendi fikrimmiş gibi savunduğum pek çok görüş, yıllar önce Fethi Naci'nin yazıp söylediklerimiş Cümleler bir yerde 'bilinçaltıma' kazınmış; farkında olmadan ustanın söylediklerini tekrarlayıp durumuşum

Bunun başka açıklaması yok mu? Var elbette. Fethi Naci'nin yukarıdaki görüşleri edebiyata ve insana Marksist bakışın ellilerdeki Türkiye somutu. Dünya görüşleri ortak olanların söyledikleri, birbirlerini okumasalar da birbirine benzer

Ortada daha önemli bir sorun var. İnsana ve edebiyata böyle bakan bir insan aynı kitabın son bölümünde görüleceği gibi 'Aylak Adam' gibi bir romanı nasıl beğenir? Naci bazı açıklama girişimlerinde bulunmuş, fakat bana hiç tutarlı görünmedi.

Fethi Naci beni romana başlamaya özendiren insanların arasındadır 1984 de başka bir kitabını daha okumuş, çok beğenmiştim. O zaman sıradan bir insan kadar saf, pek çok üniversiteli gibi oldukça bilgisizdim. Kitabın birçok bölümünde ileri sürülen fikirlerle, örneğin Aylak Adam gibi bir romanın beğenilmesi gerçeğini birleştiremiyor, anlamlandıramıyordum. Fethi Naci seksen sonrasında piyasa romanının iyice yaygınlaşıp despotlaşmasında da birinci derecede suçlular arasındadır Başımıza Orhan Pamuk'u musallat eden birkaç kişiden biri odur Sosyalist Fethi Naci'nin bu işi nasıl ve neden yaptığını da o yıllarda anlayamıyor, Orhan Pamuk'da güzel olan nedir; bulmak için umutsuz bir çaba içinde debeleniyordum. Ta ki **İnsancıl**'la tanışana dek.

Yukarıdaki yazıyı bir kez daha dikkatle okuyun. Fikirlerin içeriğine, kullanılan adam adama yönteme, üsluptaki cesaret ve dürüstlüğe bakın. Tıpkı **İnsancıl** Demek ki **İnsancıl** konusunda da dikkatli olacaksınız. On yıl sonra **İnsancıl** yazarlarından bir

bölümü ya da tamamı şu andaki Fethi Naci gibi görüşler savunabilir. Bu konuda uyanık olmak gerek. Uyanık olmak, özgür olmak için de Fethi Naci'nin söylediği gibi bilgili olmak temel koşul.

İnsanların bir yerden tümüyle başka bir yere gelmesini neler açıklayabilir? Katıldığım görüşlerden biri Kemal Özer'in bana öğrettiği: Özellikle Avrupa'da bir Marksist tipi varmış. Bu Marksistler (bir bölümü akademisyenmiş) Marksizmi gerçek Marksistlerden daha iyi bilir, ama bu bilgiyi günlük yaşamlarında kullanmadıkları gibi çalıştıkları alanda da Marksizmin gösterdiği doğrultuda kullanmazlarmış. Bunlara Marksolog denirmiş. Gerçeği çok iyi yansıtan bir görüş.. Gerçekten ortalıkta Frankfurtcu, Yapısalcı, çoğul okumacı, ortodoks, ezen ya da ezilen ulustan milliyetçi kılıkta pek çok Marksolog dolaşıyor ve yazın alanında da bunlara sıkça rastlanıyor.

Peki gerçek bir Marksisti Marksolog yapan nedir? Kişisel düzlemde sınıfsal açıklamalar beni yine tatmin etmiyor. Ben sınıf gerçeğini hiçbir alanda reddetmiyor, aksine vurguluyorum; fakat burada zaten bir insanı, bir sınıfın çıkarlarını savunmaktan başka bir sınıfın çıkarlarını savunmaya iten nedenleri tartışıyoruz. Başka bir deyişle kişisel olanı tartışıyoruz. Söz gelimi devrimci bir işçiyi sıradan bir işçi haline getiren şey çevre koşulları dışında (ve hatta o çevre koşullarının içinde) nelerdir? A=A denklemini tekrarlayarak bir yere varamayız. Benim açıklamam, yine kişiliğin belirleyiciliğinin esas olduğu tezi çevresinde şöyledir.

İnsan başka bazı özelliklerinin dışında korkan bir varlıktır. Varlığını, canını, sağlığını, uygun yaşam koşullarını (ve sevdiklerini) korumanın endişesi içinde bir canlıdır. Yine insan maddi veya manevi doygunluk arayan varlıktır. Aynı zamanda İnsan, kafasındaki bazı soyutlamalar için (bazı idealler için) ilkel güdülerini yadsıyabilen bir varlıktır. İnsanın bazı idealleri için korkusunu yenmesi yine de güç bir edimdir. Pek az insan ve görece az sürede başarabilir bunu. İşçi sınıfı için, halk için ya da başka bir ezilen grubun ideali için, insanlaşma sürecinde doğru düşünceyi geliştirmek için mücadele etmek ne kazandırır insana? Yalnızca onur. Sonra? Yine onur, yine onur, yine onur. Getirdiği başka şeyler, itelenip kakalanmak, işkence, hapishane, ölüm korkusu, belki daha önemlisi hiçe sayılmak, unutulmak. Kaç kişi, kaç yıl dayanabilir buna. Öte yanda para vardır, hiç olmazsa fiziki bir huzur ortamı. Kaç kişi, kaç yıl elinin tersiyle itebilir bunları? (Hiç karşılık beklemeksizin ve hala insan için düşünce üreten, insana öğretmenlik eden Afşar Timuçin'in 52. sayıdaki yazısını lütfen yine okuyun. Hocanın kişiliği ve estetik ortamdaki yeriyle ilgili olarak, yalnızca duyduklarıma ve sezgilerime dayanarak Evrensel Kültür'ün 35. sayısında bir yorumda bulunmuştum. Afşar Timuçin'in yazısı yazımı doğruluyor.)

Marksizmin işçi sınıfına dayanma temel ilkesinin başka birkaç nedenin dışında en önemli nedenlerinden biri işçilerin zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri olmayan bir sınıf oluşturması gerçeğidir. Parlak zekalı, iyi öğrenim görmüş bir devrimciyi sermaye kolaylıkla satın alabilir. Çünkü o kişinin satacağı bir şeyler vardır. İşçilerin satacak ya da yitirecek emeklerinden başka şeyleri yoktur. Yine de bir bakıma bu sınıf gerçekliği görece bir gerçekliktir. İşçi, çıkarının nerede olduğunu aslında bilir ama bunu kabul etmek istemez. Çünkü gerçek çıkarına elini uzattığında kırarlar elini. Korku, çoğu zaman tüm bir sınıfı, tüm bir halkı esir alır. Ya da işçi sınıfı diye yücelttiğimiz, ne kadar kızsak da dayanmak zorunda olduğumuz güç birkaç milyona, bir gecekonduya, hatta bir kilo pirince satın alınır. Ama bazı insanlar satın alınamazlar. Ya da kötümser bir dille anlatırsak, ederleri çok yüksektir hiç değilse. Onlar azınlıktır (İster işçi kökenli olsun, ister köylü, ister burjuva) Ama o insanları da edimlerini sürdürebilmesi için cesaretlendirmek gerektir. İşlerini iyi yapmalarına yetecek kadar para verilemiyorsa, hiç değilse manevi olarak güç vermek gerektir bu insanlara.

Kırk yıl önce, şimdi bizim söylediklerimizi söyleyen Fethi Naci soruşturmalara uğrarken ona hangi yığınlar sahip çıktı, düşünüyorum. Şimde bizlere hangi yığınlar sahip çıkıyor? Trilyonluk servetlere sahip işçi sendikaları mı? Fabrikalar mı? İşçi semtleri, işçi kentleri mi? Sol yayınlara, savcılar, polisler işçi sınıfımızdan daha çok ilgi gösteriyor. Soyut bir işçi sınıfı öncülüğünden söz etmek çok kolay. Marksizmi özümsememiş birçok insan işçi sınıfı adına hemen aydınları eleştirmeye koyulur. Önce o aydınlar kadar iş yapın, sonra eleştirin derim ben. Öyle ya, birlikte çaba gösterelim, **İnsancıl** toplantı salonunu işçilerle dolduralım; (salon altmış kişiliktir) bu sorunları soyut zeminde tartışmaktan kurtulalım.

Bunu yapamazsak ne olur? Mücadeleyi, çileyi kişisel mutluluk kaynağı gören bir avuç anormalden başka insan bulamayız yanımızda. O anormaller de kaç yıl sürdürebilirler işi? Sürmez arkadaşlar; sürmez. İşçi sınıfı aydına arka çıkmadıkça, aydın işçiyi kazanamadıkça bilimsel sosyalizm dışı arayışlar başlar en yürekli aydınlarda bile. Bu ne demektir. Bu, kişisel düzlemde proleterya dışında maddi ve manevi destek arayışlarına yönelmek demektir. Proleterya ideolojisi dışında ideolojilerin boy göstermesi demektir. Düzenle, düzenin kafasıyla uzlaşmak demektir. Revizyonizm buradan çıkar. Frankfurt Okulu, Yapısalcılık, çoğul okumalar buradan çıkar. Bilimsel sosyalizm adına size birçok şey öğreten kişi bir bakarsınız milliyetçi oluvermiş şaşırtır herkesi.

Fethi Naci yine de şanslıymış. O dönemde polemik yapacağı insanlar buluyormuş. Yazılarına yanıt alıyormuş. **İnsancıl**'da ve başka dergilerde yayımlanan tek yazıya yanıt vermedi Fethi Naci. Bunu da ona kim bilir belki medya cinleri öğretmiştir ' Senin sesin duyuluyor ne de olsa, onun sesi kısık, cevap verirsen, sayende yükselir. Cevap verirsen değer kazanır. Sus ve duymamış gibi yap. ' Akılcı görünen bir taktik. Oysa medya cinlerinin görünüşte parlak zekalarının altında su katılmamış bir aptallık yatar. İnsani olmayan bir şey hiç akıllıca olabilir mi? Bunu felsefe yapmak için söylemiyorum. Çok somut bir gerçekliktir; insanın çıkara dayalı görünüşte parlak zekasının giderek aklı ve insanlığı öldürmesi.

Ey insan! Gerçek insan hiç de ajitasyon türkülerinde söylendiği gibi yığınlarla değil. Sana sahip çıkana sahip çık!

Yoksa yarın İNSAN TÜKENECEK!

Kaan ARSLANOĞLU

Yeniden Devrimci Bir Aydınlanma İçin

Mustafa Bayram MISIR

Entellektüel öfke kabarıyor Anadolu'da etkisinden söz edilebilecek bir aydın topluluğu varsa eğer onların durumunu tanımlamak için bulabildiğim en iyi sözler bunlar Yükselen sesler var; çoğu zaman anlaşılamayan bir bağırışa ya da "Sivas'tan sonra" efektli bir çığlığa dönüşen bu sesler, çok daha gür çıkan restorasyon talepli islamcı gericiliğe birer sataşma olarak toplumsal hafızada yerlerini alıyorlar Akan kana gözlerini kapayarak, bir kan deryası içinde gerçekleşen bu traji-komik aydın öfkenin ufkunu restorasyona karşı restorasyon olarak kurguladığı görülüyor Anadolu girdiği bu tarihsel dönemeçte laik ya da islamcı restoratörler elinden kurtulmazsa, devrimci-dönüşümcü tarihsel aktörlerini bulamazsa, bir kez daha her yanına hüzün anıtları dikecek kanlı bir döneme yurtluk edecektir Yenilmek pahasına da olsa bu kör döğüşünde "devrimci bir aydınlanma" şiarıyla taraf olmak insancıl bir tercihtir

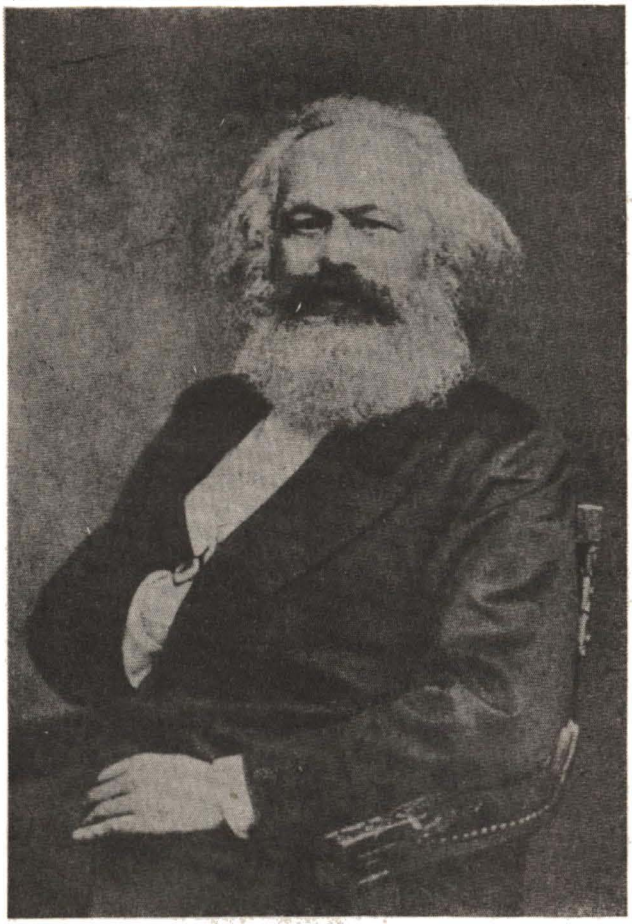

İnsan Emekçisi Marx

Devrimci bir aydınlanma hangi temeller üzerinde yükselecektir? Elimizde tarihin her dönemecinde olduğu gibi hazır reçeteler yok. Sınıf mücadelesinin tanıtladıkları diye özetlenebilecek güçlü bir fenerimiz var Bu teorik bir konumdur Devrimci bir aydınlanma için en elverişli konum.

Modernliğin Eleştirisi Değil Kapitalizmin Eleştirisi

Komünist Manifesto, "burjuvazi tarihte tam anlamıyla ilerici bir rol oynamıştır " tezini ileri sürer (Bilim ve Sosyalizm Yay s 45) Manifestonun söylemek istediği açıktır Feodalizme karşı devrimci bir roldür bu. İlerlemeciliği özellikle de maddeciliği reddeden modernizm sonrası felsefi akımlar, modernizme karşı eleştirilerini **Manifesto**' nun sözlerini de kapsayacak biçimde, tabiri caizse toptan gerçekleştirmişlerdir

Açıktır ki, bir toplam olarak postmodernizm olarak ifade edilen bu akımların söylem düzeneği içinde kalıp marksizmi modernizmin ameliyat masasına yatıran "sol" hükmünü tartışmaya başlarken vermişti. Çabucak, marksizmi modern bir akım, modernizmin de totalitarizm üreten bir söylem olduğunu keşfettiler Aynı düzenek içinde konuşmama hakkını kullanan marksistler, birer dinazor oldu bu kesimin gözünde Kim bunlar sorunu Anadolu için yanıtlarsak karşımıza **Birikim** çıkacaktır Nesnel gerçekliği bilinmezciliğe götüren relativizmin (göreceliğin) varlığı iddiasına kurban eden "sol" postmodernlerin, bir dergi çinde varolmaları, her şeyin buharlaştığı, temsilin olmadığı iddialarını ironik bir biçimde karşılamamızı doğuruyor Kim bunlar sorusuna çabucak **Birikim**, diye yanıt veriyoruz

Birikim çevresinin böyle bir sıfatı kabul etmeyeceğini biliyorum Amacım birilerini sıfatlayarak mahkum etmek değil Postmodernizm, modernizm sonrası bir akımlar bütünüdür Kanımca, modernizmden bağımsız değil, kendine fener tutmuş bir modernizmdir Jameson'un üst başlığıyla, geç kapitalizmin kültürel mantığıdır Kapitalist sürecin bütününün aşaması olarak ele alınan emperyalizm yalnız iktısadi bir olgu değildir (Poulantzas, **Faşizm ve Diktatörlük**, s 13) Her üretim tarzı gibi, toplumsal ilişkiler toplamıdır Postmodernizm diye ifade edilen akım da, toplumsal ilişkiler içinde yönetme yönetilme ilişkisinin belirlendiği siyasal mücadele alanında bir varlık kazanacaktır Daha doğrusu, toplumsal yeniden

üretimin emperyalizm dönemindeki kültürel formu olarak açığa çıkmıştır

Siyasette, sağ ve sol diye nitelenebilecek iki ayrı sınıftan kaynaklanan ama egemen sınıf olarak uluslararası burjuvaziye hizmet eden akımların, postmodern dönemde yeni bir söylemle kendilerini yeniden kurdukları görülüyor Çok parçalı ve çoğu zaman geçişli bu siyasal yelpaze, yeni soldan neo-liberalizme uzanır Ortaklaşma taleplerde kendini ele verir Sağ da sol da yeni bir toplumsal sözleşme istemektedir İşte, **Birikim**'i sol postmodern olarak nitelememizi gerektiren gerçeklik budur İlginç bulduğum için adını anmayı uygun buluyorum Taner Akçam, devrimci akımdan yani aramızdan çıkmış yeni toplumsal sözleşme söylemine eklemlenmiş isimlerden biridir Akçam, özellikle kültürel alanda karşımıza çıkan H. Çetinkaya gibi kimi saf acentalardan, farklı olarak kendini postmodern ilan etmeden bu söyleme eklemlenmiştir Önemli olan zaten söylemek değil eylemektir Teorik olarak da eylemek: düşünce üretmek. Akçam marksizmi modern totaliter bir akım olarak almakta, insan hakları temelinde gerçekleşecek toplumsal uzlaşmaya dayalı yeni bir siyaset önermektedir Postmodern sağ da, örneğin Coşkun Can Aktan ya da siyasal akım olarak **YDH**, aynı şeyi, yeni toplumsal sözleşmeyi istemektedir

Modernizm sonrası söylemin düzeneği içinde, ancak yeni bir modernizm üretilebilir Batı merkezliliğinin reddi, yeni bir batı merkezli söylem üreterek yapılamaz. Eğer modernizm diye ifade edilecek bir bütün varsa, onun eleştirisi kendi içinden değil kapitalizm üzerinden gerçekleştirilebilir Evrensellik, tümellik iddasındaki batıya karşı nasıl insanlığın kurtuluşunu talep eden evrensel bir projeyle (ütopya) çıkıldıysa, iddialarının içinden kendini eleştirerek yenilemek isteyen (postmodern) batıya karşı da aynı projeyle çıkılmalıdır

Manifestonun söylediğini tekrar etmek, eleştiriye başlamanın koşuludur: "Burjuvazi, tarihte feodalizme karşı devrimci bir rol aynamıştır." Bu devrimci rol, insan düşüncesinde aydınlanma olarak açığa çıkar Çok bilinen ve açıklayıcı bir deyişle, böylece gökyüzü yeryüzünden ayrılmıştır İnsan kendi tarihinde ilk olarak özne olmanın bilincini edinmiştir Felsefede akılcılık (rasyonalizm) olarak belirir bu farkına varma Bilim bir toplumsal bilinç biçimi olarak hegemonyasını dine karşı üretir Siyasal meşruiyet toplumsal sözleşmeye dayanan demokratik temsil (milli irade) ile üretilir Kitleler ilk kez sahiden olmasa da yönetmeye başlar Bütün bunlar burjuvazının sınıf olarak egemenliğine dayanan sistemin meşruiyetini üretir Yani yeni bir sömürü düzeninin kapitalizmin.

Tarihselci bakışın ilerlemeci mantığı gerçekliği tarihin sürekliliği içinde görür Aydınlanma düşüncesi, sömürünün ve sömürgeciliğin de rasyonalitesini üretmiştir Ama burjuvazi tarih sahnesine kendisini tarihe gömecek sınıfla, proleteryayla birlikte çıkmıştır

İnsan Emekçisi Engels

Aydınlanma düşüncesi de bir defa ortaya çıkarak kendisinin köklü eleştirisinin, marksizmin yolunu açmıştır Marksizm modernizim sonrası filozofların iddia ettikleri gibi, modern aydınlanmacı bir akım değil, aydınlanmacılığın köklü eleştirisi (tarihsel aşma) temelinde açığa çıkan bilimsel bir disiplindir

Siyasal İslama Karşı Aydınlanmacılık

Siyasal islam benzeri dinci gerici akımlar, yeni toplumsal sözleşme arayışının güncelleştirdiği, ondan beslenen ve onu besleyen emperyalist ortaçağın siyasal aktörleridir İlk toplumsal sözleşme bağrından emperyalizmi ve faşizmi çıkardı Başına yeni eklenen bu ikincisi (yeni dünya düzeni) açığa çıkanların siyasal meşruiyet zemini olarak görünüyor Kapitalizm sonrası deneylerin (SSCB vd) sıkıştırmasıyla ömrü uzayan ilk toplumsal sözleşme (ulusal devlet), bu deneylerin tarihe yenilgi olarak geçtikleri bu günlerde gecikmiş ölümünü yaşamaktadır Siyasal demokratik temsil, bazı anayasal, ekonomik ve sosyal haklarla desteklendiği zamanlarda batılı demokrasi adıyla yaşadığı şatafatlı günleri geride bırakıyor Bu biçimiyle gereğinden fazla yük olan tam istihdamcı dönemin toplumsal mekanizmalarının yeni toplumsal sözleşme ile aşılması hedefleniyor

Burjuvazi tarih sahnesine iktidar için çıktığında üç renkli bir bayrak taşıyordu Fransız devriminin bütün ulusu arkasına alan ve eşitlik, özgürlük, kardeşlik anlamına gelen üç renkli bayrağı kısa zamanda gerçek yüzünü gösterdi Jirondenler jakobenleri idam sehpasına gönderdiler Yeni toplumsal sözleşme arayışçıları da benzer sözlerle bütün ulusu arkalarına

almayı düşlüyorlar Sözler benziyor ama içerikleri aydınlanmanın atfettiklerinden çok farklılaşıyor Epistemolojik temsilin ve her türden temsilin varlığının iddia edilemeceği tezine dayanan sol postmodernlere göre bugün özgürlük ve eşitlik radikal bir demokraside gerçek ifadesini bulabilir (Geleneksel siyaset biliminde radikal ya da militan demokrasi burada kullandığımızdan farklı olarak, kendisini yoketmek isteyen akımlara ve hareketlere karşı koruyan, siyasi, hukuki, askeri önlemler alan demokrasi şeklinde tanımlanıyor) Radikal demokrasi de siyasal temsile dayanır, fazlalık olarak sivil toplumun güçlü bir denetim yetkesinden söz edilmektedir Totaliter değildir Her din ve kültürün doğruları yan yana varolabilir Batı merkezli gelişen ve batı kültürü ile doğu (islam, çin, hint vd) kültürü arasında hiyerarşik ilişkiyi reddeden bu söylem siyasal islamın modern arayışlarına zemin oluşturmuştur Siyasal islam yeni toplumsal sözleşmeye katıldığı oranda sistem içinde meşrulaşmakta, meşruiyeti yaygınlaştıkça da saldırganlaşmaktadır

Yeni toplumsal sözleşme arayışları, radikal demokrası ya da cemaatler demokrasisi biçiminde laik ya da dinci restoratörler eliyle yürütülecek bir restorasyon projesi olarak somutlaşmaktadır Bu somutluk, toplumsal yapının diğer alanları gibi kültürel alanda da ikinci ortaçağ görüntüsü yaratmaktadır Görüntü periferide toplumsal sistem olarak somutlaşma şansını gerici bir yığın hareketiyle deneyebilir Meşrulaşan siyasal ıslam bu arayışın göstergesidir

Radikal demokrasi kapitalist üretim tarzını eleştirmeyerek gerçek yüzünü daha somutlaşmadan göstermektedir Vaadi yalnızca restorasyon, talebi yalnızca restoratörlere özgürlüktür Kültürel alanda bu İsmet Özel örneğinde kendisini açığa vurmuştur İsmet Özel'e şair ve islamcı olarak meşruiyet üreten radikal demokrasi talebi İsmet Özel'in Sıvas katlıamını meşrulaştırmasına engel olamamıştır Olmak da istememektedir Çünkü yeni toplumsal sözleşme, burjuvazinin evrensel saldırısına (örneğin ve özellikle:özelleştirme) bulunan bir kılıftır Çözüm dün olmadığı gibi bugünde kapitalizm değildir; kapitalızmin içinde de değildir

Devrimci bir aydınlanma hareketi parçalanmış toplumsal bilinçlerin (bilim, sanat, ideolojiye karşı postmodernist algılamalar) tanrı tapınıcılıkla sonuçlanan serüvenlerini, serüvencilere dahi tartışmalı kılabilir Bu siyasal islamın meşruluk zeminini yeniden yıkacaktır Yeniden yeryüzü gökyüzünden ayrılacaktır

Yeniden demek, tarihsel sorumluluğun üzerimize düşen gölgesini hatırla(t)mak demektir Bunun için yeterince gerekçe birikmiş bulunuyor Yaratılan meşruiyet ortamı içinde azgınlaşan islami gericiliğın laik restoratörlere karşı girdiği saldırılar yüreğimizi acıya boğan ölümleri doğuruyor Devrimci aydınlanmacılık şimdiden gerici terörü göğüslemeyi göze almalıdır

Onat Kutlar **Birikim**'in kurucularından biriydi Birikim siyasal islamın meşrulaştırılmasına hizmet etti Onat Kutlar bu meşruiyetten güç alan gerıcı bır terör eylemi sonucunda öldü. Devrimciler tarıhin ilerlemeci oğulları Anadolu aydınlanmacılığının tarihsel mirasına sahip çıkarak bu kör dövüşüne dur dıyeceklerdir, umuyorum. Onat Kutlar bir burjuva aydınlanmacısıydı Buna rağmen ölümü acı yaratmıştır Tarıh birkez daha, hiç istemediğimiz ölümler pahasına bizi haklı çıkarmıştır

Tarıhsel bir olanak olan özgürleşme sürecinin şimdiden haklılık olarak tanımlayabildiğimiz bilincini var edebilmek için; insanlığın evrensel kurtuluşu için, bir kez daha YENİDEN

Düzelti:

Geçen sayımızda çıkan **Romana Sınıf Bilinçsiz Yol: Kazı** adlı yazıda yazının içeriğini bütünüyle değiştiren dizgi hataları olmuştur Sayfa 39, 2 sütun 37 satırdan başlayarak paragrafın sonuna kadar olan, eksik çıkan ve hiç çıkmayan cümleleri taşıyan bölümün doğrusu şöyle olacaktır "Kazıyı kapatmak istiyor M Bahattin Eski işçilerinden biri, Atanur, yeni adı Azad (özgürleştiğinin simgesi, özgürleştiren de PKK) " Hadi bakim, göreyim seni İki nesil sonrası yeniden başlamak üzere korumaya alınacak kazı " (s 266) **diyen M. Bahattin'e "Öyle edeceğiz Hoca. Sen hiç meraklanma." diyor. Yazarın kahramanlarıyla ilişkisinden söz etmiştik. Sonsuz bir güven var: "Öyle edeceğiz Hoca." (s.266)** Bu yüzden roman, ucu açık, tutarlı bir önermesi olmayan, varlığını Kürt varlığına armağan etmiş bir romandır Sorun şurda, eğer PKK hareketi yazarın atfettiği **iddiaları gerçekleştir(e)mezse Türkiyeli kimi devrimci örgütlerin** iddia ettiği gibi "küçük burjuva, ulusal devrimci, milliyetçi" bir nihai pratik içine girerse, bu roman ne olacak? Doğrusu merak etmiyorum: Çünkü biliyorum, kapitalizmi eleştirdiği için hoşgörülecek " (Çıkmayan bölümler siyah harflerle yazılmıştır)

Bozan Yaman

ÖBÜR YANI DA ATEŞ

Şiirler

İnsancıl Yayınları

Şiirde Gerçekçilik

Berrin TAŞ

Hesiodos **İşler ve Günler**[1]'de kardeşi Perses'e şöyle öğüt verir

Mirası paylaştık bitti sen alacağını aldın
Yargıçlara bol bol rüşvet yedirerek
O yargıçlar ki hak yemeye can atarlar
Bilmez o kafasızlar ki
Yarım daha büyük olabilir bütünden
Bir tutam ebegümecinde bir ot yapracığında
Bilmezler ne hazineler saklı olduğunu

Hesiodos insanın değerlerini savunuyor çalışmanın önemini doğruluğu adaleti ölçülü davranmayı öğretiyor sesleniyor uzaklardan.

Aşağılığa kolay düşülür dümdüzdür yolu
Hemen varılır ona kapı komşumuzdur
Oysa üstünlükle aramıza alınterini komuş Tanrılar
Uzundur sarptır onun yolu

Hesiodos'un şiiri eğitsel bir karekter taşır yaşamını anlatır Azra Erhat "Büsbütün adsız ve nesnel deyiş ve anlatış koşullarına dayalı Epos'tan sonra birdenbire bir ozanın kendi adına, kendi görüş ve inanış ve yaşantısını dile getirmesi yazın tarihinde önemle üzerinde durulacak bir yenilik, bir devrimdir" diyor Homeros'tan bir iki yüzyıl sonra yaşamış Hesiodos Homeros soylu bir sınıfın yaşantısını krallar, kraliçeler, kraloğulları ve kralkızlarının yaşantısını yüceltıcı bir biçimde anlatırken Hesiodos çoban, çiftçi, küçük toprak sahibi insanların yaşamını anlatır

Hesiodos'un şiiri biçim açısından bugün savunulamaz aradan binlerce yıl geçmiştir o halde değişmeyen Hesiodos'u bu güne taşıyan nedir Hesiodos haksızlığa yalana rüşvete aşağılığa karşı çıkar ahlakı ölçütlerini çürümüşlüğün karşısına çıkarır Kapitalist sistemin bugün insanı değersizleştirmesinin metalaştırmasının karşısında Hesiodos'un ahlaki ölçütleri varlığını korumakta. insana yol göstermektedir İnsan eşitlikçi bir dünyada yaşamadıkça Hesiodos'un savundukları önemini koruyacaktır Bugün şiiri sözcüklerin süslediği yapay bir oluşum sananlar Hesiodos gibi binlerce yıl öteden insana seslenemeyecekler onlar kargalar misali sözcükleri kendi kısır benliklerine araç yapsınlar insanın hakikati yalanı püskürtür Şiirinin iletmek istediği mesaj açısından bakarsak Hesiodos'un gerçekçiliği görülecektir ve ancak gerçekçi bir bakış insanı anlamaya yönelerek binlerce yıl öteden seslenebilir

Estetik yaşamdır şiir estetik bir bütünlüktür yaşamı anlatır Şiirin sorunu insanın yaşamını kapsayan. yaşamını içeren görüntülerin verilmesidir Bu veriliş şairin kimliğiyle, yaşama bakışıyla bir doğrultu edinir varlık bulur Şairin dünyayla insanla ilişkileri gerçekçi bir bakış açısıyla tamamlanıyorsa şiir estetik yaşantısını sürdürebilir Bunun tersi rastlantıların oluşturduğu bir yararatıcılıktır o kadar Çoğu kez bu yaratıcılık da güdük kalır çünkü şiir bilinçli ve şairin yaşamıyla örtüşen bir etkinlik olduğu kadar yarının sezdirilmesine de olanak tanıyan bir habercidir İletişim işleviyle varlığını kalıcı kılar Şiirin yarının habercisi olması gerçekçilik bir yöntem olarak benimsendiğinde gerçekleşebilir Gerçekçilik bir yöntem sorunudur dünü. bugünü ve yarını görebilme gücünün somutluğunda dünyayı insanı algılamada, hakikati yansıtmakta işlevi yadsınamaz. Moissej Kagan " yaşamın ulusal özgünlüğü en kararlı şekilde gerçekçi sanat tarafından yansıtılabilir ancak, çünkü gerçekçilik insanın toplumsal varlığındaki somutluk'u vermeye çalışır Bu nedenle bütün Avrupa ülkeleri edebiyat ve sanatında gerçekçiliğin tarihi değışık idealist estetik okullarının kozmopolit buyrultularına rağmen kendi halklarının gerçek yaşamını yansıtabilmiş sanatçıların çabalarına bağlıdır Böyle bir çabaya İtalyan Rönesans romancılığında, İspanyol entrika romanında, Fransız güldrü romanında olduğu kadar, 17 yüzyıl Hollanda resminde, 18. yüzyıl İngiliz edebiyatında ve bütün Avrupa ülkelerindeki 19 yüzyıl gerçekçi edebiyat dram, resim ve müzik sanatında da açıklanır " (2)

Şiir somuttur gerçeklerden yola çıkar ama bu somutluk kaba söylemlerle karıştırılmamalıdır Somutluk, sorunlarıyla. düşleriyle birlikte yaşayan insanın yaşamı güzelleştirmek isteğinde ve güzel'e bakışını başkalarınca da anlaşılır görülür bir biçimde anlatabilmek de içerilidir Aynı kitapta Kagan şunları söylüyor "Gerçekçilik sanatsal yöntem olarak ilk kez bir tarz yasası olmaktan çıkıp bir doğrultu yasası haline gelerek estetiksel bağımsızlık kazandığı zaman ortada görülmüştür " Demek kı şairin bilinçle yan tutması şiirin doğrultusunu belirlerken estetik bütünlüğün oluşturulmasını da sağlayacaktır Estetik

yaşamdır yaşam gerçektir Gerçekçilik bir içeriği işaret etme yöntemidir diyebiliriz. Bu içerik gerçekliği değer yönlendirici bir bakış açısıyla tamamlar Gerçekçi sanatın estetiksel boyutu sanatçının yaşamının estetiksel bütünlüğüyle belirlenir

Peki gerçek nerde o zaman.

Gerçek. herkesin gerçek diye diye hiç de gerçek olamayacak nesneleri tanrı bildiği şu garip doğru Her birey kendi gerçeğini biricik gerçek bellemişken insanlık için düşleyebileceğimiz somutluk Gerçek, gerçeklığin yaşadığımız güne dayattıklarıdır Nedir dayatılanlar sistemin insanla insanı karşı karşıya getirmesi. patlayan bombalar öldürülen insanlar işsizlik değerlerin parayla değış-tokuşu. çöküş. milyarlık vurgunlar TV kanallarında öldüreceği kişilerin adını bildiren mafya babaları. bekaret denetimleri ve şairin yaşadığı güne gerçekliğe verdiği yanıt. Şair olup biteni nasıl yorumlayacak. Gerçekçilik şairin alışılmış anlamları bozup yeniden yaratmasıdır. Yaşadığı günün insanı karşılamadığını gören şair, şiirini bakış açısı doğrultusunda silah durumuna getirecektir Bu noktadan bakılınca şiir öfkedir öfke gerçektir Öfkede eleştirel bir yan fışkıran bir çığlık barınır Öfke bütün kapıların kapandığı yerde yeni bir kapı açar düşlere uzanan. yaşanası düşlere. yaşanması olası düşlere. insanı biryerden alan, daha güzel yerlere götüren yeni bir yolun başlangıcı. Insanı çürümüşlükten yozluktan alıp hakettiği yere götürmekle öfkenin işlevi yapabilme gücünü kullanabilmekte saklıdır İnsanın insanca yaşayabildiği bir dünya düşünü bilincinde sıcak tutabilen şairin öfkesi, gülümseyen bir yüzün ardında saklıdır. Bilincin ışıyan görüntüsü nereye gittiğini bilen şairin sesini taşır Bu ses, beğenmediği. onaylamadığı bir dünyanın çelişkilerini gören gördüklerini şiirleriyle insana da gösterebilmek isteyen şairin, olaylara olgulara diyalektik bir kavrayışla yaklaşmasıdır Bilinç, kalıpların dışına taştığında özgürdür Şiirin isteği de özgürlüktür Özgürlük, gerçekliği bilinçli bir yaklaşımla yorumlamak demektir Bilinç cesarettir Günümüzde şiiri sıkıştırıldığı, yerleştiği dar alanın dışına çıkarmak cesaret gerektiriyor Cesaret nedir arayışın şiirini. insana ulaşmanın şiirini yazmak istiyorsak, cesaret, şairin biricikliğini şiirleriyle birlikte kurma yolundaki ödünsüz çabasıdır Bu çaba onaylamadığımız iyi'nin. güzel'in doğru'nun yerine insani değerleri yerleştirebilmekle anlamını bulur

---

Kaynakça:

1- Hesiodos. Eseri ve Kaynakları. Çev S.Eyuboğlu - A.Erhat T T.K.Yay.

2- Prof Moissej Kagan. Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat. Çev A. Çalışlar Altın Kitaplar

Kastın Neydi Roni?

Bozan YAMAN

Roni Margulies, **SOMBAHAR** dergisinde yayımlanan bir yazısında (l) Attila Ilhan'ın l982'de seksenli yılların şiiriyle ilgili söylediği bir sözü temel alarak, günümüzdeki bu tür şiir örneklerini de anarak, bir çeşit şiire ilişkin eleştirilerini dile getirdi.

Bu eleştiriler, kısaca şöyle sıralanabilir:

l) Attila İlhan'ın l982'de yakındığı, uydurma kelimelerle: yazılan şiirler, bugün artık tümüyle anlamsız koca koca şiirler'e dönüşmüştür (Margulies, bu savını, Haydar Ergülen'in şiirlerinden alıntılarla destekliyor.)

2) Şiir, bütünlüğünü yitirdi. Sözcüklerin yan yana sıralanmasına, ilginç imgelerin ve sözcük oyunlarının alt alta yazılmasına dönüştü.

3) Bu tür şiirler, okuru şiirden uzaklaştırdı ama bu tür şiir yazanlar, az okura sesleniyor olmayı bir olum olarak savunmaya başladılar

4) Yazdıklarından, bu 'kuşak' şairlerin 'söyleyecek ciddi hiçbir şey'lerinin olmadığı anlaşılıyor

5) Bu tür şiir 'Dünyada ve özellikle Türkiye'de esen egemen rüzgarlardan kaynaklanıyor. 'Bir diğer etken de, bu şairlerin 'başta postmodernizm olmak üzere, dünyanın bir bütün olarak teorize edilemez ve anlaşılamaz olduğunu savunan akımlar'ın etkisine girmeleridir

Söylenenler bunlar olunca, Margulies yazısında H.Ergülen'in şiirlerinden örnekler vermeseydi de, öyle sanıyorum ki, mektup doğru adrese giderdi. Mektubun doğru adrese gittiği, kendilerinden ad olarak söz edilmeyen pek çok kişinin Margulies'e cevap verme gereksinimi duymalarından da anlaşılıyor

Kendi adıma, ben böyle bir gereksinim duymadım. Şükrü Erbaş, Ergül Çetin Salih Bolat, Abdülkadir Budak, Veysel Çolak, Tevfik Taş, Sezai Sarıoğlu, İdris Atmaca, Berrin Taş ve Adnan Satıcı'nın da böyle bir gereksinim duymadıklarına inanıyorum.

Diyebilirsiniz ki, bu söylenenlere, muhatapları ağızlarını açıp tek sözcük söyleyemezler Ama hiç de öyle olmuyor Margulies'in yazısına cevap sayılabilecek ilk yazıyı Mehmet H.Doğan, Adam Sanat'ta (2) yazdı.

Yazının, Mehmet H. Doğan'ın üzerinde şok etkisi yaptığı, yine Doğan'ın yazısından anlaşılabilir Doğan, bir kere, bu yazıyı Sombahar'da okuduğuna, yazının Margulies'in kaleminden çıktığına inanamaz. İnanamaması anlamlıdır Çünkü, Doğan'a göre, bu içten bir saldırıdır Doğan'ın hazmedemediği ikinci gerçeklik ise, Türkiye'de yazılan şiirin prensleri ilan ettiği ve nerede iki satır yazı yazsa, şiirlerini somut eleştiri verileriyle irdelemek yerine yalnızca adlarını andığı şairlerinin, bu biçimde gerçekliğin mihenk taşına vurulmuş olmalarıdır

Doğan, bu hazımsızlık içinde, her zamanki gibi - Margulies'e yönelttiği, elmalarla armutları toplama ithamının kapsamına giren bir tavırla - bazıları Margulies'in eleştirilerinin muhatabı değilken, kendi prensleriyle birlikte onların da adlarını anarak, 'mağdurlar' cephesi oluşturmaya çalışır

Doğan, yazısını olayın ciddiyetinden uzak bir cümleyle, şöyle bitirir: 'Yoksa soğuk bir şaka mı bu Roni Margulies'in yazısı ?'

Doğan'ın yazısı, fitili ateşler Ardından, gelsin söyleşiler, yazılar, değerlendirmeler .Bu yazıyı yazdığım ana kadar görebildiğim kadarıyla - konuyla ilgili on üç yazı yazılmış ve bir de söyleşi düzenlenmiş. (3)

Haydar Ergülen, Sina Akyol, Metin Cengiz, Ergin Yıldızoğlu ve Tuğrul Tanyol 'hücum' cephesinde. Margulies'i destekleyen yazılarıyla Mehmet Yaşin ve Şavkar Altınel ise savunmaya geçme gereksinimi duymadan, 'madem açtırdınız kutuyu. ' tavrıyla, bugüne kadar gecikmiş değerlendirmelerle, bana kalırsa, l980'lerden beri süren yanılsamayı ortadan kaldırmaya çalışıyorlar Ama tartışma uzadıkça, bireysel çekişme ve karşılıklı hareketlere dönüşüyor

Haydar Ergülen, kendini - şiirlerinden yapılan alıntılar nedeniyle - asıl muhatap kabul ettiği için, bu konuda en çok yazı yazan. Ama, yazılarından şiirleriyle ilgili eleştirileri cevaplamaktan başka her şeyi söyledi.

Bütün yazıları tek tek özetlemek ya da tartışmaya katılanların tavırlarını ayrıntılı biçimde ele almak niyetinde değilim. Konuyla ilgili görüşmelerimi, Şavkar Altınel'in büyük bir bölümüne katıldığım yazısından bazı alıntılarla açıklayacağım. Şiirde anlaşılırlık-anlaşılmazlık konusunda şöyle diyor Altınel:'(...)bugünkü Türk şiiri dar bir anlamda 'anlaşılır' da olsaydı, büyük olmazdı. Dolayısıyla anlaşılırlık\anlaşılmazlık kategorilerinin ötesine geçmek zorundayız.'

Altınel, bugünkü Türk şiirinin (M.Yaşın'a katılarak 'Türkiye şiiri' demeyi daha uygun buluyorum. Belki bu da ayrı bir tartışmanın konusu olabilir.) anlaşılır da olsa neden büyük olamayacağını şöyle açıklıyor: '(...) edebiyat ancak hayatla ilişkisi olduğu sürece vardır.'

Anlaşılırlık\anlaşılmazlık konusunu şöyle açıklamak istiyorum. Anlama kapasitesi, kişiden kişiye değişir Ama, bana kalırsa, şiir için anlaşılırlıktan çok, algılanabilirlik aranmalıdır Algı sınırlarımızın dışındaki bir şeyle aramızda her hangi bir biçimde bir iletişim, ilişki kurulmasının olanaksızlığı ise ortadadır '

Edebiyat ancak yaşamla ilişkisi olduğu sürece vardır ' Oysa, günümüzde yazılan şiirlerin büyük bir bölümünün yaşamla tek ilişkisi, bir yapay solunum aletine indirgenmiş olan dil aracılığıyladır Anlattıkları ya da söylediklerinin şairlerin kendi yaşamlarında nasıl bir karşılığı olduğu merak konusudur

Onlara göre, şiirin bir şey anlatması gerekli şart değildir. Peki bir şey söylemesi de mi gerekmiyor? O da gerekmiyorsa, şiiri yaşamın içinde anlamlı ve gerekli bir yere yerleştirebilir misiniz? Tekerlemeler bile kimi zaman bir şeyler anlatır, söylerler. Tekerleme kadar anlamlı ve gerekli olmayan bir şeye neden bütün yaşamımızı adıyoruz ki?

AYHAN ERGÜN'ÜN ACISI

I
Sabah
yumruk olur işçinin omuzlarına

II
"Beynimdeki kırmızı" da
parklar ölüp
parklar doğuyorsa

III.
Savaşan
kendi başına
yaşam değil
benim
mavisini unutmuş düşlerimizi
daha ne kadar giyineceksiniz
yazıklandınız yitirilmiş sevdalarınıza
IV
Unutmadım insanı
anımsatmak için size de

şair kafam
ve komünist omuzlarımda

Nihat ATEŞ

Margulies'in "yanlışı" somut örnekler vermesiydi.Aynı "yanlışı" sürdürmek istiyorum. Somut örnekler üzerinde konuşalım: Bu tartışmaların sayfalarında sürdüğü Adam Sanat'ın 110. sayısında Sina Akyol'un **Günboyu** başlıklı bir şiiri yer alıyor. Şiir, **Erken, Öğlen** ve **Akşamleyin** ara başlıklarıyla üç bölüm. **Öğlen** ara başlığı altında şunlar yazılı:

"En güzeli konuşmak! Böyle dedim
duvardaki böceğe

Hava yakıcıydı,
asmanın
koruğunu övdüm"

Ne anlatıyor ya da ne söylüyor?
Örnekler yüzlere çıkartılabilir ama yalnızca bir örnek daha.

MAAVİ MENEKŞELER
Güz düşü rüzgar düşü düşüğü
bir yağmurla gelip yağmurla giden
taşır kalın direkler alçak tavan dehlizler
orda pirinç yedirilenleriz biz
ellerimiz tebeşir ellerimiz balmumu
gönye pergel te cetveli ve Avogadro
ne güzel unuttuğum sen
(..)

Adam Sanat'ın aynı sayısında yayımlanan, Yeşim Salman'ın bu şiirinin geri kalan yedi dizesi de hiçbir şey söylemediği için, boş yere şiirin tamamını alıntılayarak yer kaplamak istemiyorum. Ama bir daha kaçak güreşilmeyecekse, bu şiirlerin şairlerinden, eleştirmenlerden bu şiirleri inceleyip bize de "tanıtmalarını" bu konuda bizi aydınlatmalarını bekliyoruz. Bu şiirler bir şey söylüyor mu gerçekten?

Bu şiirlerin şairlerinden ve eleştirmenlerinden bir rica: Lütfen bu kez, yıllarca yaptığınız gibi, "şiir açıklanamaz" safsatasına sığınmayın. Çünkü açıklanamayan ya da yeterince açımlanamayan şiirin kendisi değil, belki her kişideki farklı etkisidir. Ama şiirin açıklanamazlığı, irdelenemezliği kabul edilebilir bir düşünce değil. Kısacası, metafiziğe başvurmadan, somut yanıtlarla ortaya çıkmanızı bekliyoruz.

Yoksa, şu fıkradaki adamın komik durumundan kurtulamazsınız: Adamın biri diyormuş ki, ben çok güzel yazarım ama okuyamam. Nasıl olur? demişler. İşte şöyle, demiş ve bir kağıdın üstünü rastgele karalamış. Çizgilerini bir şeye benzetemeyince, sormuşlar: Sen ne yazdın şimdi? Adam, dedim ya, ben yazarım ama okuyamam,demiş.

---

1. Roni Margulies, Atilla İlhan ve Bizim Kuşak, Sombahar (Mayıs-Haziran 94) S.23, ss.78-80
2. Mehmet H. Doğan, Şiirce, Adam Sanat (Eylül 94), S.106, s.17
3. Bu yazıları tek tek belirtmek yerine, hangi dergilerin, hangi saylarında yer aldıklarını yazıyorum:
   Sombahar, S.26
   Adam Sanat, 108,109 ve 110. sayılar.
   Gösteri, 169, 170. sayılar
   Varlık, S.1048

Arif Madanoğlu'ndan

Toprak Kokulu Yiğit Şiirler

Aydoğan YAVAŞLI

İstanbul'da ekmek yedi bin beş yüz lira olmuş; gariban vatandaşa bu konuda ne düşündüğü sorulunca acı acı ağlıyor Belli ki yıllık enflasyonun yüzde yüzelli olduğu bir ülkede evine bir somun ekmek bile götüremiyor

Müzikadamı Melih Kibar, çocuklarının daha iyi bir eğitim görmesi, sabah uyanınca yüzünü yıkayabilmesi vesair için ülkesini terketti, başka bir ülkeye yerleşti.

Fatma Aydın, avukat nişanlısını parça parça doğradı, kesik başını ise sobaya attı.

Bir emekli öğretmen, hakkını aradığı için İstanbul'un göbeğinde meydan dayağı yedi.

Burası ülkem.

Eleştirmen Fethi Naci, şair İlhan Berk'in Türkçe'yi bilmediğini, Demirtaş Ceyhun'un ise kendisini anlayacak kadar zeki olmadığını yazdı

Yayıncısı, Orhan Pamuk için "O, edebiyatımızın Tarkan'ıdır" dedi.

Bir yazar, "Ödül aldıktan sonra ben de ödüllere karşı olacağım" diyerek edebiyat ödüllerini eleştirdi.

Burası ülkem;

Ozan Arif Madanoğlu, yıllar var ki yurdundan uzakta yaşıyor, Almanya'da. Bugün bilinen maddi zorlukları aşmış durumda. Şimdi zoru, dil. Çevresinde eşi ve çocuklarından başka dilini konuşan yok. Doğrusu ya, Almanca'yı kıvıramamış Madanoğlu, niyeti de yok gibi. O, Türkçe sevdalısı. Her ay hemen tüm yazın dergilerini alıp göndermeye başlıyorum. Yutar gibi okuyor. Okuduklarından sonra telefon edip çıkardığı sonuçları iletiyor, tartışıyoruz.

Arif Madanoğlu'nun dil gurbetini aşma çabaları meyvesini verdi. **İnsancıl Yayınları** arasında çıkan **Gül Dikenini Öpünce** adlı kitabında Madanoğlu, dilinde söylemenin, dilce söylemenin tadını sunuyor

şiir ektim
günyüzüne
dili ra'na
eyledim

Madanoğlu için bir dizenin kuruluşunda ulaşılan doyum, bütün doyumların üstündedir Çünkü o, şiiri günyüzüne **karanfil diliyle** konuşsun diye ekmektedir. Sevgilisine seslenirken ona "ceylan bakışlım, keklik sekişlim" der ama şunu da ekler.

bencil kurtuluşlarda yokum ben
seninle varım ancak
seninle çokum ben

Arif Madanoğlu'nun sanat anlayışı toplumcu gerçekçidir Ödünsüz bir toplumcudur o; Toplumun ve bireyin acılarını, sevinçlerini, macerasını çıkış alır kendine. Onları şiirin fırınında pişirir,

söz katına çıkarır. Söz Madanoğlu'nda kimi zaman sevgiliyi okşayan el, kimi zaman zulme karşı kalkan yumruktur. Şiirin gücüne inanır, bu inancını dizelerine ince ince nakışlar Madanoğlu bilir ki şiirin her zaman söyleyecekleri vardır; yaşama, ölüme, aşka, hüzne...

dünyalıyım, türkiyeli... inkar edemem
yeni biçimler denedim encamını anlatmaya
yeni imgeler bulmahyım, bilmece değil
taşkın gelir hüzün basar bu kenti bilfiil
yeşil kuşak kırmızı kuşağı hiçler, çekemem
çekemem bu dönüşümü, bundandır
aykırılığım
bana gülmesini öğret, yıllar var ki unuttum
dünyalıyım, türkiyeli... inkar edemem

Madanoğlu,evine ekmek götüremeyen insanların acı acı ağladığı, hakkını arayanların itilip kakıldığı, çocuklarının topluca yakıldığı bu ülkenin ozanıdır Yunus gibi, derdi vardır, onun için inilemektedir.

anlamını kendi kılan
sözün sularında arınsak
ki ömrümüzün neresindeyiz
zamanın üflediği kavalın
yanık sesindeyiz, kim bilir

Madanoğlu'nun şiir çabası önemli... Ülkesiyle, ülkesinin insanıyla tek bağı şiirleriyle kurduğu dili. Diliyle olan bağlantısı, tam anlamıyla emekçi bağı. Yüreğini kanırta kanırta söylüyor. Yiğit sesi, züppeliği, lumpenliği mahkum ediyor; bu yanıyla Madanoğlu, özlediğimiz sesi sunuyor bize.

...
dili kezzab musluğu
şair-i müslim ismet özel
gitar eşliğinde alaturka
şarkılar deniyor hüzzam
ateş dansı yapıyor hâlâ
kabilesi yamyam...

Evet, burası, Sıvas yangınından sonra bazı şairlerin ideolojik mevzilerine (tabii varsa ve neresiyse!) dönüşü konuştuğu ülkem!

Madanoğlu ise ülkesinden sekiz yıldır uzakta; beyniyle, yüreğiyle, mücadeleyi elden bırakmayan tavrıyla insanların tragedyasını duyuyor.

Arif Madanoğlu'nun şiirleri toprak toprak kokulu, rüzgar kokulu; ırmak, bulut, yağmur kokulu...

Sanki Anadolu!

Mavi ve Kızıl

mıknatısı alınmış pusulayım
kuzeyim ve güneyim karışık
karşıtlarla karşıt, hayatla barışık
sevgi durağında rehin kalayım
önce tüm varlığın gerekli bize
kayayı delen çiçek gibi onurlu
somut ve yılgısız

üstü örtülü söz gibisin bazen
sitem mi diken mi bilinmez
hüzün soyut küf, olur silinmez
hani çürük diş gibi sancısı azan
o örtük çağların zifiri karanlığında
önce ışığın gerekli bize pırıl pırıl
mavi ve kızıl

sevdalım ol künyeme yazıl
hoş gelirsin, boş...bomboş haneme
gelişin hız katar soylu direncime
gelişin iklimler değiştirir, erir o buzul
önce cesaretin gerekir bize\yılgısız
safkan kısraklar gibi uzun soluklu
o sonsuz yarışlarda

sonra inancın gerekli bize elbet
dar geçitlerde denenmiş aşkın gerekli
el değiştiren sancak tözüyle sürekli
alır dikeriz seni utkunun burcuna
emanetine toz kondurulmaz andolsun
bayağı kesirleri eşikleye eşitleye
o büyük sınavlarda

Arif MADANOĞLU

O YOLDA

Yağmur yağarsa bir gün... seni özleyeceğim
ıslak bir yokuştaki tutuklu kelimeyi
Gecceleyin masal rengi dokunan gözlerine
bulvarda aşıkların titrek karaltısını
yıldız kümelerini... sokak lambalarını...
göreceğim belki de o yolda yıllar sonra
eski resimlerinde bir dostu
anar gibi
Dükkân vitrinlerinde sarhoşlar çoğalınca
bezgin silüetleri Pera insanlarının
düşerken usançlı yorgun kaldırımlara
şarkılar ezilecek bir kuytu meyhanede
ellerin aranacak yüreğinde gizlice
kullanılmamış umut bırakılmış bir çiçek
çağrısı kendimizin geri çağıran seni
bekleyecek belki de o yolda yıllar sonra
Gözlerine yerleşen bir türkek çocuk sesi
bilinmedik ülkeler bir aykırı coğrafya
eksik kalır düşlerin fazla gelen yüreğinde
başkalarına
Ve sızarken dönenceler uzak yolculuklara
kırgın bir ay tutulur hüzün salları olur
yitip gider koylarda
Yıllar sonra o yolda ya da başka yollarda
bır gün yağmur yağarsa
seni özleyeceğim... yanımda olsan da

ŞEHİR

Geçerdi yalnız kadırımları korkarak suskunlar şehri
Bir yılanın uykusunda birikmiş lanetleri
- saat gitgide altı -
Alkolik dilenciler bulaşmış perdelere
Yoksullar sokağında
Geceleri evlerin kabusunda gezinir
Tekinsiz bir yabancı

Çok uzak bir zamandı ölümün yakınında
ölümün.. yakınında...
Eski taş avlulardan süzülmüş tragedya
boğazımda düğümler
Üç kırmızı gül olmuş bir kuşun korkuları
Sessiz çırpınışında
Kaç yıl var ki çürüyor
- saat gitgide altı-
Zindanımda şehirler

GÜNLERİN

Ağırlaşır gerçek taşınmaz olur hüzün
Esriktir lisanı durmaz konuşur günlerin

Islanır ışıyıp giden kaldırımlar
Sokaklar her köşe başında buluşur

Açılır bir pencere sonra konuşur
-Merhaba... Elveda...

Sonbahar böyle ansızın gelir
Caddede dans edenler
-Konkordiya kadınları-

Yağmurlu ışıltıda düşlerin faytonları.

İşte hep böyle durmaz hayale çalar
Akşamları boyar erguvan sarhoşluğu
Kıyılarda yakamoz suda ışık sağanağı

günlerin

Eksiktir lisanı
ama konuşur
Bir gün umudu
unutur
günlerin

AYRILIK

Bazı şeyleri bırak geri dönsün gözlerin
Bıraktığın gözlerin hani ıslak gülleri
Umudumun maviye yargılanmış elleri
Böyle bitmesin her şey
sevdiklerimi bırak
Bekletme uykularda sonu var gecelerin
Yanlış kapılardayım
ben yanlış sokaklarda
Biliyorum korkuyu gidermez ıslıklarım
Bana birkaç düş bırak
aynalarımı bırak
Bir mevsim dönümünde yalnızlıklar olacak
Tanıdık evlerinde bize yasak odalar
Ne olur bende kalsın bu deniz fenerleri
Kıyılar senden ayrı
gemiler bana uzak
Tut ki bir serap gördük mor karanfil akşamı
Levanten mahallesi... siyah-beyaz düğünler..
Harabeler seçilmiş kentlerde arka sokak
Bu yıldızları götür
karanlığımı bırak

Sinan KUTLU

Ziya Yamaç Ve "Mehmet"

Güngör GENÇAY

1949 yılında, üç arkadaş sınırı geçerek Bulgaristan'a sığındılar Bunlar: Tuğrul Deliorman, Fahri Erdinç ve Ziya Yamaç'tı. Bu üç arkadaşın ortak yanları, yaşamlarını öğretmenlik ve yazın mesleğinde geçirmeleriydi.

Tuğrul Deliorman ve Fahri Erdinç, Balıkesir İköğretmen Okulu'nda okumuş, kısa bir dönem de öğretmenlik yapmışlardı. Abdülbaki Gölpınarlı, (Fikret Hakan = İlhan Bumin Gaffar Güney Çıtarak) ın babası Gaffar Güney ile Esat Adil Müstecaplı da öğretmenleriydi.

Ziya Yamaç, 1914 yılında Silistre'de doğmuş, ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç ettikten sonra Trabzon ve İstanbul Erkek Öğretmen okullarında okumuştur. Mezuniyetten sonra altı yıl öğretmenlik yapmış, daha sonra bu meslekten ayrılarak çevirmenliğe, bu arada da çeşitli dergi ve gazetelerde öykü ve diğer türlerde yazılar yazmaya başlamıştır

1940'lı yıllarda Beyazıt / Küllük müdavimi olan ve daha sonra sağcı basında yer alarak Demokrat Parti yayın organlarında çalışan Cavit Yamaç'ın ağabeyi olan Ziya Yamaç, 1949'da yurtdışına çıkmasından sonra çevirmenlik yaparak yaşamını Bulgaristan, Macaristan ve Romanya'da geçirmiştir Basılı tek kitabı olan **Mehmet** adlı roman, 1979 yılında Habora Kitabevi Yayınları tarafından basılmıştır

Romanın Geçtiği Tarihsel Dönem

Roman, 1876-1909 yılları arasında hükümranlığını sürdüren II. Abdülhamit dönemini de içine alan geniş bir zaman diliminde geçmektedir Osmanlı İmparatorluğunun gerileme dönemidir

1878 Berlin Antlaşmasıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması hızlı bir biçimde sürmektedir Kars, Ardahan ve Batum Rusya'ya; Kıbrıs, İngiltere'ye bırakılmıştır Fransa, 1881 yılında asker çıkararak Tunus'u kendine bağlamış; İngiltere, içte çıkan bir isyandan yararlanarak 1882'de Mısır'ı işgal etmiştir

Antlaşmayla "Bulgaristan Prensliği" ve "Doğu Rumeli Eyaleti" olarak ikiye ayrılan Bulgaristan'da, 1885 yılında ayaklanma çıkmış, "Doğu Rumeli" prensliğe bağlanmış 1908'de de bağımsızlığını ilan etmiştir Yönetimi geçici olarak kendilerine bırakılan Bosna-Hersek, Avusturya-Macaristan tarafından kendi topraklarına katılmıştır

Ayaklanmaları sonrasında 1866'da kendilerine özerklik verilen Girit Adası Hristiyanları yeniden isyan etmiş, Yunanistan, kendi ülkesinin sınırları içine kattığını ilan ederek adaya asker çıkarmış; bunun üzerine Osmanlı Devleti de 1877de Yunanistan'a savaş açmıştır

Toprak ve toprak yönetimi ile ilişkisi

Bilindiği gibi Osmanlı'da toprağın yönetimi, üretilenden ondalık alma (öşür), haraç alma ve mirî denilen, hükümetin malı olan yerlerin sınıflandırılmasından sonra gerçekleştiriliyordu.

Öşür müslümanlardan, haraç hristiyanlardan alınıyordu. O nedenle haraç uygulaması Balkanlar'da yoğundu. Ele geçirilen topraklar ise (mirî) malı sayılıyordu. Ne var ki haraçtan kurtulmak için şeklen müslüman olanlara da Osmanlılardan farklı bir muamele uygulanmıyordu XVIII. yüzyıldan itibaren mirî denilen toprak düzenlemesinde bozulmalar başladı. Bunun en belirgin nedenlerinden biri, tımarların askerlikle ilgisi olmayanlara rüşvet olarak verilmesiydi. Roman, hem toprak yönetiminin bozulduğu dönemi, hem de II. Meşrutiyeti kucaklamaktadır Meşrutiyet sonrası uygulamaları ise köylülere, ya fısıltıyla ya da resmi ağızlar yoluyla ulaşmaktaydı. Ancak haberlerde açıklık ve netlik olmadığı için, düşünce bulandıran bir biçimde algılanıyordu.

Roman kişilerden birinin ağzından dinlediğimiz:

"Hemşehriler, hürriyet geldi, yani köylüye toprak verilecek anladınız mı? Bütün bey toprakları dağıtılacak." ifadesi, toprağa bağlı insanların hiçbir zaman gerçekleşmeyecek beklentisini açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

117 yıl önce Trakya bölgesine yerleştirilen Bulgaristan göçmenleri, kullanmış oldukları toprağın tapularına, şimdilerde bile sahip olamamışlardır Bu olgu karmaşanın günümüze de uzayan somut biçimidir

Konu

Bir süre egemen olan Rus İdaresi sona erince, memleketin yönetimi Bulgar çorbacıların eline geçer "Yeni idare, vaktiyle yağma edilen toprakların ödenmesini kararlaştırınca, köylüleri bir telaş alır Bütün köylüler, para araştırma derdine düşerler" Köyün zenginleri olan Todor ile Akif arasındaki dostluk bu sıralarda pekişir Bir anlaşma yaparlar. Bulgarlara Akif; Türklere ise, Todor para verecektir

Bir süre sonra Türklerin göç olayı alevlenince, Akif köye hacı olarak ve yanında Şevki Bey'le birlikte döner. "Paralarınızı bir Bulgara yedirmeyin" diyerek köylülerden toprağı Şevki beyin almasına ve onlara yolculuk için öküz sağlamasına aracı olur (Ki göç olayında Hacı Akif'in büyük çıkarı vardır.) Oysa ki Türkler "acı ve tatlı günlerde Bulgar komşularını hep yanıbaşlarında bulmuşlar, bu dini ayrı insanlarla sevişmişler, birbirine hiç de benzemeyen diller konuşsalar da, anlaşmışlardı. Eskiden kaderleri birdi ve sonradan da değişmemişti. Yalnız, zaman gelmiş, sanki birbirlerinden kopmuşlar, karşılıklı olarak içlerinde bir yabancılık hissetmeye başlamışlardı.

"Özellikle gençler arasında yoğunlaşan bu yabancılaşma, kendini, yapılan düşmanca davranışlarla gösteriyordu." Besbelliydi ki bu işte ana ve babaların suçu yoktu. Çocuklarına başka, birtakım gizli kuvvetler kumanda ediyordu ve artık bunun önüne kimse geçemiyordu. "

Roman, Bulgaristan'dan köycek kalkıp Çorlu'nun Selvili bölgesine yerleşen göçmen insanların öyküsünü dile getirir. Öküz arabalarıyla yapılan ve aylarca süren yolculuktan sonra "üç-beş harmanın bile sığamayacağı bir tümseğin" üstüne yerleşilmeye çalışılır. Yerleşim yine Hacı Akif'in isteği doğrultusunda gerçekleştirilir. Sonrasında ihtiyaçlara yetmeyen bir toprak ve mera sorunu gündeme gelir.

Mirî malını elinde tutanlarla, ele geçirmek isteyenlerin arasında çıkan kavgalar, mera yüzünden civardaki köylülerin birbirleriyle yaptığı mücadele ile köylülerle beyler ve onların adamları arasındaki kıyasıya mücadele, romanın konusunu oluşturur.

Konunun işlenişi

Romanda göç olayı, fon olarak kullanılmıştır. Tarihi süreç içinde göç olayının öncesi, başlaması, gerçekleşmesi ve son bulması serüveni, içinde etkin olarak insan ilişkilerini barındırmaktadır. Başka bir deyimle; göç kervanı çıkar hesapları, yaşama mücadelesi, kirli ve temiz her türlü ilişkiler bütünlüğüyle birlikte yürümektedir. Roman üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm

Bulgaristan'daki köy yaşamıyla başlar. Yeni yerleşim yeri olan Dereköy'e gelinmesiyle son bulur.

İkinci Bölüm

Göçmenlerin Dereköy'e yerleşmeleri için gerekli olan barınak ve zorlu geçen kışlarda hem kendileri hem de hayvanları için elde etmek zorunda oldukları yiyecek bulma mücadelesini anlatır.

93 Harbi'ne (1877 Osmanlı- Rus savaşı), gönüllü olarak katılanlardan sağ kalanların dönüşünü ve sürüp giden mera ve geçim sıkıntılarını içerir.

Üçüncü Bölüm

Köylülerin beyler, ağa ve hükümet güçleriyle yaptıkları mücadele anlatılır. Daha çok mesaj ağırlıklıdır. Yazar kişileri konuşturarak bunu gerçekleştirir. Örneğin bir kişi: " Üç gündür köylüler çiftlikleri yağma ediyorlar, anladın mı? Konakları yakıyorlar, çokoyları, kahyaları ele geçirdiler mi, işlerini görüyorlar. Ben de genç olsaydım durmazdım ama, ne yapalım takatım kalmadı." derken, başka biri: " Toprak da dağıtılacak, her şey olacak. Artık Sultanhamıt'ten de kurtulduk. Bundan sonra iyi günler göreceğiz. Artık padişahın bile başına gelince, beylerin halini varın düşünün siz," diye bağırır. Konuşma içinde geçen mesaj örgüsü, Mehmet'in sömürüye ait tepkisel sözleriyle son bulur.

Roman, çok kişili bir tabana oturtulmuştur. Tabanı çatıyla bütünleştirebilmek için bunlardan bazılarını tanımakta yarar vardır.

Tipler ve Aralarındaki İlişkiler

Mehmet: Romanın öne çıkarılan tipidir. Çünkü ekonomik, sosyal, dinsel ve düşünsel değişimlerin resmi, yazar tarafından onda çizilmiştir. Kişiliğinin oluşmasında dayısı Hasan (Hasançoyın davranışları etkin olmuştur.

Hasan (Hasançoy): Galip Bey'in konağında çalışmış, onun çiftlik işlerine bakmıştır. Aynı konakta evlâtlık olan Neriman'ı sevmiş, daha sonra evlendirme sözünden dönen bey tarafından kırbaçlanarak kovulmuştur. 15 yıl başı boş bir yaşam süren Hasançoʻnun adı hovardaya çıkmış, daha kötüsü, kendisine ilişkide olduğu arkadaşlarından ötürü şüpheyle bakılır olmuştur. Gerçekte, mert, haksızlığa başkaldıran bir tiptir.

Demirci Musa: Lokomotif deposunda çalışan bilinçlenmiş bir işçi. Daha sonra Hasan'ın arkadaşı olur.

Kiril; Vasil : Hasan'ın arkadaşları.

Garbis Usta: Demiryolu işçisi. Hasan'ın arkadaşı.

Boya Mehmet: Mehmet'in arkadaşı. Hıçbir durumda adaşını ve dayısı Hasançoʻyu yalnız bırakmaz.

Galip Bey: Çiftlik sahibi. Boya Mehmet'ın dul kalan annesine göz koyar. İsteğine ulaşamayınca, kadını adını orospuya çıkarır. Rus-Türk savaşı sırasında Edirne'ye kaçar.

Tahsin Bey: Galip Bey'in bacanağı.

Şemsi Bey: Selvili'de han işletir. Ucuz toprak kapatan biridir. Tahsin Bey'in kızkardeşinin oğludur.

Hacı Akif ve Todor: Birbirlerinin cemaatlerine para veren iki tefeci. Hacı Akif, Galip Bey'in çiftlik kahyalığını yapmıştır. Todor ise İvan Mıtef'in yeğenidir.

İvan Mitef: Osmanlı idaresi yıkılıncaya kadar mültezimlik (kesenekçi) yapmış gaddar bir vurguncu.

Tahir: Hacı Akif'in kayınbiraderi. Çocuklukta Mehmet'ın en yakın arkadaşlarından biri. Köy ağası olunca ona tavır alır, beylerle işbirlığı içine girer, köylüyü sömürür.

Sonuç

Romandaki kişilere ve aralarındaki ilişkiye baktığımızda, belli bir bölümün çıkar ortağı olduklarını, yapacakları girişimler doğrultusunda bir saf oluşturduklarını çok açık olarak görmek olasıdır. Birkaç aileden oluşan ve çoğu birbiriyle akraba olan köy halkı, bu yapılanmaya yaşadığı olaylar sonucunda ulaşmıştır. Iki roman kişisinin arasında geçen:

Garbis Usta:

Din kardeşi, din kardeşi. Bırak böyle lafları canım. Düşman da toprağına göz dikiyor, bey de.

Hasan:

Yatar kalkar size toprak sahibi olmanın çaresini söylerim de, bir kulağınızdan girer, ötekinden çıkar. Beyler hey, beyler zaptetmişler memleketi, poturunda kırk yaması olanlar değil.

Biçimindeki konuşma, bu gerçekliği abartmasız olarak belirtir.

Romanda bir sınıf savaşımı söz konusu değildir. Yazar böyle bir tasarımı hangi yoldan romana sokarsa soksun, tarihi oluşuma, toplumsal yapıya ve içinde bulunulan mekana ters düşerdi. Başka bir deyimle, roman yapay bir eklemleme içine girerdi. O nedenle kederci yanları biraz daha ağır basan, toprağa bağlı insanların uyanışları, sonuçta, başkaldırışları vardır romanda, ve konusu, yazarın yaşamında yer tutmuştur.

Roman kişilerinin uyumu, bir anlamda karşıtlığı içinde işlenen ve insan onurunu yücelten "Mehmet" adlı romanıyla **Ziya Yamaç**'ı her zaman hem toprağa bağlı, hem de göç eden insanlarla birlikte düşüneceğiz.

"Yeni Okur" ve "Yeni Hayat"

İbram ERDEM

Bu yazı Cumhuriyet Gazetesine Aralık 94'ün ilk haftasında,bu bir cevap hakkıdır ön mektubuyla gönderildi. Biz süremizi bekledik. Fakat Cumhuriyet gazetesi Orhan Pamuk propagandası yüzünden yazıyı yayınlamadı. Yazıyı aynen yayınlıyoruz.

1.

A.B.D. emperyalizminin kültür politikası, siyasi arenadaki rakipsizleşmesi ile iyice azgınlaşmıştır. Siyasi manevralar renkten renge bürünürken, emperyalist kültür de saldırılacak hedeflere en yetkin biçimde zehirini şırınga etmektedir. Bu uğurda demokrasi, kadının cinselliği, gerilim, şiddet, din, ün vb. her şey en güzel bir biçimde kullanılmaktadır.

Bizim gibi alaca karanlık bir aydınlanmanın olduğu, okumayazmanın sığ olduğu ülkelerde görsel basın en etkin silahtır. Bu silah gazete okuyan (doğrusu bakanseyreden: Televizyonun yaygınlaşmasının da nedenlerinden biridir.) kişiyi kolayca yönlendirmekte, daha açığı kukla gibi oynatmaktadır. Bu silah (zaten kıstırılmış, iyice sınırlandırılmış) okura, dilediği yere oy verdirmeyi, dilediği cikleti satın aldırmayı, dilediği temizleyiciyi kullandırmayı ustalıkla yaptırmaktadır.

Kuşku yok ki, üç darbe yemiş, öz benliğine zaten kavuşamamış bu halkın, toparlanıp kalkması hemencecik olacak şey değilken; son darbeyle onbeş yıldır ekonomik yönden iyice sıfırlanmış olması siyasi yönden iyice susturulmuş olmasına koşut olarak, kültür ürünlerine gereğinden çok (bilinçle) zam yapılması, zaten kıt olan okuma oranını yüzlü sayılara düşürmüştür. Bu olumsuz gerçeğe karşın yeni bir okur türetilmiştir (Bu okura, bu sayfalarda **BAKAR** diyeceğiz.) Bu bakarokur onbeş yılın adım adım yaratılan Frankeştayn'ıdır. Bu okur Aydınsıdır, "bana ne'ci"dir, korkaktır, olabildiğince edilgendir, hafızası kesinlikle yoktur, en çok yetkin özelliği de kukla gibi oynatılabilmesidir. Sayısı da çoktur. Bir rakam: Seks (porno) dergilerinin trajı neredeyse ikiyüzellibin, üçyüzbin çizgisindedir (Bir açık oturumdan) Bizim bakarokuru anlatan güzel bir sayıdır. Yine bir başka oluşumun verisi; televizyon izleyenlerdir. Bunlar da çeşitli kategorilere ayrılsa da televizyonların amacı aynıdır. Bu yeni okuru, bakarı yaratmaktır. Hiç kimseyi tedirgin etmiyor televizyon filmlerinin %75'inin dış kaynaklı oluşu. (%50'si de Amerikan yapımıdır.) Bu yüksek dozlu koşullandırma ister istemez bizim bakarokurumuzu yaratmıştır.

Bu nadasa bırakılmayan tarla hazırlandıktan sonra fidyelimedya sadece düğmeye basıyor. Bir kitapsa tükettirilecek olan (okutmak için değil) medya-fidye ilişkileri işletilip kitap yüzbin sattırılıyor.

Bizim bakarokurun çok satan o kitaplardan ne öğrendiği, neyi kazandığı, neyi tattığı, neyi tarttığı, neyi yaşadığı bellidir. Çünkü, önemli olan çok okunmak değil, çok satılmaktır. Düşünen, gerçek okur somut verilerin peşindedir. Tabii ki, sosyalist gerçekçi sanatçılara kapılar kapatılmıştır. Ya da dar bir alana sıkıştırılmıştır, işler iyidir ama, gerçek okur neyi aradığını bilmekte, göstermektedir. Bu çok önemli bir işarettir. Belgesel olan inceleme ve araştırmalara yönelmesi güzel bir göstergedir. Gazeteci yazarların bu türdeki kitaplarının yeni basımlara ulaşması bu yüzdendir. Sevindiricidir.

Ama yeni okur, soru sormayan, incelemeyen (inceleyemeyen) ne yutturulmuşsa onunla yetinen, mantık kopukluğunu, bozukluğunu, gelişigüzelliğini, "ben böyle seviyorum"la örten, (zekice bir çıkış(!)tır.) bir şey aramayan, sorgulamayan, anlık, açıklanamaz tatlarla yetinen bir türdür. Bu özelliğinden dolayı eline tutuşturulan görsel şeyleri seyreder, bakar, okur. Yılda birkaç kez de o yana, bu yana döndürülür. Onun için, neden sürüldüğü, yığıldığı, döndürüldüğü hiç ama hiç önemli değildir.

Görülüyor ki, bir gerçek okur var, azalsa da, bir de bizim okur var. Bu kitlenin yönlendirilişi yeni bin yıla kadar da sürecektir. Bundan da (parababalarından çok) demokrasi düşmanları kazanç elde edecektir.

2.

Çevremdeki bakarokurların ısrarıyla **Kara Kitap**'ı okumuş, dilinin ve mantığının savrukluğu yüzünden zamanıma acımıştım. Yine de kendimden kuşkulanmayı elden bırakmadım.

O Pamuk üstünde işletilen (belki de birlikte planlanan) bir milyarlık transfer haberi, yapılan açıklamalar, gösterilen "tevazu" ortaya konan şımarıkla **Kara Kitap**'tan da kötü bir kitabın geleceğini hissediyordum.

Kitap özellikle ilk cümlesiyle tüm medyada (özellikle **Cumhuriyet Kitap eki**) göklere çıkarıldı. Televizyonlarda açık oturumlar düzenlendi. Kimi benim bakarokurlar Nobel edebiyat ödülünü bile bağışladılar.

Güzel bulunmuş bir cümleyle başlayan kitabı okumaya başlayınca koşullanmışlıklarımı bir yana itme gereksinimi duydum. Önümde, **Değişim** gibi, **Oblomov** gibi, **Körleşme** gibi, hatta **Don Kişot** gibi bir gerçeğin bulunduğunu düşündüm. Ne var ki, birinci bölümü bitirdiğimde Muzaffer İlhan Erdost'un İlhan'ın ölüm yıldönümünde söylediği (**Cumhuriyet** gazetesi, söyleşi) "Yinelemelerden geçilmiyor" yollu yargısına katıldım, takıldım, kaldım. Çevremdeki insanların ısrarı, ödünç aldığım kitabı geri verme zorunluluğum yüzünden de kitabı, çokça sıkılarak, gülerek, öfkelenerek okudum, bitirdim.

Kahraman (kitabın sonlarına doğru adını Osman olduğunu öğreniyoruz) yırmiiki yaşında bir mühendislik öğrencisidir. Üniversiteye onsekiz, ondokuz yaşlarında girilir, okul yirmiiki yaşında biter. (Bu koyuş açık değil.) Kahraman binlerce kez okuduğu kitapla hayatının değişmediğini görünce yollara düşer. (Değişim bu olmalı(!) kesintisiz seksendokuz gece yolculuk başka nasıl yapılır?) Bir yıllık, bir dolaşımdan sonra döner, gelir. Üstelik yakalanmayan, aranmayan bir katil olarak. Okulu bir ıkı dönemde bitirir. (Atılmamıştır, sorguya çekilmemiştir. Şüpheli görünmemiştir.) Biz farkında olmadan da evlenir. Kucağında dolaştırdığı bir kızı olur. Kitabın önemli bölümü bu alıp başını yollara düştüğü bir yıldır. Aralık ayından, öteki aralık ayına dek dolaşır.

Yazar öyle ustaca kahramanın kişiliğini gizlemeyi sürdürür ki, biz hangi sınıfta olduğunu bilemeyiz, bir kızın elindeki kitaba neden ilgi duyduğunu bilemeyiz, kitabın hangi zaman diliminde geçtiğini bulamayız, kasabalarda (bazen şehir diye yazılır.) televizyonlu oda olmadığını biliriz ama, olsun yazar ille de kahramanını televizyonlu odalarda yatırır, nedenini anlayamayız. Videolu otobüslere biner kahraman, filmler izler otobüs kaza yapar parçalanır film oynamaya devam eder, gülelim mi, ağlayalım mı, ağzımız bir karış açık kalır. Otobüslerin verdiği çay ve ihtiyaç molalarında bizim kahraman çorba ve rakı alır, hiç görmemişizdir. Sık sık bugünkü gerçekleri dün de varmış gibi yineler yazar, anlayamayız.

Yazar ustalığını sürdürür. Olayın geçtiği yer Türkiye'dir belli. (Kimi yerlerinde kitabın, ayıp olmasın diye herhalde, dalga geçtiği okura, yaşını söyler. Toplayıp çıkarırsınız son yıllardaki olayları ve kitabın bitiş tarihini de göze alarak, kahramanın 1960'ın bir önünde bir adım gerisinde doğduğunu bulursunuz. Bu kahramanın 12 Eylül döneminin en koyu günlerinde öğrenci olduğunu gösterir.) Ne var ki, yazar bu darbeyi bir örter ki, hiçbir iz bulamazsınız. Aramalar, keyfi tutuklamalar, gereksiz kuşkulanmalar sonucu götürülmeler, işkenceler, baskılar, antidemokratik yasalar vb., vb. hiçbir gerçek görülmez. Büyük bir ustalıkla saklanır. Temizlenir belki de. (Parlemonto örnek alsın.) Varsa yoksa, bir adamın sevdiği kadınla yaptığı yeni hayat arama yolculukları

KOLASIZLAR HAREKATI

bir kedisi
bir papyonu
ve hatta
bir rüşvetçi arkadaşı oldu
oldu 657'lik bir arkadaşı da
ama olmadı hiçbir zaman
bir fiyatı
elinin tersiyle itti
bütün bozuk paraları
bağırdı bağırdı bağırdı
artık anlamalı
hababam sınıfıyla
işçi sınıfı arasındaki farkı

katip düşlerinin üzerinden
kapıkuluna derin bir çizik attı

Uğur YILDIRIM

vardır

Kahramanın geçimini de ustalıkla bir mantığa oturtur yazar. Kaza geçirmiş otobüste yanında oturduğu kişi ölür, o kalır (öldürmeyen Allah öldürmez, ya da kahramanlar ölmez) ve o ölen kişinin şişkin cüzdanını alır ve yol masraflarını finanse eder. (Zaten para önemli değildir.) Yazar o andan sonra neden gereksinim duyduysa? Yola çıkarken hiç böyle sorun yoktu. Seksendokuz günlük yolculuk da pek bir şey tutmaz zaten.) Sonra da okuduğu kitabı okuyanların, özellikle de sevgilisinin sevdiği erkeğin peşine düşer. Adamı ustalıkla öldürür. Sıkıyönetimli ülkemde, bir sinemada, küçücük bir kasabada. Çıt çıkmaz. Kahraman da elini kolunu sallaya sallaya çıkar, gider.

Aslında yazarın hissettirdiği ve sonunda da söylediği yeni hayat: Ölümdür. Bu ana gerçeğe kahramanı götürecek olan da, uykulu şoförler, yorgun otobüsler, traşsız muavinlerdir.

Yaratıcı özgürdür. Ülkeler, kentler, kasabalar, evler kurar. Buraları binbir çeşit insanla doldurur. Buna kimsenin bir diyeceği olamaz. Ama bilinen bir yeri bize söylüyorsa orada önemli tahribatlar yapamaz, (bu kitaba bir şey katmaz.) bu yerde gerekli gereksiz yeni kurumlar açamaz. (Lawrence Durrell İskenderiye Dörtlüsü için söylediği, kente birkaç fazladan ağaç diktim, göğü biraz koyu eflatunlaştırdım, yargısı gerçekliği zedelemiyor, anlatımı bozmuyor.) Ama Pamuk dayanamıyor. O yıllarda otobüs görmemiş Güdül'e Magirusla giriyor ve başlıyor bol keseden bağışlar yapmaya. Kitaba neden yarayacağı belli olmayan (yaramayan) İmam-Hatip Lisesini açıyor. Eğitim seferberliği devam ediyor, bizim ücra kasaba Güdül hemen Kenan Evren Lisesi'ne de (kahraman daha öğrenciyken, yani Güdül'deyken, darbenin liderinin adı henüz kurumlara verilmeye başlanmamıştı. Ama yazar 12 Eylül'e ayıp ettiğini sonradan anlamış ki, onu anmadan edemiyor. Borç ödeme belli ki...) sahip olur. Kapalı bir kasaba olan ve daha düne kadar (şimdi de) her işini Ayaş ilçesi ile gören Güdül'e Pamuk acımış olmalı, küçük bir meyhane, lokanta oturtuveriyor. Hemen ardından nereden çıktığı belli olmayan İkbal Oteli (ondokuz nolu odada yatıyorlar. Demek ki dahası da var odaların.) gökdelen olarak dikiliveriyor. Oysa bu ücra kasabada yatacak üç beş yataktan başka bir şey yok. Yine seksenli yıllarda "lazer"i bilen sünnetçiyi getirip oturtuyor. Neredeyse yol olmayan kasabada kaldırımlar ve şaşılacak düzgünlükte kestane ağaçları dikiyor. Oysa birkaç yaşlı dut ve sedirden başka bir şey yok. Meydana yerleştirilen kule de İstanbul armağanı herhalde... Yol gösteren çocuğun M. Jackson hayranlığı da (kaldı ki M.J. 1982'de Thirler albümü ile uluslarası düzeyde üne kavuşuyor. O günlerde Güdül'de gazete ve televizyon yok. Etkili olması şaşılası bir durum.) Güdül'ün düzeyini yükseltmek iyi niyetinden geliyor olmalı yazarın... Yelpazelenmek için kullanılan Güdül Postası da Güdül'e başka bir kültür armağanı olmalı. (Şair İsmail Gençtürk Güdüllüdür. Güdülle mi, yoksa okurla mı dalga geçildiği köpürerek soruyor.)

Bunca bağış yapmanın getirdiği mutlulukla olacak bir söyleşisinde şairliğe soyunduğunu söylüyor yazar. Özellikle kaza bölümlerinde. Bunu nasıl yapıyor? Aynı anlama gelen sözcükleri yineleyerek... (kelimesöz, s.10, aynı kokuyla kokuyordu, s.11, işte: Huzur, huzur, buradaydı huzur s.99...) Okudum, tekrar okudum, öteki sayfa, sayfa, vb. sözcükler neredeyse kitabın tümüne serpiştirilmiş. Yazar bu yinelemelerin şiir olduğunu sanıyor. Ama büyük ozan **Ali Yüce**'nin sözcük çağrışımları ile kurduğu özenle seçilmiş şiirlerini bilmediği için, yazarın sıralamalarının şiir olduğunu kabul etmek zorundayız...

Kader kısmetin devlet eliyle özendirildiği "size de çıkabilir" aldatmacasının ardına takılanlara ve bizim bakarokura "yeni bir hayat" yutturmacası güzel bir buluştur ve o kadar da tecimseldir. Hayırlı olsun.

Bir kitap okuyarak yaşamları değişen insanları talih kuşunun kanatlarına bırakabilirsiniz. Ne var ki, bir kitap okuyan insan ne fiziksel olarak ne de ruhsal olarak dünyasını değiştirebilir. Yeni bir kitap okuyan insan, sözcük dağarcığı kitaba denk ise onu anlar. Denk değilse anlayamaz. (Don Kişot gibi yollara düşer.) Eğer kitabı anlayamamışsa değişmeyi yaşayamaz. (Ben hiç görmedim: **Felsefenin Temel İlkeleri**'ni okuyup devrim yapmaya kalkanı [kitapta banka soyan]) Bu kitabı okuyan kişi içindeki felsefi terimleri, düşünceyi hemen anlayamayacağı için ön hazırlıklara, bilgilere gereksinim duyacaktır. Bundandır ki, ilkin **Felsefenin Başlangıç İlkeleri**'ni okur, **Sosyalizmin Alfabesi**'ni okur sonra o kitaba girer. Sonra tartışır. Çünkü öğrenme soru sormayı, insanın iç dünyasını düzenlemeyi getirir, banka soymayı değil. Kaldı ki, anlamak yaşamı değiştirmez. Çoğaltır, güzelleştirir.

Yeni Hayat, savruklukları, anlamsızlıkları, nedeni olmayan benzetmeleri, bugünkü gerçekleri dün de varmış gibi göstermeleri, bıktırıcı yinelemeleri ile (olay ve söz) kimi bakarokurlara ilginç gelebilir. Hatta onlar için, zahmet edip okurlarsa, eğlenecekleri türden bir kitaptır. Bu nedenle de medyanın alevlendirmesi (saman alevi) sıraladığımız yargılardan dolayı sevindiricidir.

Biz yine de, yazınsal yaratıların tadına varmış gerçek okurların, Refik Halit Karay'dan, Memduh Şevket Esendal'dan, Sabahattin Ali'den, Orhan Kemal'den, Sait Faik'ten, Yaşar Kemal'e, Oktay Akbal'a, Erol Toy'a, Metin İlkin'e Talip Apaydın'a ve daha nice direngen, gerçekçi yaratıcıların ürünleri ile boşlukta kalmayacaklarını biliyoruz. Gerçek öyküyü ve romanı bilen, bulan ve hep özleyen okurlara saygıyla..

"Yaşasın Edebiyat!"

İzmir'den:
Sevgi Yolu/Palmiyealtı Sohbetleri

Bülent HABORA

Sevgi Yolu'nu yalnız bırakmayanların başında Hasan Hüseyin Yalvaç geliyor

Hasan Hüseyin, pek belli etmese de, "Hoşgörü" taraftarı, "Barış" taraftarı Sevgi Yolu'nda olsun, **Evrensel Kültür Merkezi**'nde olsun, ikili konuşmalarımızda,zaman zaman bu düşüncesini belirtiyor

1995'i **Birleşmiş Milletler** Hoşgörü Yılı olarak ilan etmiş.

Açık söyleyeyim bu hoşgörüye, moşgörüye falan inanmıyorum ben. Sonra, kim kime hoşgörüyle yaklaşacak, kuşkulanıyorum bu konuda.

Bu "Hoşgörü" edebiyatı onyıllardır sürüp gider Arkası kalınlar, kodamanlar durum biraz karışınca, hemen "N'olur hoşgörülü olalım" sözlerini kullanmaya başlarlar Ama sömürülerini de sürdürürler, baskılarını da işkencelerini de Milli birlik ve beraberlik içinde, örneğin işçilerden keserler emeklerinin karşılığını, kendi ceplerine atarlar, sömürücüler Baskı üzerine baskı yasaları çıkarırlar, politikacılar Bir yandan özgürlük şovları yapılırken, insanlar düşüncelerini söyledi, yazdı diye zindanlara atılır, işkenceye çekilir

Sonra da "Hoşgörü"?'

Kime hoşgörü?

Niçin hoşgörü?

Nasıl hoşgörü?

Bir hanım kalkıyor, altındaki koltuktan cesaret alarak, "Terör ya bitecek, ya bitecek," diyor, bir süre sonra da ekliyor "Terörün belini kırdık." Ama "Kırık belli terör" bu ülkeyi, bu ülkenin insanlarını perişan ediyor En büyük kentlerden, en küçük köylere dek tüm yerleşim birimlerinde terör kol geziyor, tekerlekli sandalyesiyle. Beli kırılan terör bunu yaptıktan sonra, "Ya maazallah sağlam olsaydı," diye düşünüyorum. Gel de hoşgörü göster halkı kandıranlara.

Geçtiğimiz aylarda iki İstanbul gazetesine saldırıda bulunuldu. Bir gazetenin iki bürosu ve bir binası yerle bir edildi. Devletten hibe alan kupon basını bu olayı sıradan bir cinayetmiş gibi,birinci sayfalarında üç-beş santimlik bir köşe içinde duyurdular Sonra da unutulmaya bıraktılar Ama kupon basınının birinin binasına dışarıdan geçen bir arabadan birkaç el ateş edilmesi ve bir-iki camın kırılması üzerine yer yerinden oynadı. Bir tarafta bir ölü onyedi yaralı, yarısı yerlebir olan altı katlı bir bina, yok olan iki büro, öbür tarafta kırılan birkaç cam... Gel de hoşgörü göster, böyle basına.

Türkiye'de rekorlar üstüne rekorlar kırılıyor Örneğin enflasyon.Türkiye Cumhuriyeti tarihinin rekorunu kırdı Yalnız o mu? Daha başkaları da var 1994 yılında işkencelerde de rekor kırıldı. Faili meçhul cinayetlerde de rekor kırıldı. Zindana atılan düşünen insanlar sayısında da rekor kırıldı. Gözaltında kayıplar sayısında da rekor kırıldı.Sokakta kaybolanlarda da rekor kırıldı. Toplatılan yayınlarda da rekor kırıldı. Basılan ve harabedilen gazete, dergi, ve yayınevi büroları sayısında da rekor kırıldı.Beceriksiz yönetimler, beceriksizliklerini örtbas etmek için böyle bir yola başvururlar. Gel de hoşgörü göster, böyle yönetime. Doğuda köyler boşaltılıyor, yakılıyor Ormanlar da. Cici sosyete basını bunun üzerinde durmak gereğini bile duymuyor Ama anımsarsınız, yazın İstanbul'da olan yangınlar gazeteleri de, televizyonları da ayağa kaldırmıştı. İstanbul'daki orman yangını "Yürek parçalayıcı yangın" sayılıyor, Doğudakini ise boşverin Gel de hoşgörü göster, bu kafalara.

Uğur Mumcu'dan Namık Taranci'lara dek yüzlerce insanımız katledildi, şu son birkaç yılda. Katilleri, Küçüksu'da sandal sefası yapar gibi dolaşıyor, ortalıkta. Devleti soyanlar, yağmalayanlar, talan edenler gezip tozuyor Ama düşünen insanlar, hem de sayıları 100'ün üstünde, zindanda yatıyor. Gel de hoşgörü göster, düzeni bu duruma getirenlere.

Hoşgörü. .Hoşgörü...Hoşgörü... Laf salatasıyla hiçbir şey olmuyor

Sevgili Güngör Tekçe'nin **Sabah mısın?** (Broy Yayınları) adlı kitabı yayımlandı. "Bizse mırıldandık kuytu köşede" şiirinde şöyle diyor

"Uzun sözler ettik bol garnitürlü
Ölmedik ölüyor çocuklarımız
Bahar çabuk geçti yazı bilemedik
Geceyi demliyor çocuklarımız"

Orhan Pamukları, Adalet Ağaoğulları pompalayan saygıdeğer "Best Seller yaratıcısı yazarlar"ımız "Sabah mısın"ı görmezler. Onların tek işi var, "Medya yazarı" yaratmak. Gel de hoşgörü göster, Mobil benzin istasyonunda çalışan pompacılar gibi ahkâm kesenlere.

Bedrettin Aykın da şöyle diyor, **Ansızın Güz** (Broy Yayınları) adlı kitabındaki "Gürültü" başlıklı şiirinin girişinde:

"Tırmalar beynimi gece gündüz sürekli
Kemirir sessizliği bir uygar canavar
Saldırır üstüme dört bir yönden
Nerelere gitsem kaçamam kurtulamam
Durduramaz kapattığım pencereler kapılar"

Yalan mı?

Sevgi Yolu'nda, palmiyelerin altında Hasan Hüseyin Yalvaç'la böyle konuları konuşmak güzel oluyor. Hoşgörü taraftarları arasında Abdullah Neyzar Karahan'lar, Altay Ömer Erdoğan'lar da var, satır aralarından anladığım kadarıyla.

Ama ben inanmıyorum, hoşgörüye.Ya herkes inanır ve inandığını uygular ya da benden kapik çalışmaz.

Ocak 1995'in ilk günlerinde İstanbul'a geldim. Cağaloğlu'ndaki, 25 yıldır kiracısı olduğum yazıhaneme uğradım. Yazı yazmaya başladıktan bu yana 40 yıl geçmişti. 25 ya da 40 yıldır görmediğim birşeyle karşılaştım: Camlar kırık, içersi darmadağınıktı. Camlar, **Özgür Ülke** gazetesinin, yazıhanemin bulunduğu sokaktaki bürosunun bombalanması yüzünden kırılmış. Ama yazıhanemi bombalar değil, birileri dağıtmış. Bu "dağıtma"nın öncesinde ya da sonrasında, bu güçler bana bir bildirimde bile bulunmaya gerek görmemişler.

Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'le Kültür Bakanı Sayın Timurçin Savaş'a bu "Barbar saldırı"yı anlattım, bir mektupla. Ama eminim, ilgilenmeyecekler. Aslında faili meçhul cinayetlerin, gözaltında kayıpların, işkencelerin kol gezdiği bir ülkede bu saldırı sıradan bir olay.

Şimdi Allah aşkına söyleyin, bana en yalın bir hoşgörüyü göstermeyenlere, ben,

Kime?

Niçin?

Nasıl? hoşgörüyle karşılık vereyim...

Arkası olanlar, kodamanlar hoşgörüsüz olacak, ben hoşgörülü olacağım. Olmaz böyle aptalca birşey...

Müzik Felsefesi Adına Bir Deneme

Müziği Nasıl Bilirsiniz?

Sedat YILMAZ

Uzun bir zamana yayılan, içinde benim de bulunduğum, bir müzik tartışması sürüyor **İnsancıl**'da. Yaklaşık bir yıl önce yazdığım müzikle ilgili mektuptan sonra, tekrar bu konu üzerinde yazmayı planlıyordum. Süreyya Evren (**İnsancıl**, sayı. 46) ve İbrahim Demircan'ın (**İnsancıl**, sayı 49,50) yazıları, düşündüğüm yazının yazılmasını çabuklaştırdı. Tartışmanın buraya kadar olan bölümünde katılmadığım her konu üzerinde durmaya kalkmak, beni, bu yazıdaki hedefimden saptırır. Her iki yazarın yazdıklarıyla bire bir tartışmak yerine, kendi düşüncelerimi yazmakla yetineceğim. Polemik şeklinde olmasa da tartışma devam ediyor.

Biçim İçerik İlişkisi

İşe basit bir formülle başlanabilir: Ne anlattığın ve nasıl anlattığın. Bir sanat eserinde anlatılan şey içeriği, nasıl anlatıldığı da biçimi karşılar. Diyalektiğin yasaları gereği ne biçim içerikten, ne de içerik biçimden ayrı olabilir. Yine Marx'ın yöntemine dayanarak şu söyleniyor: İçerik, biçimi belirler. Biçim, içeriğin altında ve ona hizmet eder. Biçimin yetkinliği, içerikle olan ilişkisine bağlıdır. Her zaman için tumturaklı, gözalıcı olan biçim iyidir denemez. Eğer içeriğine uygunsa yalın, gösterişsiz olan biçim olarak iyidir. Buradan biçimi önemsemediğimiz sonucu çıkmaz. Aksine, bir düşüncenin, bir bildirimin sanat eseri olabilmesi için "biçim"lenmesi gerekir. Yani biçim, içeriğin maddileşmesi, ete kemiğe bürünmesidir. "Biçim, içeriğin estetik olarak yetkin (bütünsel, düzenli, yüksek derecede örgütlenmiş) bir nesneleşmesi olduğu kadar, o içeriği başka insanlara aktaracak da bir dildir aynı zamanda." (M. Kagan, **Estetik ve Sanat Dersleri**, s 419, İmge Kitabevi)

İçerik de kendi içinde iki bölüme ayrılır, konu ve tema. Tema daha geneli kapsarken, konu daha çok tikel olandır. Bir sanat eserinin ele aldığı, doğrudan doğruya algıladığımız somut olay konu'dur. Bu olay kullanılarak verilmek istenen bildirim ise tema'dır. Tema, konu gibi somut olarak algılanmaz, o, olaylardan çıkarılan sonuçtur. Savaş bir konudur. Bu konu kullanılarak, kahramanlık, korkaklık, şiddet, sömürü, aşk, sahtekarlık... gibi temalar anlatılabilir. Tema da tek bir konuya bağlı değildir. Kahramanlık teması savaş konusuyla anlatılabileceği gibi, bir memurun hayatı konu edilerek de anlatılabilir. Sözgelimi Richard Bach martıların yaşamını konu edinerek, insanın sürekli kendini geliştirme, aşma temasını işlemiştir. Patron-işçi ilişkisine dayanan bir sanat eserinde, temayı, konuya kimin gözüyle baktığınız belirler. Bu yüzden, sanat eserinin niteliğini, konu değil tema belirler. Tıpkı konuşmada olduğu gibi. Candan, içten, misafirperver bir "hoşgeldın" denilebileceği gibi, sen de nereden çıktın, şimdi sırası mıydı gelmenin, hoşnutsuz bir "hoşgeldin" denebilir. Demek ki bir şeyi nasıl söylediğin (biçim) de aslında bir şey anlatıyor(içerik).

"Yaratım sürecinde içerik ile biçim arasında yer alan karşılıklı geçişme, bu ikisi arasında hiçbir sınır, hiçbir 'sınır çizgisi' olmayışıyla belli olur. Tam tersine (bir sanat yapıtının kendi nesnel birleşimi içinde, sözden, hareketten, renkten, oylumdan, tondan başka hiçbir şey bulunmadığı için), sanat yapıtında her şey biçim olduğu gibi, (bir sanat yapıtının kendi biçimi ile tüm yönler ile bu biçimin her ögesi içinde belli bir şiirsel anlam, dile gelecek belli bir şey saklı olduğu için de) sanat yapıtında, her şey içerik'tir aynı zamanda." (M. Kagan, s.427) İçerik ile biçimin nerede başlayıp, nerede bittiğinin en zor anlaşıldığı sanat müziktir. Buradaki sorun daha çok bizi (sosyalist gerçekçileri) uğraştırıyor. İdealist, biçimci bir sanatçı müziğe, salt biçim diyerek ışın içinden çıkabilir.

Biçim maddi olan ise, müzikte maddi olan(ses), onun biçimidir. Bilindiği gibi, sesin ortaya çıkması, yayılması, frekansı tamamen fiziğin konusudur. Tema için somut olgulardan çıkarılan sonuç, o sanat eserinin bildirimi demiştik. Müziğin dinleyici üzerinde bıraktığı etkiye tema diyebiliriz. Müziğin hangi duyguyu anlattığı onun temasıdır; duygusal, kararlı, hareketli, hüzünlü, isyankar, neşeli, umutsuz... gibi. Sırf maddi olduğu için söze biçim dersek, sözün kullanılmadığı senfoniler için, biçimi olmayan müzik yargısına varırız. Söz, somut bir olayı, bir durumu, bir duyguyu anlattığı için, müziğin konusudur. Toparlarsak müzikte, hangi çalgıların kullanıldığı, nasıl çalındığı, melodinin, tonlamanın, armoninin özellikleri **biçim**, dinleyicide uyandırdığı etki **tema**; söz de **konu**dur. İyi de sözün olmadığı müzikler için, konusuz müzik mi diyeceğiz?' Değil elbette. Bu yazının amaçlarından biri, bu sorunu çözmektir.

Bu yazıda "müzik" denilince, sözsüz ya da yabancı dilde sözleri olan (dinleyiciye sözleri bir şey anlatmayan) müzik anlaşılmalıdır. Müziğin müzik olabilmesi için ses yeterlidir.

Sanatın Duygusal Yanı

Sanatın kökeninde yatan şey taklit etme ve benzetmedir. Bugün için sanat, gerçekliğin yansıtılrnasıdır. Ancak bu yansıtma, sadece basit bir ayna görevi görmez. Lenin'in dediği gibi, insan bilinci yalnızca dünyayı yansıtmakla kalmaz, ama aynı zamanda yaratır da. Lenin'in bu düşüncesi bilimde ve sanatta kendini iki farklı şekilde gösterir. Bir sanat eseri, gerçekliğin yansıtılması ve yaratılmasının karşılıklı etkileşimidir. Bu yansıtmada belirleyici olan tek şey nesne değildir. Yansıtma, özne ile nesne arasında kurulan ilişkidir. Her öznenin kendi özgüllüğüğünden dolayı, özne-nesne ilişkisinin değişik sonuçları olacaktır. Aynı olay üzerine şiir yazan her şair, nesne aynı olduğu halde öznenin nesneyle kurduğu farklı ilişkiden dolayı farklı şiirler yazacaktır.

Her türlü duygunun, bir yaratan insanın içine koymadığına göre, kaynağı dış dünyadır. Bir nesnelliğin, düşünsel ve duygusal olmak üzere insan üzerinde iki yönlü bir yansıması vardır. Bu yansımada bazen

düşünce ağır basarken, bazen de duygu ağır basabilir Ama hiçbir zaman, tek başına birinin olması mümkün değildir Duygular, ancak kaynakları olan dış dünyada hissedilebilir Bir insanın iç dünyasında duyguların, kendi kendilerini yaşayabileceğini düşünmek, duygunun, iç dünya ile dış dünyanın karşılıklı etkileşimi sonucu olmasına ters düşer Baba olmanın doğurduğu duyguyu, tahmin ederek yaşanamaz Bu duygunun yaşanması için, yine duygunun kaynağı olan olayın yaşanması lazım Yani eşinizin çocuk doğurması gerekir, o duygunun yaşanması için.

Düşüncenin ise, her ne kadar kaynağı dış dünya da olsa, dile getirilmesi için dış dünyayla doğrudan bir ilişkiye geçmesi gerekmez. Burada, düşüncenin hayata geçirilmesi anlatılmak istenmiyor Teori-pratik birliği değil anlatılmak istenen Düşünmek için dış dünyayla doğrudan ilişkiye geçmek şart değil, onun yerine dış dünyayı gözönünde bulundurmak gerekiyor Sanat, duyguların yaşanabilmesi için nesneyle doğrudan ilişkiye geçme zorunluluğunu bir ölçüde aşar Sanat, alımlayıcısına nesneyle doğrudan ilişkiye geçmeden de istediği şeyi duyumsatabilir Okuyucu, bir savaşa katılıp da kahramanlık yapmadığı halde, okuduğu romandan, kahramanın duygularına yakın şeyler duyumsayabilir. Sanatın duyumsatma işlevini en iyi yapan müziktir Tarih boyunca, ordularda askerlerin cesaretini artırmak için müzik kullanılmıştır Kilise, insanların ruhlarını herhalde en çok dini müzikle etkiledi.

İslam'da resim, heykel ve müzik sanatları, imandan uzaklaştırdığı için yasaklanmıştır Bu yasak, resim ve heykelde etkili olduğu halde, müzikte etkili olmamıştır. Her türlü yasaklamaya karşı, dünyanın her yerinde her zaman müzik olacaktır Çünkü müzik, insanın somut yaşamla ilişkiye girmeden, onda her türlü duyguyu yaşatabiliyor Bundan dolayı, yasaklamaya rağmen, Türkiye'de bir müzik kültürü olduğu halde, bir resim ya da heykel kültürü yoktur

Müzik Neden Farklı

Lukacs, müziğin diğer sanatlara göre farklılığının nedenini, mimesis'in mimesis'i (yansıtmanın yansıtması) olmasına bağlar Sanat eserinin, düşünce ve duygu olmak üzere, iki yanı vardır Sanatçının betimlediği somut durumun içinde yatar düşünce ve duygu. Sanatçının ele aldığı konu hakkındaki duygularını (bazen düşüncelerini de) açıkça belirtmesi, sanat adına pek iyi karşılanmaz. Sanatçı anlatmak istediği duygu ve düşüncelerini, yapıtının içinde eritmelidir Kapitalizmin kötü, sosyalizmin iyi olduğunu söylememeli;hayatın içinde, bunun böyle olduğunu sanatıyla göstermelidir sanatçı Somut gerçekliğin, sanatçıda duygusal ve düşünsel bir yansıması söz konusudur Sanatçı kendi bilincini oluşturan bu yansımaları, (doğrudan kendi düşünce ve duygularını aktarmak yerine) o somut gerçeklik aracılığıyla anlatır

Müzikte ise durum farklıdır Diğer sanatçılarda olduğu gibi, bestecide de bilincini oluşturan, somut koşulların onun üzerindeki düşünsel ve duygusal yansımalarıdır Müziğin malzemesi olan ses tek başına bir düşünce anlatamaz. Yansımanın sonucu oluşan düşünce, o zaman müzikte kendisini ifade edemez. Yansımanın diğer yanı olan duygu, besteci tarafından, bu duygunun somut nedeni aracılığıyla değil de doğudan sadece duygu olarak ses aracılığıyla anlatılır Sadece duygunun ses aracılığıyla müzikleşmesi ise Lukacs'a göre ikinci yansıtmadır Somut neden, yani müziğin konusu belirsizleşir Düşünce, ancak sözle var olabilir Sözün olmadığı müzikte, düşünceden bahsetmek olanaksızdır Birtakım alçalan yükselen seslerden oluşan müzik, bu yüzden yansımanın sadece duygusal olan yanını yansıtabilir

Sivas katliamının romanının yazılması, kısaca, kendi bakışımızla Sivas olayının anlatılmasıyken, Sivas müziğinin yapılması süreci iki katmanlıdır Birincisi Sivas'ın bizdeki düşünsel ve duygusal etkileridir ikincisi ise bu duyguların müzik haline dönüşmesidir Sözü Lukacs'a bırakırsak: "öteki sanatlar insanın dış ve iç dünyasının somut nesnelliğini yansıtırlar; bu yolla elde edilen söz konusu sanatın bakış açısıyla somut nesne biçimleri, bütünlük taşıyan kompozisyonlar içersinde bağdaşık konuma kavuşturulur; bundan amaçlanan, söz konusu kompozisyon içersinde estetik bakımdan yaratıcı nitelikteki biçimlerin yöneltici uyandırmalara yol açıcı işleyişini dile getirmektedir. Buna karşılık müziğin bağdaşık ortamı, yalnızca bu yöneltici, uyandırıcı rol ile sınırlıdır Bu bağdaşık ortamın yaptığı, yaşamın somut nesne biçimleri içersinde yöneltici uyandırıcı olanakları bulup gerçekleştirmek değil, kendinde uyandırıcı yapı taşıyan, yalnızca uyandırma ortamı niteliğiyle varolan ruhsal malzemeyi sanat düzeyine yükseltip arındırmak. " (Georg Lukacs, **Estetik**, cilt 3, Payel Yay s.118)

Müziğin, dinleyici üzerinde sadece "yöneltici, uyandırıcı" etkisinin olması, onun mimesis'in mimesis'i olmasının sonucudur. Yani iki yanı olan yansıtmanın sadece duygusal yanının müzik biçimine getirilebilmesi, müziğin dinleyici üzerinde bilgi-kuramsal bir etki yaratmasını engelleyerek, sadece "uyandırıcı" rol ile sınırlar onu. "Söz, der Asafiyev 'düşüncede somut'tur; müzik ise 'duyguda somut'tur Hiç kuşkusuz bu, söz sanatları yalnızca düşünsel süreçleri, müzikse yalnızca coşkusal süreçleri dile getirir anlamına gelmemelidir." (M. Kagan, s.317). Şimdi Lukacs'a dayanarak şunu söyleyebiliriz: Müzik sadece coşkusal süreçleri dile getirmez, ama süreçlerin sadece coşkusal yanını dile getirir demek daha doğru görünüyor

"Müzik ve mimesis yoluyla kavranan duyumlar, kendilerine kaynaklık eden somut nedeni arkalarında bırakırlar, bağıntılı oldukları nesneleri belirsiz bir nesnelliğe dönüştürürler ve yaşamdaki gelişmelerini aksatmış olan tüm tutuklukları ve engelleri yıkarlar " (G. Lukacs, s. 119). Yazının başında, söz'ün müziğin konusu olduğunu söylemiştik. Şimdi, bunu şöyle genişletebiliriz. Müzikte konu, duygusal yansıtmanın nedeni olan somut gerçekliktir Bu gerçeklik sözsüz müzikte, çifte yansıtmanın bir sonucu olarak belirsizleşir. O halde baştaki, sözsüz müzik konusuz mudur? sorusunun cevabı açıktır Sözsüz müzikte de bir konu vardır Ancak doğası gereği müzik, konusundan bağımsızlaşır Müziğin konusu ille de somut bir olay olmak zorunda değil, somut bir nesne olarak bir şiir de konu olabilir Besteci, bir şiirin kendi üzerindeki etkilerini konu edinebilir Şiirin, kişi değiştikçe etkisi de değişebilir Besteci sadece kendi üzerindeki etkiyi müzikleştirdiğinde, o şiirin birden fazla farklı etkilerinden yalnızca birini yansıtmış olur. Şiir, sadece şiir olarak dinleyici üzerinde artık etkili olamaz; şiir bestecinin gözündeki haliyle müziğin bir parçasıdır

Materyalist felsefede ve estetikte, üzerinde konuştuğumuz konuların, genellikle düşünsel ve ideolojik yanları vurgulanmıştır. Burada işin diğer yanının öne çıkmış gibi görünmesi, bazı yanlış anlaşılmalara yol açabileceği kaygısıyla, karşı cephenin bu konuda

söylediklerıyle, burada anlatılanlar arasındakı ayrılığı göstermek yararlı olacaktır

Müziği her şeyden soyutlayarak, önemli olan yalnız müzıktır, diyen İgor Stravinsky, müziği, sadece müzik olarak dinlemek gerektiğini söylüyor "Onun(Beethoven) esin kaynağı, müziksel düşünüşünün üslubunu belirleyen etken çalgıdır." (aktaran Ernst Fischer, **Sanatın Gerekliliği**, V Yay s.180) diyen Starvinsky'nin mantığını kullanarak şöyle de denebilir: Yazarın esin kaynağı, 'yalnızca ve yalnızca daktilosudur' Hiçbir besteci sadece piyanoyu düşünerek, piyano sonatı yazamaz Stravinsky' in yanıldığı yer, duygunun doğru kaynağını görememesidir Bu yüzden müzikte dile gelen duygunun kaynağını çalgılarda sanıyor

Schopenhaur ise müzikte sadece genel ve amaçsız duyguların dile geldiğini söylüyor "Müzik şu ya da bu belirlı sevinci, şu ya da bu üzüntü, irkiltıyi, mutluluğu ya da huzuru dile getirmez; sevincin,üzüntünün, acının, irkiltinin, mutluluğun ya da huzurun kendisini, soyut olarak, özel nitelikleri ile her türlü katkıdan dolayısıyla da amaçtan sıyrılmış olarak dile getirir " (E. Fischer, s. 183) Müzikte sadece duyguların dile gelmesi, bu duyguların genel ya da amaçsız olduğunu göstermez. Nesnenin, insan bilincindeki yansımasını duygu ve düşünce diye ikiye ayırmıştık. Bunların her ikisi de bir bütünün parçası olduğundan, birbirlerinden bağımsız olarak değerlendirilmezler Genel, amaçsız düşünceden bahsedilemediği gibi, aynı şekilde duygudan da bahsedilmez.

Her ne kadar karşı cephe olmasa da, İbrahim Bayramlar, Hans Christian Andersen'in "sözün yeterli gelmediği yerde müzik konuşur" düşüncesinden yola çıkarak şöyle diyor "Müziğin var edilmesindeki amaç, yoğun olarak yaşanan ve bir türlü sözcük karşılığı bulunmayan duyguları, doğal veya toplumsal olayları, yerine göre melodik, yerine göre ritmik bir yapıyla anlatma isteğidir " (**Gerçek**, sayı:38) Bu düşüncenin yanlışlığı basit bir soru ile görülebilir Esin kaynağı şiir(söz) olan besteler için ne diyeceğiz? Sözcük karşılığı olan duygular, bestelenecek kadar asil değiller mi acaba? Asafiyev'in formülünü kullanarak düşüncenin somut halinin söz, duygunun somut halinin de müzik olduğunu söyledikten sonra, duygu ve düşüncenin, insan bilincinin ayrılmaz parçaları olduğunu tekrarlamamız, hatanın nerede olduğunu gösterir sanırım. Yansımanın ürünü olan bilincin duygu yanının, ses aracılığıyla doğrudan dile getirilmesi, müziği, duyguyu anlatan en ıyı sanat yapmıştır Kısaca sözün bittiği yerde müzik başlar, şeklinde dillendirilen düşünceyi savunanlar, "duyguyu en iyi anlatan sanat müziktir" olgusunun farkında olmalarına rağmen, dayandıkları temel ve kullandıkları yöntem yüzünden, bu olgunun nedenini yanlış yerde aramışlardır

İdeoloji Müziğin Neresinde

İdeoloji, sınıflı toplumlarda, sınıfın politik çıkarları doğrultusunda belirlenen tüm toplumsal bilinç biçimlerıdir Etik, estetik, felsefi, dinsel, hukuksal görüşlerinin hepsinin aynı zamanda ideolojik yanları da vardır. Müzikte konunun belirsizleşmesi, onu diğer sanatlara göre ideolojinin en az fark edildiği sanat haline getirir. Müziğin esin kaynağı her ne kadar nesneler dünyası olduğundan dolayı ideolojik olsa da, sadece sesler kullanılarak bir beste yapılabilmesi, onun ideolojisini belirsizleştirir Konun belirsizleşmesi aynı zamanda ıdeolojinin de belirsizleşmesidir Klasik Batı müziği bestecilerinin burjuva olması ya da eserlerine konu olan dünyanın burjuva gözüyle yansıtılması, bizim o müziği sevmemizi engellemiyor Ancak sınıflı toplumda, herhangi bir şeyin ideolojık anlamı olması için, aynı şeyin toplumsal pratiğe girmiş olması yeterlidir Sözgelimi renklerın kendi başlarına hiçbir anlamları yokken, yaşam ıçında ideolojik bir anlam kazanabilir, yeşil-sarı-kırmızı renklerinin bir ideolojik anlamı olması gibi Müzik, her ne kadar kendi içinde ideolojisini taşıyamasa da, tüketim pratiğinin doğurduğu bir ideolojik anlamı vardır

Alımlayıcının sanat eserini değerlendirmesinde, türün önemi yoktur Okur, hangi kitabı okuyacağını türüne göre değil de, öteki beğenilerine göre yapar Romanın popüler, sıkıcı, eğlendirici, heyecanlı, eğitici, düşündürücü olmasına göre değerlendirme yapabilir Hiç kimse, ben komedi filmlerini sevmem demez. Onun yerine belli bir tarzı anlatarak, Şarlo'nun filmlerini severim, ama Kemal Sunal' ın filmlerini sevmem, der İkisi de köy romanı yazdığı halde, Yaşar Kemal'in romanlarını sevenin, Kemal Tahir' in romanlarını sevmesi şart değil. Hiç kimse tür olarak aşk şiirlerini sevemez. Ancak belirli tarzlarda yazılmış aşk şiirleri sevilir Müzikte ise belirleyici olan türdür Arabesk dinleyen, caz dinlemez Türkü dinleyince yüreği kıpırdayan birisinin, pop müzik duyunca tepesi atabilir Büyük bir rehavet ve huşu içinde Türk sanat müziği dinleyene, sol müziği sevdirmeye çalışmak boşunadır Dinleyicide etkili olan birden fazla değişik kültür olabileceği için, aynı anda değişik tür müzik dinlenebılir Arabesk ve Türk sanat müziğini ya da türkü ve kalsik Batı müziğini birlikte beğenerek dinleyenlere rastlanabilir Kısaca, kişi hangı kültürlerın etkısı altındaysa onların müziğini dinler Hangi kültüre karşı tavır alıyorsa, o kültürün müziğini beğenmez

Bir köy romanı yazmanız için, ille de köyde büyümeniz gerekmez Köy yaşamını gözlemleyerek, rahatlıkla bir köy romanı yazabılirsiniz. Ama bir türkü bestelemek ıçın ille de ama ille de köy kültürünün bilincini edinmiş olmanız gerekir, bilmek yetmez. Bir kültürü tanımak, bilmek başkadır, o kültüre göre yaşamak başkadır Köy kökenli olmayan yazarlar (Y K. Karaosmanoğlu, Kemal Tahir) köy romanı yazabilmiştir Ama köy kökenlı olmayan bestecilerden bir tanesi bile türkü üretememiştir Ancak türkü derlenmiş ya da yorumlanmıştır Arabesk kültürü benimsemeyip, yaşamadıkları halde, birçok yönetmen para için arabesk filmler çekmişlerdir Ama arabesk kültüre göre yaşamayan hiç kimse, arabesk müzik yapamaz

Daha önce müziğın, insan bilincinin duygu yanının yansıtılması olduğu söylendi. O halde, herhangi bir kültürün müziğini yapabilmek için, bilincimizi o kültürün şekillendirmiş olması gerekir Bu yüzden diğer sanatlarda olduğu gibi sadece dışarıdan gözlemlemek yeterli olmaz. Dolayısıyla, müziğin içerığını, biçimini, tarzını belirleyen şey, doğrudan müziğın dayandığı kültürdür Söz olmasa dahi, dinlenen müziğin kültürü fark edilebilir

Kültür, müziğin üretiminde olduğu gibi tüketiminde de etkilidir Dınleyicinin müzik beğenisi, etkilendiği kültürlerle belirginleşir Müzikte diğer sanatlardan farklı olarak türün belirleyici olmasının sebebi de budur Dinleyici beğenisinin en önemli belirleyeni, müziğin onda uyandırdığı etki ve çağrışımlar olur Dinleyicide, neden o müzik güzel de bu müzik kötü? sorusunun yanıtı yoktur Çünkü dinleyıcinin değerlendirmesi son derece öznel ve duygusaldır Bu duygusal değer-

lendirmenin ölçüleri kültüre bağlıdır Dinleyici olumlamadığı bir kültürün müziğini de kabul etmeyecektir Çünkü o müzik, dayandığı kültürün izlerini taşıdığından hemen o kültürü çağrıştıracaktır Müzik gerçekliği, dinleyicinin gerçekliği algılayışına ne kadar yakın yansıtmışsa, o, o kadar güzeldir Tersi olduğunda da, o kadar rahatsız edicidir müzik. Ancak aynı kültür ve ideolojiden olan insanların gerçeklikleri algılayışları ortak olduğu için, müzik beğenisi besteci ve dinleyicinin aynı kültür ve ideolojiden olmasına bağlıdır

Ses tek başına bir ideoloji taşıyamasa da, müziğin üretiminde ve tüketiminde kültürün bu kadar etkili olması, müziği toplumsal pratikte ideolojikleştirir Müzik tüketiminde en önemli belirleyenin tür (yani kültür, yani ideoloji) olması, onda yüklendiği ideolojik anlamın diğer sanatlara daha etkili olduğunu gösterir. Olumlanmayan bir kültürü anlatan bir roman ya da sinema kabul edilebilirken , o kültürün müziği kabul edilmez.

Türk sanat müziği saray ve köşk müziğidir Dönemin eğlence kültürünü içinde taşır Ortada yarı çıplak kadınların oynamasıyla eğlenen insanların duygulanımları, bu müzikte kendini ortaya koyar Bugün bilmem hangi beş yıldızlı gazinonun assolisti olmak, Türk sanat müziğinin zirvede olma ölçüsüdür Türk sanat müziği geçmişteki kültürünü(eğlence kültürünü) daha da yozlaştırarak devam ettiriyor. Türk sanat müziğinin kötü olarak değerlendirilmesinin nedeni doğrudan sanat müziğinin dayandığı kültürle ilgilidir

Aynı şekilde Livaneli şarkılarına da bakılabilir Livaneli, o dönem ilerici geçinen Timur Selçuk ve Cem Karaca gibi sosyalist kültüre dışardan bakmamış, onun içinden çıkmıştır İçinde bulunduğu toplumun duygulanımlarını çok iyi yansıttığı için Livaneli şarkıları sol müzik adına güzeldir ve güzelliğini hâlâ korumaktadır Livaneli sosyalizmden döndükten sonra, hayata bakışı, bilinci değişmiştir doğal olarak. Aynı zamanda duygulanımlarının değişmesi, onun müziğini de değiştirmiştir Son kasedi "Saat Dört... Yoksun" dönek Livaneli'nin duygulanımlarını yansıtır Sadece, Livaneli'nin sesi güzel değil diyerek, o müzik olumsuzlanamaz. İnsan sesi, müziğin tek belirleyeni değildir Kimse sırf sesi güzel olduğu için İbrahim Tatlıses ya da Bülent Ersoy dinlemez.

Mehmet Barlas sosyalizmden döndüğü için, sosyalizm kendinden bir değer kaybetmedi. Şerif Gören'in dönmesi eski filmlerinde bir değer kaybına yol açmadı. Ama Livaneli'nin dönmesi, Livaneli şarkılarına karşı bir tepki doğurdu. Sanat eseri üretildikten sonra, yaratıcısından bağımsızlaşır Artık yapıt, toplumda hangi ilişkilere denk düştüğü dikkate alınarak değerlendirilir Teoride düşüncenin, müzik dışındaki sanatlarda hem düşüncenin hem duygunun, müzikte ise duygunun daha etkili olması Livaneli şarkılarına karşı gösterilen tepkinin nedenidir Livaneli şarkılarının bir zamanlar sokaklarda, alanlarda söylenmesi, o şarkıların kimin olduğunu gösterir Livaneli'nin konserlerinde eski şarkılarından çok yeni şarkılarını söylemesi, eski şarkılarını unutturmaya çalışması, bizim o şarkıları tekrar sahiplenmemizi gerektirir Bizim müziğimiz "her gece mehtaba çıkanların" müziği değil, "güneşi zaptedecek" olanların müziğidir

Müzik kullandığı malzemeden (ses) dolayı kendi başına ideolojik bir anlam taşıyamadığı için ideolojinin en az önem kazandığı sanattır demiştik. Ama aynı zamanda müziğin üretimi ve tüketimi doğrudan kültürle ilgili olduğundan, toplumsal pratikte en ideolojik sanat müziktir Eğer müzik dinleyicide kaynağı olan kültürün etkilerini uyandıramıyorsa, ses de düşünce taşıyamadığı için, müzik ideolojisinden bağımsızlaşabilir

Türkiye'de yaşayan birisi için mehter ve Pir Sultan'ın müziği hangi kültürleri temsil ettiği bilindiği için, Türkiyeli biri için bu müziklerin değerlendirilmesi ideolojik bir temelde yapılır Ama aynı müzikleri bir yabancı değerlendirirken müziklerin temsil ettiği kültürlerden haberi yoksa, sadece müziği dikkate alabilir Bu yüzden mehter müziğinin sağ, Pir Sultan'ın ise sol ideolojik anlamı olduğunu fark etmesi imkansızdır Hatta ideolojinin belirleyici olması için, dinlenen müziğin hangi kültüre dayandığını bilmek de yetmeyebilir Müzığın ideolojiye dayanan bir değerlendirilmesi yapılabilmesi için müzık dayandığı kültürü dinleyiciye çağrıştırması gerekir

Sosyalıstlerın klasik müziği beğenmesini bu şekılde açıklayabiliriz Lenin, Beethoven'in Appassıonata'sı için şöyle diyor "Harıka, insan üstü bir müzik' Belki saf bır gururlanma, ama hep içimden böyle gururlanarak derim ki, görün işte, ne harika eserler yaratabiliyor insanlar!" (aktaran M Kagan, s.485) Peki Türk sanat müziğini neden beğenmiyoruz? Bugün klasık müzik, üretildiği andakınden farklı ilişkileri karşılıyor O zamanlar bir derebeyın, prensın himayesinde ve sadece onlar için üretilen müzik, bugün çeşıtlı kurumlara bağımlı ve bağımsız orkestraların ürettiği müzik, çok sesliliği, demokrasiyi, büyük coşkuları(devrım gibi) karşılayabiliyor Türk sanat müziğinin üretim ve tüketımının dayandığı ılışkilerde bir değişiklık olmamıştır Saray ve köşk eğlence kültüründen doğan sanat müziği, bugün daha da yozlaşarak gazino kültürünün bir ürünü olduğu için, çirkinliği anlatır

Müzik Eleştirmenin Adı Var

Müzik eleştırmenlerı, eleştirmen sıfatını hakketmezler

Herhangi bir sanat dalında eleştırmenlik yapmanın değişik yolları var Yine de bazı ortak paydalardan bahsetmek mümkün. Eleştirinin iki ana yolu öznel ve nesnel eleştiridir Öznel eleştirinin dayandığı yer eleştirmenin sanat eserınden aldığı hazdır Nesnel eleştiri yapıtın bıçim, içerık, ideolojik yanlarına dayanır Ancak en öznel eleştirinin bile dayandığı nesnel bir yan vardır Öznel yargı • nesnellikten bağımsız değildir Yapıtın neyi anlatmak isediğini tespit etmek eleştirinin nesnel, bu anlatılmak istenen şeyin değerlendirilmesi ise eleştirinin öznel yanıdır Eleştirinin dayandığı en önemli nokta eserın içeriğidir Bu yüzden bir sanat eserinde, eleştirinin olmazsa olmaz koşulu, konudur Bütün yargılar biçim-içerik uygunluğu, ideolojik konumlanış vb konudan bağımsız değildir Müzikte konunun belirsizleşmesi, dığer sanatlardakine benzer bir eleştırmenlik kurumunun müzikte de kabul edilmesini engeller

Yapılan "müzık eleştırmenlığı"nin dayandığı ıkı nokta var Birisi müziğin teknik özelliklerine göre yapılan bıçimsel eleştıridir İkincisi ıse müziğin eleştirmende uyandırdığı çağrışımlardır Müzik eleştirisinde bu iki noktaya verilen öneme göre, biçimci ya da öznel eleştırı yapılmakta. Salt biçim eleştirisi yapan eleştiriye müzik eleştirisi denemez Biçimsel ya da teknık özellikler, sonuçta bir içeriğin sonucudur Biçime dayanan eleştiri bu yüzden dinleyici için bir şey ifade etmez Müzikte konu belirsizleşebiliyorsa, eleştırmen sadece kendi öznel çağrışımlarına dayanmak zorunda kalacaktır Eleştırının nesnel, bilimsel yanları sadece biçime dayanabılır İçeriğe ilişkin özn'el, çağrışımlar "müzik

eleştirisi"nın eleştiri olmasına yetmez. Konunun belirsizleştiği müzikte, içeriğe dayanılarak yapılan sağlıklı bir eleştiriden bahsedilemez. Bu yüzden müzikte, bilinen anlamıyla bir eleştirmenlik kurumu yoktur

İki örnekle söylenenler somutlanabilir. Okura bir fikir vermesi için alıntılar uzun tutuldu.

"A yüzünde '1959' isimli parçada, özellikle kanun ses sahası ve piyano ile olan yakınlığının gösterimi açısından hayli önemli. Arada bas gıtarın ve saksafonun empravizasyonları, kaseti Asya'dan hayli uzak mekanlara taşıyor. Bu emprovizativ yaklaşımlar kasetin geneline yayılmış denilebilir.

Hüseyni Vals ise, modulatif müziğin zenginliği açısından tam bir gösteri niteliğinde.

Kasede adını veren 'Sokak Boyunca' ise bu birleşim sınırlarını zorlaması açısından önemli. Özellikle nefeslilerin modal müziğe yaklaşımı adına hayli mesafe katedilmiş.

'Zeybekvari' isimli parçada, 'Rebetiko' ve geleneksel dansın üzerine inşaa edilen usta saksafon emprovizasyonları dikkate değer. 'Zeybekvari', sınırları değiştirilmiş 'saz eseri' tavrı ile icra edilıyor. Tabii Kanun'un sınırları ve arpej atmaları başka bir tezin peşinde.

'9/8 Doğru' adı verilen parçada, doğu usulleri ve usul kalıpları adına yeni bir yaklaşım.

Kasedin son parçası 'Longaminör', kasetin hemen hemen anafikri gibi, tüm emprovizativ ve modülatif değerler ve doğu kalıbı olan 'Longa'ya özgürce yaklaşmanın dışa vurumu denilebilir.

'ASIAMINOR' sadece bir müzikal yaklaşım, ancak bu yaklaşımın boyut arayışına girmesi, bileşimin melodiler üzerinde değil, teknikler ve sistemler üzerine genişlemesi asıl özlenen. Daha açıkçası (aldanmayın S.Y.) Modal ve Tonal dünyaların tanış olmaları yeterli olmayacaktır. Asıl beklenen, bu tanışmanın getireceği yeni ürünler olacaktır." (Ekrem Ataer, **Gerçek**, sayı:31)

Eleştiri dinleyici için değil, besteci için yazılmış. Eleştiri konusu olan müzik hakkında, dinleyıcıye en ufak bir fikir vermiyor. İçrerikten bağımsız olarak sadece biçime dayanan "eleştiri" yalnızca müzikte mümkündür. Yalnızca biçime dayanan "eleştiri" de eleştiri nitelemesini hakketmez.

"Vangelis'in bu son çalışmasında yapıtlarının ana eksenini oluşturan synthesizer'ın tınıları bizi hayali bir dünyaya, hayali bir atmosfere sürüklese de, bizi orada yalnız bırakmaz. Çünkü bu hayali dünyada ve atmosferde gerçek olan bir şeyle karşılar bizi. Bu da synthesizer' dan yayılan müziğin romantık yapısıdır. Elle tutulamayan bu dünya, Vangelis'in müziği sayesinde elle tutulur olurken, o dünyadan çıkıp kendi nesnel dünyamıza onun müziğinin açtığı perspektiften bakabilmemize yardımcı olur. Kulağa gelen sesler bu dünyaya ait seslerdir, insan emeğinin ürettığı değerleri taşır. Yumuşak alabildiğince zariftirler, dokunsanız küsecek gibi dururlar ve sadece dinlemek için vardırlar. Çünkü o sesler dınlendikçe güzelleşir, dınlendikçe güzellikler sunar.

'Rachel's Songs' adlı parçayı kelimeler yerine sadece sesli harfler kullanarak, insan sesıyle icra edilen müzik tekniğiyle yorumlayan Marry Hopkin'in sesı, bir New Age müziği olan bu parçayı aryaya dönüştürüyor ve uzaydan kopup gelen bir ışık selinin dünyaya yumuşak ınış yapışını gerçekleştiriyor. Sanki bu ses, dünyamıza ait değılmiş gibi, bu dünyaya ait olmayı diliyor bizden ve bız daha parça başlar başlamaz onun bu dileğini kabul etmiş oluyoruz hiç düşünmeden, hiç tereddut etmeden.

Vangelis, kendisini dınleyenleri ezgi bombardımanına tutan bir sanatçı. 'Blade Runner-End Titles' adlı parçada yer alan ezgı zenginliği buna verilecek güzel bır örneği teşkil ediyor. Parçanın alt yapısında yer alan vurmalı ritmlerin üzerınde dolanan bu ezgi zenginliği, armonik yapının nasıl bır usta işi olduğunu kanıtlıyor. Çünkü parçayı dınlerken hangı ezgıye kulak vereceğinizi şaşırıyorsunuz, birini yakalayayım derken ötekını kaçırıyorsunuz. Bombardımana tutulmaya hazırsanız, kaseti teybinize yerleştırın. Saldırıya geçecek olan, Vangelis'in bilımkurgu ezgileri olacak." (İbrahim Bayramlar, **Gerçek**, sayı 30)

İbrahim Bayramlar eleştiri değil, sanki rüyasını yazmış. Eleştiri boyunca, o kadar çağrışımın bir tek nedeni gösterilmemiş. Herhangi bir dinleyicide bu tür çağrışımlar oluşabilir. Ama bu çağrışımlar, hiçbir nesnelliği olmayan, son kertede öznel olan çağrışımlardır.

İlhan Mımaroğlu "müzik eleştirmeni" için (garip Türkçe'siyle) şunları yazıyor. "Konuyu iyice yalınlaştırırsak, müzik eleştırmeni denen kişiyi, müzik olayları karşısında, özellikle müzik yapıtları ve seslendirmeleri karşısında, öznel tepkisini bildiren kişi olarak tanıtabiliriz. Öznel bir beğeni, hiçbir soruma uymadığına, 'renkler ve beğeniler tartışılmaz' görüşüne sığdığına göre, müzik eleştırmeninin de bu bakıma hıçbir sorumu, hıçbir hesap verme zoru yoktur. Sonra müzik eleştirisi yazan kişi, bir müzik olayı karşısındakı öznel tepkilerini 'beğendim' ya da 'beğenmedim' gibi tek sözcüklü anlatımlarla sunmayı kişisel saygınlığı açısından yetersizlik sayacağı için, hiç olmazsa bir fıkra yazarının 'edebi' yetisine ulaşmak zorundadır. Yoksa, okuyucu karşısındaki durumu hiçe ıner. Bu sakınca, müzik eleştirisini hem de edebiyatın bir kolu olma durumuna yükseltmıştir." (**Müzik Tarihi**, Varlık Yay. s.230)

İyi o zaman. herkesin müzik konusunda öznel bir tepkisi var. Üstelik bu tepkısini, "zevkler ve renkler tartışılmadığı" için, açıklamak zorunda da değil. Ne güzel herkes "müzik eleştirmenliği" yapabilir. Bır de "eleştirmen"in kuru bir şekilde "beğendim" ya da "beğenmedim" demesi yetmez, "beğendim" derken edebi bir dil kullanması gerekir. Yoksa. okuyucunun gözündeki değeri düşer. Bu sayede, edebi şekilde "beğendim" diyerek, eleştiriyi edebiyatın kolu yaparız.

Kendisıne hayrı olmayan "müzik eleştirisi" edebiyata katkıda bulunuyor! Bütün "müzik eleştirmenleri"ne haksızlık etmek ıstemem. "Eleştirmen"lığı İ. Mimaroğlu gibi anlamayanlar da var. Ama İ. Mimaroğlu'nun söylediklerinde doğruluk payı olan yanlar da var. Fiili olarak "müzik eleştirmelığı"nin yaptığı bazı ışler var. Bu işleri yapana eleştirmen sıfatı uygun değil. Onlar için başka bir şey denmeli.

Kaynaklar

M. Kagan, Estetık ve Sanat Dersleri, İmge Kıtabevi, Ankara, 1993

Georg Lukacs, Estetik, Payel Yayınları, İstanbul, 1988

Ernst Fischer, Sanatın Gerekliliği, V Yay. İstanbul, 1993

Ilhan Mimaroğlu, Müzik Tarihi, Varlık Yay. İstanbul, 1987

Faust ve 19. Asır Fransız Operası

İsmail ERSEVİM

19.yüzyılın başında ilerisi için bir gelecek vaad eden Fransız Operası, 1850'lere doğru gerçekten bir duraklamaya girmişti. Geçmiş zamanların **Opera Komik** üstadlarının eserleri, örneğin Adam, Auber ve Boieldieu, hala sahneleri süslüyorlardı. 1852 ile 1870 yılları arasında yalnızca beş Fransız operası müzik hazinesine eklenebilmişti.

Mamafih, **Lirik Tiyatro**'nun direktörü olan Léon Carvalho ve 1860'ta **Popüler Konserler**'in kurucusu Jules Pasdeloup, yeni oluşan müziğe olumlu bakıyorlardı. Böylece, yeni Fransız müzik yapıtları sergilenmeye şans kazandılar, ve Charles Gounod'nun FAUST'u, operada değil Lirik Tiyatro'da ilk açılımını 19 Mart 1859'da yaptı.

Faust'un librettosu Jules Barber ve Michael Carré tarafından yazılmıştı ve hiç şüphesiz, Goethe'den pek çok esinlenilmişti. Verdi'nin 1851-53 yılları arasında sergilenen üç büyük operasına değil, Faust hem Avrupa'nın ve hem de Amerika'nın kalbini fethetti. Sahne şeytanları, cennete yükselen kahraman, tinsel koro, harikulade bir hava yaratmıştı. Faust, burjuvazi müziğinin, burjuvazi zevkine mükemmel bir uygulanışı idi. 1863 bir İngiliz kritiği şöyle yanıp yıkılmıştı: "Faust, Faust, Faust... Sanki başka hiçbir şey yok."

Charles François Gounod, 18 Haziran 1818'de Paris'te doğdu. Henüz dört yaşındayken, yetenekli ve fakat başarısız bir ressam olan babasını kaybetti. Annesi ona hem resim ve hem de müzik dersleri verdi. Oniki yaşındayken Charles zaten bir bestekar olmuştu. Onüç yaşında Rossini'nin **Otello**'sunu işitince, resmi bırakıp kendini müziğe verdi. 1836'da konservatuara girdi ve üç yıl sonra Roma ödülünü kazanarak oraya gitti. Orada, 16. yüzyılın dini eserlerini keşfetti ve onlara öyle daldı ki, müziği bırakıp kiliseye katılmayı bile düşündü.

Gounod, 1843'te Paris'e döndü. Yolda, Viyana'ya da uğradı ve orada, dini eserlerden yapılmış birçok aranjmanlar sundu. Sonra, Leipzig'e gitti ve orada Mendelssohn ile beraber dört gün geçirdi. Bu arada Bach'ın çok ağırlıklı koral müziğine hayran oldu. Paris'e döndükten sonra, **Yabancı Görevler Kilisesi**'nin müzik direktörlüğüne tayin edildi. Orada, birtakım itirazlara değin, Bach'ın ve Palestrino'nun eserlerini çaldı; kilise mensuplarının elbiselerine benzer giysiler giyindi ve ismini "Rahip Gounod" olarak imzaladı. Bunu takiben 1847'de, Karmelit Manastırı'na rahip çömezi olarak girdi.

Gounod'nun, herkesi anında tılsımlayan, çok etken, karizmatik bir kişiliği vardı; ona "Flörtçü Rahip" adını takmışlardı. O, gerçekten, Liszt gibi, ten ile şeytan arasında kalmıştı. Karşılaştığı hemen herkesi, ilk kez karşılaşmalarına değin, kucaklar ve öperdi.

O günlerde Fransız müzik dünyasında geçerli nesne, o p e r a y a z m a k t ı. Bu nedenle Gounod, **Safo**'sunu 1880'de yazmaya başladı ve 1881'de sahneye koydu. Onun yanında, Gounod onüç opera daha yazdı ve fakat onların hiçbiri **Faust** kadar etkili olamadı. Onun ötesinde **Romeo ve Jülyet** ve **Mirey**'de oldukça başarılı idiler

Gounod 1852'de meşhur piyano hocası Pierre Zimmerman'ın kızı Anna ile evlendi.

Gounod, 1856'da Faust'un üzerinde çalışırken **Le Médecin malgré lui** (Zoraki Hekim)i de yazmaya başlamıştı. Faust, `Opera Lirik`de, 19 Mart 1859'da açılışını yaptığı zaman, çok çabuk bir şöhrete ulaştı. Etkinlik yaratan nitelikler melodilerin hisli oluşları, kromatik harmonisi, güzel orkestrasyonları ve seslerin tüm idyomatik aranjmanları idi.

Gounod, hayatının geri kalan yıllarında, `başka bir Faust` yazmayı denedi ve fakat yapmadı. Kendinin en sevdiği operası **Saba Kıraliçesi** idi (1862). Bu eseri fazla tanımlanmadı. Önce de not edildiği gibi, **Mirey** (1863) ve **Romeo ve Jülyet** (1864) daha başarılı oldular

Gounod'nun şarkıları özellikle Fransa'nın dışında az değer verilmiş yapıtlardır. Ravel, daha sonraları 1922'de şöyle demişti: "Fransa'nın gerçek şarkı bestecisi Charles Gounod idi. O; `Filemon ve Bosis'teki "Venedik"in ve `Safo`daki "Çobanın Şarkısı"nın bestecisi Gounod ki Fransa'da harpsikordistlerin, 17 ve 18. asırlardan beri kaybettikleri harmonicansüaliteyi yeniden keşfetmişti... "

Hayatının son safhasında, Gounod, başarılı bir şekilde dini musikiye döndü ve unutulmayacak eserler yarattı. Bunlar arasında en meşhurları **Mors et vita** (Hayat ve Ölüm), **La Rédemption** (Kefaret-Günahtan Arınma) ve

Messe à Sainte Cécile (Sen-Sesil'de Ayin) sayılabilir.

Gounod'nun müziğinde dinleyenleri coşturan bir erotisizme vardı. O, kendinin bir `aşk müzisyeni` olarak bilinmesini istedi. Bir kez demişti: "Eğer koyu bir katolik beni zerrelerime ayırsa, içimde ne bulacağına çok şaşardı..."

Fransa-Prusya savaşı başladığında, Gounod, İngiltere'ye giderek orada 1870 ve 1875 yılları arasında ikamet etti. Londra'da, bir zamanlar Charles Dickens'e konukluk etmiş olan Tavistock Home'da yaşarken, Mrs. Georgina Weldon adında bir yüzbaşının eşiyle aşk macerasına girişti. Bayan Weldon, Gounod'nun işlerini idare ediyordu. Bayan Gounod bu aşk hikayesinin farkına varınca, bavullarını topadığı gibi Paris'e döndü. Sonra, oğlu Jan'ı Londra'ya, babasına göz kulak olması için yolladı ve fakat Jan'ın kendisi Bayan Weldon'a kur yapmaya kalkınca, Bayan Weldon her ikisini de kapı dışarı etti. Böylece Gounod Londra'yı terk etmek zorunda kaldı; işin kötüsü, sevgilisi tarafından aleyhine dava açıldı. Davanın nedeni olarak da, Gounod'nun Tavistock Home'da üç yıllık yeme ve yatma borcu idi. Gounod, mahkemeye düşmeksizin durumu 50000 dolar ödeyerek düzeltti ve müzik işlerini yine kendi üzerine aldı. Gounod Paris'te 18 Ekim 1893'de öldü.

Gounod öldükten sonra Saint-Saëns onun eserlerinin "ölümsüz" olduklarını ilan etti ve fakat müzik dünyasının cevabı hiç de öyle olmadı. Onun zamanında çok meşhur olan **Azize Sesil**'i bile pek ender olarak çalınır Genellikle, basmakalıplığı, kadans'ların ve arp'ların çok belirgin olarak seslendirdiği koro'ları nedeniyle eleştirilir.

Not: Gounod'nun **Faust'u**, Lirik Tiyatro'da ilk açılışını 19 Mart 1859'da yaptı ve bu arada otuzyedi kez oynandı. Bundan on yıl sonra, Büyük Opera'nın kurallarına uysun diye 'bale'nin eklenmesiyle orada ilk kez 3 Mart 1859'da temsil edildi. Otuzsekiz yıl sonra da Gounod operasının 500. oyununu arkadaşlarıyla görebilmek şerefine nail oldu. Sekiz yıl sonra da, 1000 rakamına ulaşılmıştı.

Amerika'da F a u s t' un ilk performansı New York'taki Müzik Akademisi'nde 3 Kasım 1863'de yer aldı. Opera o kez Almanca takdim edilmişti. 1883 yılının 22 ekiminde ise, bu kez, ne Metroplitan Opera Evi'nin açılışını kutlamak üzere, İtalyanca söylendi. "Margerit" rolü de, 1869'da Paris performansında aynı rolü oynamış olan Christine Nilsson'a verilmişti...

FARENİN ÖLÜM BALADI
YA DA
ANARŞİST BİR ŞİİR

O fare
Çok geldi, gitti
Etme dedim yok
Eyleme gözünün yağını yiyim
Söz dinlemez, kafir
Ayağıma dolandı
Şekerimi yedi
Kemirdi battaniyemi
Sıçtı buğdayın içine
Bak kirli çıkın
Malımız, mülkümüz ne ki
Doldum boğazıma dek
Yeter gayri
Bastım gövdesine

Faraşın üstünde ölüsü şimdi
Anladım ki bir kuru can da olsa
Kemirirken o bizim emeğimizi
Acınmaz bu artık yiyicilerine

İsmet ALICI

27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü Ya Da Tiyatroda Yitik İşlev

Rona TOPÇUOĞLU

Gündelik yaşam pratiğinde sanatın işlevi yüzyıllardır tartışılır olmuş, yaşama müdahale olanakları araştırılmış, geliştirilmeye çalışılmıştır. Yüzyıllar sonra da aynı soru gündelik yaşamda kendini sorgulamak zorundadır.Nesnel verili durum gözönüne alındığında sanatın ya da sanatçının gündelik yaşam pratiğindeki etkisi nedir. Bu soruya verilecek yanıt önce kendini açımlamalıdır. Genel söylem içinde sanat çok geniş bir yelpazeyi barındırmaktadır. Resim, heykel, müzik, edebiyat, sinema, tiyatro... Toplumsal yaşamla ilintisini kurmaya çalıştığımızda tiyatro kendini diğer sanatlardan ayırır. Yaşam pratiğine daha dönük ve yaşam pratiğinde daha etkendir.

Tiyatronun doğuşundan günümüze geçirdiği etik-estetik evrim, bir anlamda tiyatro sanatı ve yaşam arasındaki diyalektik ilişkinin de bir yansımasıdır. Bundan kasıt kurulan ilişkinin kendisidir İnsanlar bir şekilde bu eylemliliğe "katılmaktadır" Bu kendini değişik biçimlerde tanımlayabilir. Düş dünyasını soyutlama, hoşça vakit geçirme, merak, medya yönlendirmesi, bilgilenme, oyalanma, sosyalleşme, ideolojik işlev Tiyatro sanatının asıl işlevi insanı ve dünyayı değiştirme yetisini barındırmaktır. Ancak her sistem kendi sürekliliğini sağlamlaştırma ve koruma düşüyle hareket ettiği için toplumsal yaşam dinamiklerini kontrol altına almaya çalışmaktadır. Bu iki biçimde kendini gösterir. Kendine muhalif olanı yasaklama ya da ehlileştirme. Daha çok karşımıza çıkan ise ehlileştirmedir. Sanatın yaşama müdahale edebileceği gerçeği bilince yerleşmediği için bu yönü yok sayılmakta ya da görmemezlikten gelinmektedir. Kapitalizmin de istediği budur. Sanatı metalaştırmak, gündelik yaşam pratiğinde ticaret ve eğlence aracı olarak kullanmak. "Sanat için, sanatın gelişmesi için elverişli bir ortam yaratmaz kapitalizm: Ortalama bir kapitalist sanata karşı bir gereksinme duyarsa, bu ya özel hayatını süslemek içindir, ya da iyi bir yatırım yapmak içindir." (Fischer,**Sanatın Gerekliliği**,Sf.49) Yaptığım bu alıntı kapitalist üretim ilişkileri içinde sanata yüklenen misyonu tanımlamaktadır. Böylesi bir saptamanın entellektüel bir yanılma içinde olmayan herkesce yapıldığını düşünüyorum. Özellikle sanatçı sorumluluğu duyanların uzlaşmacı yanlarını bırakıp, sanatın asal işlevine yönelmelerini doğru bulduğumu söylemek istiyorum. Bu, tam da **27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü** etkinliklerinin hazırlıklarının yapıldığı bu dönemde tiyatro eğitimi alıyor olmamla, yaşamın neresinde durduğumla beslenmiş bir çağrıdır. Bu nedenle bu çağrının samimi olduğunun bilinmesini beklerim bu yazının okuyucusundan.

Yaşamı bütünsel algılamak gerektiğini düşünüyorum. Kitapların yasaklandığı, sanatçıların yakıldığı, bombalandığı,hapishanelere gönderildiği bu nesnel verili durum içinde umarım bildirilerin okunması, perdelerin başka bir coşkuyla açılması tiyatro sanatının işlevinin artık yaşama geçirilmesi gerçeğini imler.

Tiyatro sanatı uzunca süren emek-ürün ilişkisidir. Kendisini izleyicisi ile buluşturduğunda somutlar. İzleyici eğer kendi seçimlerini doğru ve yerinde yapamazsa ona sunulanı ya almakla yetinecektir ya da sırtını dönecektir. Bu söylem kapitalizmin tiyatroya sunduğu yeni olanakları, zenginliği yok saymıyor. Sav şudur. Daha çok kazanmak için daha çok yenilik, yatırım. **Devlet Tiyatrosu**'nun kuruluş aşamasında yurt dışından getirilen tiyatro adamları ile bu gün getirilen tiyatro adamları arasındaki fark, işlev tam bu noktada kendini reelliyor

Devlet Tiyatrosu her yıl olduğu gibi (geçen yıl seçime kurban edilmiş olduğunu unutmayalım) bu yıl da izleyicisini **27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü**'ne davet ederken "ücretsizdir" sloganı ile ödüllendirecektir!

Devlet Tiyatrosu gazete okuru az olan ülkemizde, gazete toplayarak "sanata evet" kampanyasıyla "hayırlanmış sanatı" yoksayacak. Böylece toplumsal tepki kendini ehlileştirip, bombalanan gazetenin olduğu ülkemizde gazete toplayarak muhalifleştirecek kendini!

27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü kutlu olsun hepimize.

SUÇ, SUYLA ARINMAZ.

Oyunculuk ve Oyunculukta Biçem Karmaşası

Hüseyin Hilmi BULUNMAZ

Günümüz dünyasında, her şeyin olduğu gibi, oyunculuğun da karmaşıklaştığını grüyoruz Eğer; her şeyde olduğu gibi, oyunculukta da oluşan hızlı karmaşıklaşmayı hızlı yöntemlerle çözümleyebilirsek işimiz kolay Yok çoğunlukla yapıldığı gibi (dışımızdaki bir olgu olarak algılarsak), işin içerisinden çıkamayız

Ülkemizdeki hemen hemen bütün konservatuarlarında (ön-koşulsuz) benimsedikleri **Stanislavski Yöntemi**'nden başka yöntemlere yönelmezsek durağan bir tıyatro diline ulaşmış oluruz Nasıl ki, Aristotales'ten sonra hıçbır düşünür yaşamamış gibi, salt düz mantıkla "işlevini yerine getiren" eğitım kurumlarına sahipsek Stanislavski'den sonra hiçbir tıyatro kuramcısı yetişmemiş yanılsaması içersinde deviniyoruz. (Özellikle Bertolt Brecht gıbı evrensel üne ıye bir düşünüre daha fazla zaman ayırmalıyız. Başta Oktay Arayıcı, Vasıf Öngören, Haldun Taner gıbı salt tiyatronun kılgısallığına değil, aynı zamanda kuramsal yanına da önem veren tiyaro insanlarına özellikle eğılmelıyız

Bulunmaz Tiyatro Arşivinden

Yepyeni dunyalar yaratma derdinde olan insanların evrenine giren oyuncu adayları, durağanlıktan sıyrılıp, devingen bır düşünsel düzleme sıçrayacaklardır Devingen bır düşünce dizgesi oluşturulan süreçten, mutlaka daha verimli oyuncular çıkacaktır Salt seslendirmelere koşan bireyler olma yerine,

halkının gereksinımlerı doğrultusunda sanatsal üretim yapan ınsanlar olacaklardır Özelikle 12 Eylül faşizmi sonucu bılım-sanat-politika dışına sürülen oyncular, çağdaş ve kavgacı yöntemleri edindikçe, daha işlevsel durumda olacaklardır Onlarca yıldır konservatuarlardan uzaklaştırılan "devrimci" kavramı gündeme gelecektir Önemli olan 1961 anayasasının yeliyle şışen yelkenlerle sanat yapmak değildır Tüm gerilere savrulmalara karşın, Prometeus gibi her sabah yeniden yaşama sarılmak gerekir

İstanbul Şehir Tiyatroları-Tiyatro Araştırmaları Laboratuarı'nda yapıldığı gibi, (çok ender de olsa) ülkemizde tıyatro araştırmaları yapılıyor Tamamıyla usta-çırak ilişkisine dayalı bir anlayışla işleyen bu türden uzamları yok sayarak, ya da karşı olarak çağdaş eğıtım verılemez Bilmem kaç yıl önce, herhangı bir ülkede "araştırma-ınceleme" yapıp, yıllarca o sürecin rantını yıyerek çağdaş oyuncu yetiştirilemez Hele her şeyin hızla çürüdüğü bir dünyada bıçımsel karmaşanın yumağını çözmek olanaksız bır durum alır

Burada tüm konservatuarlara sesleniyorum: Gelin arıstokrat bakışlarınızı terk edin, gelin Elizabet Dönemı yapaylığından sıyrılın, gelin Stanislavski durağınlığında patınaj yapmayı bırakın, sızlerden daha ileri ve çağdaş yöntemlerle devinen "görmüksel ışlik"lerden yaralanın Bu ışlıklerin çağdaş ve devrımcı bir evren yaratmadan başka bır ereği yoktur Çürumüş düzene bır nebze olsun karşıysanız, "işlikçiler"le bağlaşık olmak zorundasınız.

12 Eylül faşızmı öncesi, **Tepebaşı Deneme Sahnesi**'nde Turkiye'nin yüzakı birçok yapıt izledik Bunların da en ıyi olanlarını Beklan Algan yönetti. Başta Bertolt Brecht'in **Cesaret Ana ve Çocukları**, Peter Weiss'in **Marat-Sade**'ı olmak üzere Beklan Algan'ın yönettığı bu devrımcı diyebileceğimiz yapıtlarda tıyatrosal bır derınlık vardı Küçük bir araştırma yapıldığında, görülüyordu kı, tıyatroyu ışlığe taşımadan ıçselleştırmek ve güzelduyusal düzleme getirmek olanaksız

Uzun yıllar el yordamı ile yapmaya çalıştığım tıyatro çalışmalarıma gelince, 1985 yılında (otuz yaşından sonra), Beklan Algan ile yaptığım ışlık çalışmalarının üzerimde son derece olumlu etkileri var Beklan Algan'ın bıreysel evreninin varsıllığını yadsımadan, şöyle bir düşünce öne sürebiliyorum Ben, bir tiyatro sanatçısı olarak, bir ışlık sürecinden geçmiş olmasaydım, Ferhan Şensoy'un Orta Oyuncuları'nın **Nöbetçi Tiyatro**'sunda sanat yapmayı sürdürecektim Demek kı, ışlik çalışmaları tiyatro sanatçısına, her şeyden önce, uzamsal egemenlik sağlıyor Nesneleri yerli yerinde kullanmayı öğretiyor Zaman olgusunu algılamasına yardımcı oluyor Tarihsel bilincin oluşumuna katkıda bulunuyor İnsanal dayanışmayı dayatıyor Üleşmenin mutluluğunu yaşatıyor İşlevinin sayısallığını artırmak olası Ancak, en önemlisi "ben neden sanatla uğraşıyorum?" sorunu sordurtuyor Bilinir, soru

sormak algılamanın yarısıdır

Düzenin konservatuarlarıysa (özellikle geri kalmış ülkelerde) son derece yapay, insandan uzak, büyüler puslar içersinde, halkından kopuk bir gözü **Avrupa**'da bir gözü televizyon kanallarında, Rüstem Batum-Cem Özer gibi "tanrılar"a tapmaya hazır, Ferhan Şensoy-Ali Poyrazoğlu taklitçiliğine soyunan insanlar yetiştiriyor Uzun yıllardır, tüm özel tiyatrocularla oyuncu emeğini sömüttüren konservatuarlar, emekten yana ve ciddi yapıtlar sunan tiyatrolara ellerinden gelen engellemeyi gösteriyorlar Nazım Hikmet'in "İnek" oyununda oynamak isteyen öğrencilerine kapılarını sıkı sıkı kapatıyorlar Düzenden yana yapıtlar üreten tiyatrolara "öğrenci ihracatı" yapmak için göz kırpıyorlar

Konservatuarlar, "işlikçiler" ile iş birliği yapma yerine, tazı görmüş tavşan gibi ürkek adımlarla yokuş yukarı koşuyorlar İlla ki işlik örneğini gündeme getirmek zorunda kalırlarsa, onu da yurtdışında ithal ediveriyorlar Joseph Szajna çok değerli ve evrensel bağlamda önemli bir sanatçıdır 1989 yılı **Dünya Tiyatrolar Günü**'nde **Harbiye Muhsin Ertuğrul Sahnesi**'nde bir konuşma yapıyor Tıklım tıklım konservatuar öğrencileri taşınıyor Gel gelelim bu ülkede tiyatro sanatının evrensel düzeyde yücelmesi için emek harcayan insanlara önem verilmiyor

Bu durumun en önemli nedeni, ulusal değerlerden uzak ve ayakları yere basmayan tiyatro "hocaları"nın varlığı Toprak kokan tiyatroyu algılayabilmek için öncelikle balığın kokan başını kesip atmak gerekir Burada (ne yazık ki) en büyük görev öğrencilere düşüyor Kendi göbeğini kendi kesmek

Berrin Taş

İNSANIN AYAK SESLERİ

Şiirler

İnsancıl Yayınları

Bu Oyunun Sonu Felakettir

Her hangi bir dağ başında değil
Ülkenin ortasında Sivas'da
Kara cübbeliler sarıyor Madımağı
Ürkek kuşlar gibi çırpınıyoruz
Yanıyor dumanlar içinde 37 can
Kırılıyor kanatlarım

Kara cahil soyunmuş Tanrı rolüne
Susarsak bu oyunun sonu felakettir
Kör gözler görmez ışığı
Kafesteki kuşlar gibi yangının ortasındayız
Devler böyle buyurmuş celatlarına
Yanıyor Sivas, ateş içinde ülke

Kafesteki kuş gibi yangınların ortasında
Çarpıyor vücudum yüreğim
İhtiyar bir Çınar gibi Asım Bezirci
Şerbem şerbem budak budak
Açmış kollarını bize

Kara cübbeli soyunmuş Tanrı rolüne
Susarsak bu oyunun sonu felakettir
Hazırlanmış 37 mezar
Böyle buyurmuş devlet celatlarına
Düşünemiyor cahil, yıldızlar gömülemez

Kadere bağlanamaz bu olay
Benim ve senin suskunluğumuz
Yol açtı bu kadere
37 can'ın etі doyurmaz devleti
Susarsak tüm ülkeyi yakarlar

Barış için varmıştık Sivas'a
Çalıyordu kardeş türkülerini yaşlımız
Semaha durmuştu gencimiz yaşlımız
Bir emirle sokağa döküldü kara cahil
Versenіz tüm ülkeyi doymaz gözleri
Devlet aydın etі istiyor sofralarına
Geçilemezse bu akışın önüne
Her gün bir ocakta pişer aydının etі

Kader değil Sivas'ta hazırlanan mezarımız
Devler böyle buyurmuş celatlarına
Kara cübbeli soyunmuş Tanrı rolüne
Susarsak bu oyunun sonu felakettir

Molla DEMİREL

Lope De Vega'nın "Fuenteovejuna" Adlı Oyununa Rönesans Sanatı ve Felsefesi Açısından Dramaturgik Bir Yaklaşım

Oğuz UÇAK

Rönesans'la birlikte gelişen ulus kavramının sanata getirdiği en önemli özellik, geniş alanlara yayılmış insan topluluklarına ortak yasalar, değerler ve inançlar çerçevesinde gelişme olanakları sağlamasıydı. Bu gelişmeyi ise ilk başlarda, Avrupa'da sadece iki ülke başarabilmişti: İngiltere ve İspanya... 16.yy'da ulusal tiyatrolarını kurabilen bu iki ülke, iki tiyatro devini de bizlere armağan ediyordu: **William Shakespeare** ve **Lope De Vega**.

Vega ve **Shakespeare**, hemen hemen aynı dönemlerde ancak birbirlerinden habersiz olarak yaşamışlardı. Ortak noktaları yazar oluşlarının dışında, ikisi de hem oyuncu, hem de yönetmendi. Ayrıca yöneliş noktalarında, halk adına yazmakta bir birleşme söz konusuydu. Üslupları ve yaşam biçimleri ise çok değişikti.

Lope de Felix Vega Carpio (d. Madrid 25 Kasım 1562/ ö.Madrid 27 Ağustos 1635) yaşadığı 73 yıl boyunca Ulusal İspanyol Tiyatrosu'nun uyanış döneminin en doğurgan yazarı olarak tanınmıştır. 2000 kadar oyun yazmış olan **Vega**'nın, bu oyunlarından 730'unun adı bilinmekte, 470'i ise elimizde bulunmaktadır. Özellikle komedyanın İspanya'ya yerleşmesinde büyük bir katkısı olan **Vega**'nın yazarlığındaki en büyük amaç olarak izleyicinin beğenisini kazanmak görülür. **Arte Nuevo de Hazer Comedias En Este Tiempo** (Oyun Yazarlığının Yeni Yöntemi) adlı yapıtında da belirttiği gibi, izleyicinin adalet duygularına yönelmek esastır. Bunun için de **Aristoteles**'in kuramlarından kurtulmak gerekir, diyen yazar, "Komedya yazmak istediğim zaman yazılmış reçetelerin kutusuna kilit üzerine kilit vuruyorum, **Terentius** ile **Plautus**'u çalışma odamdan kovuyorum ve halkın alkışlarına yönelen sanat kuramlarına göre yazıyorum" diye görüşlerini dile getirmiştir **(1)**. Bu yönüyle **Vega**, Rönesans kuramcılarının da düşüncelerinden uzak olsa gerektir.

Yaratıcı yeteneği, şiirsel dili ve düşünce düzeyi yüksek olan **Vega**, gerçekten Rönesans'ta birçok yeniliğe imza atmış ve yeni yazarların yetişmesine olanak tanımıştır. Geleneksel 4 ya da 5 perde yerine 3 perdelik oyun biçimini benimsemesi ve acıklı sonlardan kaçınması da onun ilginç bir özelliğidir. O dönemde İspanya gibi koyu Katolik bir ülkede kadın oyuncuların sahneye çıkabilmeleri, **Vega**'nın oyunlarına da yansımış ve kadın kahramanların önemli bir yere gelmesini sağlamıştır. Bu kadın oyunculara verilen önemin, **Vega**'nın özel yaşamıyla da bir ilgisi olsa gerektir. Çünkü **Vega**, bildiğimiz kadarıyla 8 ayrı kadınla ilişkiye girmiş ve bunlardan sadece ikisiyle evlenmiştir. Geriye kalan 6 yasak aşkının hepsinin de komedi oyuncusu oluşları, **Vega**'nın tiyatroyu ne kadar çok sevdiğinin de ilginç bir kanıtıdır. **Vega**'nın bu hızlı yaşantısı 1614 yılındaki rahipliğiyle de gölgelenmeyince 1627'de **Papa** tarafından **Tanrıbilim Doktorası** ile onurlandırılarak bu yaşantısı biraz olsun durulur sanılmıştır. Oysa **Vega**, önce kör olan, 1626'da çıldıran ve 1632'de de ölen son aşkı **Marta de Nevares**'i çılgınca sevmekten bir an olsun geri kalmamıştır. 1634'te **Marta**'dan olan kızı kaçırılınca sağlık durumu iyice bozulmuş, kısa bir hastalıktan sonra da ömrünün son günlerinde halkın gözünden düşmüş olarak ölmüştür. **Vega**, geride, ikisi kendinden önce ölmüş olan 10 çocuk bırakmıştır. Kaynaklara göre, bu yasak aşk çocuklarından en az 7'si kızdır...

Görüldüğü gibi **Lope de Vega**'nın yaşamının büyük bir kısmı sevdiği kadınlara adanmış gibidir. **Vega** bunlardan çoğuna yapıtlarında da yer vermiştir: **Elena**'nın adı **Filis, İsabel**'in **Belisa, Micaela**'nın **Camila Lucinda, Marta**'nın ise **Amarilis** olmuştur. Hatta kısa süreli aşklarını **La Doretea** adlı bir komedyasında malzeme olarak da kullanmıştır **(2)**. Ama o, daha önce de değinildiği üzere yaygın eserler verecek vakti de bulmuştur. Mistisizm'den çapkınlığa kadar uzanabilen dehasıyla **Vega**, her türde eser yazmış ama onu başarıya ulaştıransa özellikle tiyatro olmuştur. **Fuenteovejuna** (Koyun ya da Çoban Çeşmesi) adlı oyunuyla ise çağdaşı **Shakespeare**'le karşılaştırılabilecek bir derinlik ve evrenselliğe ulaşmayı başarmıştır **(3)**.

1614'de yazılan **Fuenteovejuna** adlı oyunda gerçekten evrensel bir öz saklıdır. Oyun, bu

yönüyle, proleter tiyatro türünün ilk örneğidir Yazılış yılı ve yazıldığı toplum göz önüne alındığında, oyunun ne denli önemli olduğu da ortaya çıkacaktır. Kaldı ki **Fuenteovejuna** da **Vega**'nın, Rönesans insanı yanının bir sanatçı olarak yansıması da söz konusudur Çünkü Rönesansla beliren; bireyin öneminin ortaya çıkışı, kendini tanıması ve özgürlük istemleriyle, bunların birer sonucu sayılan, laiklik bireyin başkaldırışı sınıf bilincinin oluşumu ve Matbaa'nın bulunuşu gibi temel olguların tümüne **Fuenteovejuna**'da rastlamak olasıdır. Öyleyse **Vega**'nın, her ne kadar, oyunlarında psikolojik, felsefi ve politik özleri kullanmadığı söylense de; Rönesans kuramcılarının katı kurallarına karşı gelse de, o bu yönüyle Rönesans sanatı ve düşünce sisteminin İspanya'daki savunucusu ve uygulayıcısı durumundadır.

Fuenteovejuna,köy oyunları diye adlandırılan ve **Vega**'nın bulup geliştirdiği **Comedias Villanescas** türünde yazılmış üç perdelik bir oyundur. Olaylar 1476'da bir köyde geçer. Zaten oyuna adını veren de bu köydür Oyunda; haksız ve zorba bir Kumandan olan **Fernan Gomez de Guzman**'a karşı, aslında yumuşak başlı ve işinde gücünde çalışan köy halkının dayanamayıp nasıl ayaklandığını ve Kumandan'ı nasıl öldürdüklerini görürüz. **Vega**'nın diğer oyunlarından farklı olarak, burada kahraman bir ya da birkaç kişi değil; bütün köy halkıdır Çünkü oyunda kişiler değil; ortaya atılan sorun ve düzen önemlidir. Öyle ki Kumandan'ı kimin öldürdüğünü soran Yargıç'a, tüm köy halkı türlü işkencelere rağmen çözülmeyerek, hep bir ağızdan **"Fuenteovejuna"** diye yanıt verirler. Oyunun sonunda **Aragon Kralı Ferdinand** olaya el koyar ve köy halkı affedilerek gerçek adalet sağlanır.

Rönesans döneminde böyle bir oyun yazılması gerçekten şaşkınlık vericidir. Üstelik bunun aristokratik İspanya'dan çıkmış olması daha da anlamlıdır. O dönemde, Avrupa ülkelerinin içinde hiçbir eşi olmayan bu oyun, **Vega**'nın evrensel adalet duygusunu ve insan sevgisini gösterir **(4)**.

Fuenteovejuna'da dramatik durumun sergilenmesi yani oyunun giriş bölümü, Kumandan'ın da aynı zamanda tanıtımıyla başlar.

Flores:(...) sizin kim olduğunuzu bilmezse şaşırmayın.

Kumandan: Hiç değilse Kumandan olduğumu bilmeli(...) nezaket, iyi niyetin anahtarıdır. Düşüncesiz kabalık da insana düşmandan başka şey kazandırmaz**(5)**.

Rönesans'la başlayan ve **Molière** ile devam edip gelişecek olan nezaket, kendini beğenmişlik ve kibarlık budalalığına eleştiriler, burada yazar tarafından direkt olarak Kumandan'a yöneltilmektedir. Çünkü nezaketten bahseden kumandanın aslında kendisi saygısız ve kabadır

Dramatik durumun sergilenmesi Kumandan'ın bu tanıtımıyla sona erdikten sonra, dramatik eğilim de belirginleşmeye başlar. **Fernan Gomez de Guzman**'ın eğilimi, kendisine verilen köyde canının istediği gibi davranmak, köy halkına türlü işkenceler yapmak ve tüm kadınların kendine ait olduğunu sanmak gibi bir büyük yanılgıdır. Kumandan'ın bu yanlış eğilimi, köy halkı tarafından, linç edilinceye kadar devam edecektir **(6).**

Oyundaki çelişkili sözler de, oyun kişilerinin yaşam görüşleriyle ortaya çıkar. Şimdi şu konuşmalara dikkat edelim:

Mengo: Ben felsefe yapmasını beceremem, keşke becerebilseydim. Ama ben derim ki, doğanın unsurları sonsuz çatışma içindeyseler, o zaman besinini, öfkesini, hüznünü, donukluğunu ve kanını bu unsurlardan alan gövdelerimiz de birbirleriyle sürekli savaş içinde olmalıdırlar.

Barrildo: Mengo, bu dünya da öte dünya da mutlak uyum içindedir. Uyum aşkın kendisidir, çünkü aşk kesin uyuşma demektir.

Mengo: Doğal dünya söz konusu olduğu sürece, bunun böyle olduğunu ben de inkar etmem. Dünyadaki her şeyi zorunlu karşılıklı ilişkiler yoluyla yöneten bir aşk vardır. Herkesin kendi yapısına orantılı bir sevgisi olduğunu hiç inkar etmedim. Elim, suratıma sallanan tokattan korur beni, ayağım tehlikeden kaçmamı sağlayarak korur, gözkapaklarım gözlerimi tehlikeli ışınlardan sakınır. Doğadaki sevgi budur işte.

Pacuala: Öyleyse neyi kanıtlamaya çalışıyorsun?

Mengo: Bireylerin sadece kendilerini sevdiklerini.

Pascuala: Kusura bakma Mengo, ama yalan söylüyorsun. Düpedüz yalan bu. Bir erkeğin bir kadını, ya da bir hayvanını eşini sevmesindeki ateşlilik...

Mengo: Ben ona sevgi demem, kendini sevmek derim. Aşk nedir?

Laurencia: Güzele duyulan istek.

Mengo: Peki aşk neden güzeli arar?

Laurencia: Tadına varmak için.

Mengo: İşte ben de buna inanıyorum. Tad almak bencillik değil midir?

Laurencia: Öyledir**(7).**

Görüldüğü gibi **Barrildo, Mengo, Pascuala** ve **Laurencia**'nın aşk ve sevgi üzerine olan konuşmalarında Rönesans insanının bir birey olarak konumunu/önemini ve doğa, uyum ve sevgi temeline kurulu yapısını sezinleyebilmek olasıdır Özellikle felsefeyi bilmediğini söyleyen **Mengo**, aksine tam bir Rönesans filozofu gibidir **Lope de Vega**'nın burada **Mengo**'nun ağzından düşüncelerini açıkladığını algılamak ise zor olmasa gerektir

Vega, matbaanın bulunuşuyla ortaya çıkan toplumsal kargaşa durumunu ise **Leonelo**'nun ağzından özetleme yoluna gider:

Leonelo: (...) Matbaanın birçok yetenekli yazarı tanımadan kaybolup gitmekten ve yapıtlarını çürümekten kurtardığını kabul ederim. Bunların kitapları matbaada basılınca her yana yayılabiliyor ve ün kazandırıyor. Mainz'li Gütenberg diye ünlü bir Alman matbaayı icat etmiş. Bir zamanlar çok anlı şanlı bilinen pek çok kişi kitapları basıldıktan sonra ciddiye alınmaz oldu. Kimileri bilgisizliklerini akıl gibi göstermeye çalışarak kitaba döküyorlar Kıskançlığa kapılan kimileri de, saçma sapan düşüncelerini kitap haline getiriyor ve bunları düşmanlarının imzasıyla dünyaya dağıtıyorlar (...) Cahillerin bilginleri gözden düşürmek istemesi doğaldır**(8).**

Daha önce de değinildiği üzere **Vega, Aristoteles**'in kurallarından uzak bir yazardır ve bu bakış açısını oyuna da yansıtır:

Kumandan: (...) Ne kadar uslu bir köylü bu! Flores, ona Poetica'nın bir kopyasını ver Aristoteles'i okumasını söyle**(9).**

Görüldüğü gibi, **Vega** burada bir yandan Kumandan'la alay ederken, diğer yandan da Aristoteles'i hafife almaktadır

Oyunun geneline baktığımızda; eşitlik, namus, onur, acımak, söz hakkı... gibi kavranmlarla sıkça karşı karşıya kalırız**(10).** Bu da aslında Rönesans düşüncesinin oyuna yansımasından başka bir şey değildir. Ayrıca bu noktada, **Vega**'nın **Comedias de Capa y Espada** diye adlandırılan ve Moliére'in **Töre ve Karakter Komedya**'larını etkileyecek olan **Kılıç ve Pelerin Oyunları**'nın da bir etkisi söz konusudur Çünkü onur, namus vb... gibi kavramlar, pelerin ve kılıç oyunlarının ana temelleridir Oyunun anlatım olanakları içinde şiirlere yer verilmesi de**(11)** onun bu iki tür arasında gel gitler yaşamasının bir sonucudur

Fuentovejuna'da **Lope de Vega**, dine bakış açısını da dile getirir:

Esteban: (...) Sadece Tanrı'nın bilebileceği sırları biliyormuş gibi davranmalarına göz yummayalım. Din bilginleri kadar bilgiliymiş gibi görünerek geçmişle geleceği karıştırıp duruyorlar Ama yanıp yanılıp da içinde bulunduğumuz zamanla ilgili bir şey soracak olursan apışıp kalıyorlar Bulutlar, güneş, ay ve yıldızlar evlerindeki dolaplarda kilit altında mı ki gökyüzünde olanları ve bize acı getirecek olayları ezbere bilir gibi konuşuyorlar **(12).**

Anlaşılacağı gibi Belediye Başkanı'nın buradaki konuşmasından çıkan sonuç, **Vega**'nın nesnel bir gerçekçi, usta bir gözlemci ve laik bir yazar olduğudur

Ulusal İspanyol Tiyatrosu içinde **Vega**'nın sanırım en önemli özelliği, konularını halkın tarihsel öykülerinden, geleneklerinden ve şarkılarından almasıdır Eğlence ve düğün havalarına karşı yoğun olan ilginin **(13)** aradan yüzyıllar sonra, 20. yüzyılda, **Federico Garcia Lorca** tarafından da kullanılması, İspanyollar için, düğün alayları ve evliliğin kutsal olduğu sonucunu getirir **Vega**'nın evlilik denen kutsal kuruma ne denli bağlı olduğu(!) ortadadır. **Lorca** da birçok oyununa bu temayı seçmiştir. Ancak nedense, hep bir düğün sonrası olaylar patlak verir **Lorca**'nın **Kanlı Düğün**'ündeki, düğün öncesi, düğün anı ve sonrasında yaşanan olaylarla **Fuenteovejuna**'daki olayla arasında pek bir fark yok. **Vega**'da köyün isyanı, düğün sonrası başlarken; **Lorca**'da eski kan davasının alevlenmesi yine düğünle birliktedir. Bütün bunların nedeni de, her iki yazarın da kişilerinin tipik Akdeniz insanı olmaları gerçeğidir.

Lope Felix de Vega Carpio üzerine bir sonsöz yargısında bulunmak olanaksızdır. Ancak onun, hiç kuşkusuz, yaratıcı yeteneği olan, doğurgan bir yazar olduğu kesindir Ayrıca dönemin kuramlarına uymasa da tipik bir Rönesans yazarıdır Kaldı ki bu kurallara uymadığı için **Shakespeare** gibi bir tiyatro dehası olabilmiştir Günümüzde sıkça oynanmasa da, oyunlarının düşünce düzeyinin yüksekliği ve seyirciye yönelişindeki başarısı tartışılmayacak gerçeklerdir**(14).**

DİPNOTLAR:

(1) TÜRK VE DÜNYA ÜNLÜLERİ ANSİKLOPEDİSİ, İstanbul, Anadolu Yay s 3599 Özdemır NUTKU, **DÜNYA TİYATROSU TARİHİ. I,** İstanbul, Remzı Kıtabevi, 1985, s 157

(2) MEYDAN LAROUSSE. BÜYÜK LUGAT VE ANSİKLOPEDİ.12, Istanbul, Sabah Yay ,1992, s.438.

(3) TÜRK VE DÜNYA ÜNLÜLERİ ANSİKLOPEDİSİ, s 3599

(4) Özdemir NUTKU, Y a g.y ,s 158

(5) Lope de VEGA, **FUENTEOVEJUNA**, (Tekslr, Özdemir Nutku Kitaplığı ve Belgeliği) s.2

(6) Lope de VEGA, Y a g y ,s 39

(7) Lope de VEGA, Y a g y ,ss 7,8

(8) Lope de VEGA, Y a g y ,s 18

(9) Lope de VEGA, Y a g y ,s 19

(10) Lope de VEGA, Y a g y ,ss 20,25,27

(11) Lope de VEGA, Y a g y ,ss 10,11,30,31,42,45

(12) Lope de VEGA, Y a g.y ,s,17

(13) Lope de VEGA, Y a g y .s.29

(14) Özdemır Nutku Y a.g y s 159

DİĞER KAYNAKLAR:

Macit GÖKBERK, **FELSEFE TARİHİ,** İstanbul, Remzı Kitabevi, 1990

Phyllıs HARTNOLL, **THE OXFORD COMPANION TO THE THEATRE,** London, Oxford University Press, 1951

Tekziptir

Ocak 1995 51 Sayımızda CŞO ile yapılan söyleşiye A.A.T.B. adına aşağıdaki yanıt Tekziptir başlığıyla gelmiştir Aynen yayınlıyoruz.

İnsancıl, yıl 5, sayı 51,Ocak 1995 tarihli derginizde birliğimiz üyelerinden olmuş (Anadolu Amatör Tiyatrolar Birliği) **Can Şenliği Oyuncuları** ile ilgili bir röportaj yayımlanmıştır. Bu röportajda **Anadolu Amatör Tiyatrolar Birliğine** atfen sorulan soruya **CŞO**'nun verdiği yanıtlarda birliğimize yönelik yanlış, yanlış olduğu kadar da fütursuzca yapılmış benmerkezci söylemlere rastlanmaktadır. Birliğimiz için yapılan bu açıklamalarda Haldun Açıksözlü **CŞO**'nun, muhalif kültür platformu içinde burjuva sanatının karşında oldukları için,**Birlik**'teki diğer.tiyatroların kendilerinden korktuklarını iddia ediyor:

" Ben hep orada şunu söyledim. Bizi orada hep radikal gördükleri için, senin söylediğin anlamda bizden korkuyorlardı. Ordaki tiyatro insanlarının hepsi bizden çekiniyorlardı. Çünkü DGM'de yargılanıyorduk..."

Birliğimiz içinde **CŞO**'dan hiçbir zaman korkulmamış ve çekinilmemiştir DGM'de yargılanmaları üzerine ise basına ve kamuoyuna yargılamalarını protesto eden metinlerimiz verilmiştir. Üstelik, verdiğimiz bu metin değişik gazete ve dergilerde de yayımlanmıştır.Yine 2 Temmuz sanatçı katliamı üzerine basına verilmiş bildirimizde de birliğimizin bu tip katliam ve yargılamalara ilişkin tavrı açıkça ortadadır.

Bunun yanında birlik içinde muhalif tiyatro olduğunu iddia eden tek grup **CŞO** da değildir. Kendileri "ezilenlerin sanatı" ile uğraşırken, diğer gruplar "burjuvazinin sanatını" icra ediyor da değildirler Birlik içinde var olan tiyatroların sanata bakışları farklılıklar ve çeşitlilikler gösterebilir. Bu da bizce olması gerekendir Sanatın tek doğrusu ve doğrultusu olduğunu iddia etmek onu kalıplaştırmak ve kısırlaştırmak anlamına gelir Gerek teatral, gerekse politik anlamda sanata bakışta ve onu yorumlayıştaki farklı tonlar kimi tiyatro gruplarını "burjuva tiyatrosu" kategorisine sokamaz. Birlik içinde varolan tiyatroların hiçbiri de böyle bir tiyatro yaptığını kolay kolay kabullenmez. Birlik adına, burjuva tiyatrosu, burjuva sanatı yerine "burjuvazinin sanatı kullanımı" gibi bir olgudan yola çıkılmasının insanlara bu konuyla ilgili daha geniş bir perspektif sunulabileceğini söyleyebiliriz.

Haldun Açıksözlü'ye göre **Birlik** üyeleri onları radikal olarak gördükleri ve DGM'de yargılandıkları için korku ve kaygı içindedir. O ise, korku ve kaygı duyan **Birlik** üyelerini yatıştırmak için "...Ama ben hep onlara biz buraya tiyatro konuşmaya geliyoruz, sizinle tiyatro insanlarının örgütlenme ihtiyacı yüzünden birlikteyiz dedim" diyerek ortalığı sakinleştiriyor Korku ve kaygı içindeki **Birlik** üyeleri de bu sözlerden sonra sakinleşiyorlar. **CŞO**'cular Haldun Açıksözlü özelinde paniği önlüyorlar. Ardından da amaçlanılan düzeniçi bir muhalefet odağı oluşturmayı ilk etapta sağlıyorlar:

"...Amacımız, tiyatro çalışanlarının haklarını korumaktı. Yani, düzeniçi bir muhalefet oluşturmaktı. Ki bunu ilk etapta sağladık."

Bravo doğrusu. Çok şey başarmışlar. Söylenilen bu sözlerin ardından çok şey dile getirilebilir Ama birlik adına kendilerine büyük bir ayna hediye etmek daha anlamlı. Bir de Haldun Açıksözlü'nün, "Gericiliğin de genelgeçer bir evrensel tanımı yok. Gericilik, içinde bulunulan tarihsel ve toplumsal koşullarca belirleniyor" diyerek dile getirdiği saptamasına yürekten katılıyor ve ekliyoruz: **Yalnız gericiliğin değil, tutuculuğun, muhafazakarlığın, muhalifliğin de öyle bir yönü olduğunu belirtmek gerek.**

Son söz olarak da sanatta "açıksözlü" olmanın kabul gördüğünü ama açıksözlülük adına yapılan açıkgözlülüğün sanatta yeri olmadığını söyleyebiliriz.

Anadolu Amatör Tiyatrolar Birliği Adına
H. Serhan SARIKAYA

İnsancıl'a Mektup / 1

KİME HESAP VERİYORUZ?

Roman Eleştirisini açıklaştıralım, canlandıralım tartışmaları üzerine bir okur rahatsızlığı

Bıldığim kadarıyla roman, sosyalıji ve psikolojinin de içine girdiği bir edebıyat türüdür Belki de bu yuzden, diğer türlerin aksine, edebi ölçütlerden daha çok, sosyolıjık ve psıkolojik dokusu öne çıkartılarak tartışılır Siyasetçı de, psikolog da, sosylog da bir romana, kendi bulundukları alandan ve kendi dünya görüşleri çerçevesinde yaklaşırlar Sanat adamı içinse aslolan, eserin edebi değeridir ·Ama her sanat ürünü bir sıfat (gerçekçi, romantik, doğalcı vb.) taşımaya mahkum olduğuna ve diğer alanlarla olan ilgisi bu sıfat üstünden kurulduğuna göre, hıçbirisi eserdekı dünya görüşüne ilgisiz kalamaz.

Birıncı rahatsızlığım bu noktada Bir yanda M. Bayram Mısır, ciddı bır kuram kaygısı içinde Bu yüzden, Arsanoğlu'nun eserlerınde bulguladığı değerlerin, benimsediği kuramın içindeki değerlerle uyuşup uyuşmadığına bakıyor öncelikle. "Ancak yazar yabancılaşmayı açığa çıkaran gerçekliği değil, Necati'nin gerçekliğini öne çıkarır." Mısır'ın ilgısi daha çok sosyolojik olgulara. Diğer yanda Kaan Arsanoğlu ıse, psikolojik olgulardan yana kullanıyor tercihini. Bunu da defalarca söylüyor zaten. Fakat kuramdan da vazgeçmiyor Bireye önem veren bakış açısıyla, eser arasına -toplumsalcılığı- sınıfsalcılığı ınkar etmemek için, "kuramı" sıkıştırıyor Ama bireylerin psikolojilerinin, tarihsel akışı birincil dereceden etkıledığini ıddia etmek, tarihsel materyalızmı ve dolayısıyla sınıfsal bakış açısını reddetmektedir ki bu çelişkı sanırım Arslanoğlu'nun iç dünyasındaki en büyük sancıdır ve eserlerinde, görüşlerınde açıkça görülmektedir

Öte tarafta Öner Yağcı, Arslanoğlu'ndan kaynaklanan, gereksiz, gereksiz olduğu kadar da öznel, bir yığın suçlamayla uğraşıyor Arslanoğlu'nun gerçekten talihsiz o yazısında, ilerici yayınlar hakkındaki değerlendirmelerini şiddetle kınıyorum. Sol ahlâkın yozlaşmasında, "ne oldum delisi" insanların payı hayli büyüktür Ve Arsalanoğlu da çok iyi bilmektedir ki, ***İnsancıl***'ın okurları böyle tutumlara göz yumacak, yangeldımci okurlar değildirler

İkinci rahatsızlığım, toplumcu-gerçekçı sıfatı üstune yazılan şeyler hakkında. Her sanat eserinin ille de toplumcu-gerçekçı olmasını isteyenlerden değilim. Fakat sosyalıst olduğunu ve toplumcu-gerçekçi eserler verdığını iddia eden herkesten, bu kavramların hakkını vermesini beklerim Çünkü böyle bir iddia çok önemli sorumlulukları da beraberinde getirir

Toplumcu-gerçekçı eserler yazıyorsanız, buna uygun bır hayat tarzınız, sınıfsal konumlanışlarınız, ıdeolojık, psikolojik, kültürel vb donanımınız var, demektır Aksı halde Orhan Pamuk gibı evinden dışarı çıkmayan bır adama, Orhan Kemal gıbı evine gırmeyen bırının ödülü'nün verilmesı, size ters gelmez.

"Ülkede gelişmiş, nitelikli bir işçi sınıfı hareketi var da ben mi görmüyorum, romanlarımda göstermiyorum. İşçi hareketinin nitelik ve nicelik olarak ne durumda olduğunu Mısır bilmiyor mu? Biliyorsa benim toplumcu gerçekçilik adına yalan üretme mi öneriyor?" diyor Arslanoğlu. Toplumculuk gibi bir iddia taşımasa ve ***İnsancıl*** gibi bir dergide yazıyor olmasa, önemsenmeyebilir Fakat böyle bir iddiası, yer yer bu iddiaya uygun düşen görüşleri var Arslanoğlu'nun ve ***İnsancıl***'da da epey sayfa işgal etmekte. Birincisi, toplumcu-gerçekçilik, işçi hareketlerinin romanlarda gösterilmesi değildir Arslanoğlu'nun bu indirgemeciliğinde ve serzenişinde kasıt yoksa, ciddi bir bilgi eksikliği vardır Kaldı ki ben Türekiye'de, nitelik ve nicelik açısından gittikçe gelişen bir işçi hareketi görüyorum. Öyleyse Arslanoğlu'na göre ben hem yalancıyım hem de popülarite peşinde koşan "solun star sistemine" kapağı atmaya hevesli biri. O halde niye ***İnsancıl*** okuyorum ki? Hayır İki farklı şey görüyoruz, çünkü iki farklı konumlanıştan, iki farklı gözle bakıyoruz hayata. Arslanoğlu'nun yüreği geçmişte kalmış, beyni ise şimdinin ideolojik açmazlarıyla boğuşuyor En ufak bir tarihsel bilinci yok. Çoğunluk her zaman tutucudur diyor, peki "Çoğunluk"ta mutlak bir tutculuk varsa, o zaman azınlığın iktidarı ele geçirdikten sonra, tarihin hiçbir döneminde, toplumlara aşama yaptırtamamış olması gerekir Hal böyleyse, Spartaküs'le, şimdiki zamandan bir işçi arasında fark yoktur Halbuki işçi sınıfıyla organik bağlarından dolayı tanıdığım birçok işçi şunu söylemekte: "Yeter artık. Siz aydınlar hep teoriyi yaptınız, pratiği de biz. Bundan sonra kendi pratiğimizin teorisini, kendimiz yapacağız." Spartküs, teorisinin t'sinden haberli miydi acaba? Ve ayrıca o beğenmediği o işçi sınıfı, kendisini tarihi değiştirecek azınlık arasında gören Arslanoğlu'ndan çok daha mücadeleci ve umutludur Bütün bunları teorik bir işçi sınıf hayranlığından dolayı söylemiyorum. Her sınıf, belli dönemlerde değiştirici güç olarak tarih sahnesine çıkar Türkiye'de 1989'dan önce böyle bir maddi güç değildi işçi sınıfı. Belki de sol'un '80 öncesine dair tüm buhranı buradan geliyor

Son olarak Arsalanoğlu'nun dürüst ve gerçek eleştiri yapacağım diye "göz çıkaracak" bir davranışa sürüklenmesinden endişe duyuyorum.

Bireyi ve psikolojiyi iyi biliyor Zaten asıl işinin de "bireyle ilgilenmek" olduğunu söylüyor Ama toplumcu-gerçekliği hiç ama hiç kavrayamamış. O halde lütfen roman eleştiriken, sosyolojik olgulardan ve bu olgulardan nasıl bir dünya görüşü çıkacağından uzak dursun. Kimse onu bu yüzden ayıplamaz, kime hesap veriyoruz ki?

Savaş YÜCEL/ Eskişehir

İnsancıl'a Mektup / 2

İNSANCIL'A...

Sevgi, kavga, umut, direniş, güzellikler diyarı ***İnsancıl***'a, bir yürek dolusu sevgi ve selamla, çok uzaktan ***İnsancıl*** okuru olma, ***İnsancıl***'ı yaşama yolunda ilerleyen 15 yaşındaki bir kız çocuğundan sevgi bakışlarıyla bezenmiş

Bana bu mektubu yazdıran bir MERHABA'yla bir söz oldu sadece Sadece bir söz Çok doldum Mutlaka bu sözü değerlendirmeliyim- dedim kendi kendime. Bu söz kalemi elime tutuşturdu Şimdi fazla uzatmadan olayı anlatmaya koyuluyorum

Bir pazar akşamı, gene tek başıma ***İnsancıl***'ın 5 yılının 49 sayısının ilk sayfasını okuyordum Üstelik kapağını kardeşim (Ağabeyim) çizmişti Ben de bu kapağı daha iyi anlamak için C GÜNDOĞDU'nun "Bütün Yolarkadaşlarımıza Sevgiyle" başlıklı yazısını okuyordum Ağebeyim bu yazıyı okumamı çok istemişti. Yılanın Anadolu'daki yerini öğrenmem için Ben de hemen okumak için, ***İnsancıl***'la evin alt katına inmiştim

Yukarısı kalabalıktı Sistemin mide bulandırıcı televizyonu bangır bangır bağırıyordu Sistemin sanatçı- diye nitelendirdiği bir saman beyinli de ötüyordu habire ve kalıplaşmışlığı, alışmışlığı, sıradanlaşmışlığı getiren yemek'lerden, akşam yemeği yeniyordu O akşam da okuldan döneli yememiştim akşam yemeğini Her zaman çalıştığım yer soğuk oluyor genelde Aşağıdakı salonda çalışıyorum Çünkü burda yalnız kalabiliyor, kafamı toplayabiliyorum Ben burda yapmam gereken işlerimi, benim için önemli bazı çalışmalarımı yalnız başıma yapmayı severim Mesela kitap okumayı, şiir okumayı, mektup yazmayı, sazla uğraşmayı, sevdiklerimin telefonlarını karşılamayı hep burda yaparım Gene burdayım Gene soğuktu burası

Ben bu arada Gündoğdu'nun yazısını yarılamıştım ki yukardan saz hocam elinde yemek sinisi ile aşağıya indi ve bana şöyle dedi: "Bu kız bir gün kendisini de üşütecek, kafasını da" Ben kafamı ***İnsancıl***'dan kaldırıp ona baktım ve dediğini bir yere not ettim Sonra ***İnsancıl***'ı bırakıp hemen yazmaya koyuldum

Evet, aşağısı soğuktu Soba sönüktü Dışarıda kar vardı Kesici bir soğuk hüküm sürüyordu Perdeler örtüktü Yukarısı, kaloriferlerle ısıtılmış, basit konuşmalar, sigara dumanları ve sistemin televizyonuyla süslenmişti Aşağısı onlara göre soğuk, yukarısı sıcak bir yerdi güya

Ama ben, ben ve benim ortamım sıcaktı Varsın sönmüş olsun sobalar Soğuklar vız gelir benim, bizim sıcaklığımıza ***İnsancıl***, şiirler, yazılar, düşünceler insancıllar sıcaktı Isıtıyordu beni o an ***İnsancıl***'ın güneşi ısıtıyordu beni, ısıtıyordu derin sevgimi Onlar bu sıcağı hissedemez, anlayamaz, bilemez, göremezler

Onlar, hep yapay oldular Yapay ısıtıcılarla ısındılar Yapay güzelliklerle sevindiler Yapay sanatlarda, sanatçılarda buldular kendilerini Yapma çiçekleri sevdiler, yapmacıklarla tıkalı her yanları Bunu görüyorum. Hem de en yakınından

Ya ben.

Benim yapay ısıtıcılara ihtiyacım yok. Bende yapay güzellikler değil, güzelliklerin en hası olan umut ve SEVGİ var Yaşıyorum şimdi güzelliklerin en soylusunu, en büyüğünü.

Soğukta okurken ***İnsancıl***'ı, sevgiyi, gerçeği, güzellikleri, direnişi, gerçek sanatı, emeğin en yücesini okurken sıcaklıyorum. Sıcaklıyor, ateş gibi oluyorum İçim ısınıyor. Çünkü, hem ***İnsancıl Emekçileri***'nın kavgası ve güzelliğiyle, hem de sevgi yoldaşım'la birlikte oluyorum. Onları yaşıyorum.

Ben, binbir türlü güzellikle dolup taşan ***İnsancıl***'la seviniyorum. Çünkü bütün sevingenlikler, sevinçler, güzellikler onda. Sistemi, basitliği, sıradanlıkları, yalancılıkları, korkaklığı, karanlığı taşlayan, yakıp yok eden tek silah o. Ben de o silahın bir mermisi olma çabası içindeyim, Çirkinlikleri, pislikleri çürüten, bozan ve birçok yürekten oluşan tek kalem o Ben de o yüreklerden birini taşımak istiyorum göğüs kafesimde

İnsancıl 'ın okuru olmaya çalışıyorum Ben de basitliklere, sevgisizliklere, çirkinliklere, sınmışlıklere başkaldırıyorum. Normal olmak, normalleşmek istemiyorum.

Ben gerçek sanatı ***İnsancıl*** 'da yakalıyorum Bütün sanatların en gerçeği en doğrusu ***İnsancıl*** 'da Bu sanatlardan, yeni yeni sanatlar doğurmak istıyorum dünyaya.

Ben ***İnsancıl*** 'ın, İNSANCILLAR'ı yakmış olduğu ateşin çevresinde halay çekenlerdenim Bu ateşte şiir, sevgi, insan kokan insan, beyin ve düşünce güzellığı, umut ve binlerce kalem parlıyor Dünyayı aydınlatıyor Ben de günün birinde bu ateşe parlaklık, ışıltı, sıcaklık katanlardan olacağım. İlik dondurucu soğuklarda olsam bile.

Hiç merak etmesinler onlar Ben ne kafayı üşütürüm, ne de kendimi. Sevgiden aldığım sıcaklıkla dondurucu soğuklardan, ***İnsancıl*** 'dan aldığım dirençle kızgın sıcaklardan korkmuyorum. Ne buzdan duvarlar, ne de mağmadan yağmurlar yıldıramaz sevgimizi. Asıl onlar kendilerini ve kafalarını üşütmemeye baksınlar Kıyısında olabilirler

Ben gene aldırmadan soğuğa, kavganın ve sevginin hiç azalmaz sıcaklığıyla, aldırmadan karanlıklara ışık ve umutla, bütün ***İnsancıl*** insancıllarının 5 yılına giren emeğinin sonsuzluğunu, sınırsız ve sonsuz bir sevgiyle selamlıyor ve sonsuzluğunuza sonsuzluk katmak için umutlar büyütüp ellerimde, sevgiler gönderiyorum dillerimle

Kavganıza hınç.
Sevdanıza direnç.
Dillerinize zafer dolu
Türkülerle.
Hepinizin emekçi ellerini teker teker
sımsıkı sıkıyor.
Hepinizin ellerinden kavgaya olan inancımla
tutuyorum.

Sevim ÇOBAN / Tatvan

9 AY 100 YIL

Tuğrul YILMAZSOY

İçimdeki çocuk. Şairinden, yazarından tüm sanatçısına kadar herkesin dilinde: İçimdeki çocuk. Kendilerince ürettikleri, garip, günah çıkartma türünde bir düşünüş biçiminin dışavurumu. Çocuk, saflığın, temizliğin ve yenilğin simgesidir çoğu zaman ve onlara göre içlerinde bir çocuk var Yani içleri saf, temiz ve yeni değil aslın da, fakat bu beğenmedkileri, (güya) eleştirdikleri, (güya) düzeltmeye çalıştıkları yanlışlıklara ortak olmanın verdiği suçluluk duygusunu bastırmanın bir biçimi. Peki neden güle oynaya bu hayatı yaşarken sıkışınca içlerindeki çocuğa sarılıyorlar? Bu sorunun cevabını her sahte kahraman gibi onlar da biliyor, fakat asıl sorulması gereken soru şu: Kaç aylık bu çocuk? Neden hâlâ doğmuyor?

Sıkıldın mı, bunaldın mı, kendini suçlu, yapayalnız, terk edilmiş mi hissediyorsun. Hiç kimse anlamıyor mu seni Aman çabalama anlatmaya, içindeki çocuğa sarıl.

Aç mısın? Demin atılan izmariti de iç çeke çeke izli yor musun? Yağmur da nasıl doldu delik ayakkabının içine. Aman çıkarma sesini, içindeki çocuğa sarıl.

Bir dilenci kadın, bir boyacı çocuk. Bu soğukta, sahilde yudumlarken sıcak çayını ayağına· mı dolandılar Sinirlenme. Niye boyacı bu çocuk, niye dilenci bu kadın düşünme Dön içindeki çocuğun elindeki demli çaya

Denizi seyrediyorsun Gemiler gemiler yüzme bilmez, diyorsun Yüzer, diyor biri. Yüzmez demiyorum, diyorsun ardından, yüzer ama insan öğretir ona yüzmeyi Tutup atıyor seni denize. Aman ha çağırma geminin kaptanını yardımına. Tırmanıp en yüksek yerine geminin aman ha dikme ıslak gömleğini bayrak gibi Aman ha duymasın kimse. İçindeki çocuğa sarıl.

Ateşler ortasındasın. Yanıbaşında bir çeşme. Çeşmenin başında üniformalı biri. Bır su, diyorsun, söndürüver ateşi. Bakıp sırıtıyor yüzüne. Tükür, diyor, tükür ateşin üstüne,söner Sen onun suratına tükürüp yanmak yerine, tükürüyorsun milyon kere ateşin üzerine. Evet, ateş sönüyor, fakat boğuluyorsun kendi tükürüğünde Sığın içindeki çocuğa, o da boğulmamışsa

Hapishane Dört duvarın üstüne çekmişler beşinciyi Kimdir içerdekiler, dışarısı neresi? Kanatırlar hepsinin yarasını gün aşırı Kaşınır sırtı birinin: Sayımda yine dayak var Törpüsü parmaklıklardır içerideki kadınların, tırnak için değil ha öyle sanmayın, dişlerini bileylerler çığnemek için uykusuz geceleri. Herbir şey satılır, ama özgürlük yok, yok işte Kapa gözlerini, aman görme. Sen düşürdün onları, allah kurtarır(!) Aç gözlerini, sarılınca içindeki çocuğa.

Devrim diye diye devrilmişler Sakla elindeki baltayı, tutuştur içindeki çocuğun eline.

Ah, içlerındeki çocuk. Sen nasıl bir çocuksun ki bütün karaları ak pak ediyorsun· Ah, içlerindeki çocuk, çamaşırı bile yıkamadan önce bir gece bekletirler suda. Sendeki nasıl bir temizliktir kı, iki dakikada pırıl pırıl beyazlık katmakta vıcdanlara

Sen nasıl bir çocuksun, içlerindeki çocuk? Benim tanıdığım çocuklar açıksözlüdür, pat diye söylerler bildiklerince doğruyu, ama onlar sana suskunluğun kutsallığını adıyorlar Benim bildiğim çocuklar haylazdır Nush ile uslanmazlar tekbırden yılmazlar, kötek kâr etmez onlara, yapacaklarını yaparlar sonunda. Bilyesini ölesiye korur benim bildiğim çocuklar, değişmezler bir şeye yaldızlı pazarlıklarda. Yürümekten korkmazlar, hele koşmaktan hiç. Bılırler ki dururlarsa, emeklemezlerse mesela, hep mecbur kalırlar kucaklara.

Yüzyıllardır hamileler sana Doğmadın, doğurmadılar seni. Hep içlerinde kaldın. Hamile kadının dokunulmazlığına sahip olmanın ihtişamını yaşıyorlar bıkmadan. Seni kullanıyorlar, pamuk pamuk ellerinin, yumuk gözlerindekı aydınlığın arkasına saklanıp, kaçıyorlar işten, dövüşten Ama kaçmak sebeptir kovalanmaya ve kovalandıkça fırsat bulamıyorlar seni doğurmaya.

Çekıp alasım geliyor bazen seni bir sezaryenle Kurtarayım istiyorum seni içlerinden. Olmuyor ne yapsam

Biliyorum bır gün artacak sancıları Doğurmak zorunda kalacaklar Postu-modern bir annenin ellerinde büyüyeceksın ama, çünkü ne sütü yeter, ne de sabrı

Bak kardeşine. Bir kez olsun başımı eğdiğimi görmedi, bir kez olsun duymadı ismini suskunluğun, bır kez olsun süt nıyetine avutmadım su ile, bır gün olsun

Saklanmadım ardına, bir gün olsun yürürken koşmadım peşinden düşerse diye, ama hep gözledim Belkı içim sızladı adımını her yanlış atışında, ama sonunda öğrendi yürümeyi, koşmayı Durgunluğumu sorgulamakta her an, çünkü her şeyi gördü benimle, çünkü içimde saklamadım onu, vaktinde doğdu. yanımda büyüdü Gördü o, gördü

Sıra sende, vakit gelince -kı geldi de geçiyor bile- el ele koşacaksın kardeşinle Bir doğ hele.

Nihat ATEŞ

DİNLENEN CADI

Şiirler

İNSANCIL YAYINLARI

Az Söz Çok Söz

Şevket YÜCEL

Montesqieu, "İnsan ne kadar az düşünürse, o kadar çok konuşur," der Schiller'e gelince o da, "Bu uzun sözlerin kısa anlamı nedir?" diye bir soru sorar. Eflatun da, "Konuşma insan aklını kullanma sanatıdır," demekle bir gerçeği aydınlatır

Yaşamda her şeyin özü tatlıdır. Buna göre sözünde özüne dayanır, özgününe bağlanırız. Sanırım, kısa kesilmesi gereken sözlerin uzatılmasını kimse sevmez. Böyle olduğu halde gereksiz söz çokluyla kafamızın içinde davul çalanların az olmadığını da biliriz. Böyle olanlar öğrenim yapanların içinden de çıkıyor, yapmayanların içinden de. Adam, bir bakıyorsunuz karşınızda tükürüklerini saçarak konuşuyor Gayrı sabrınız varsa dinleyin. Size gerçeklerin yerine masal anlatan o çekilmez kişiyi saygı gereği kırmak istemezsiniz. Ama o sizi terletir. Gözlerine sıkıntılı sıkıntılı bakarsınız anlamaz. Bir başka yere bakarsınız anlamaz. Uykunuz gelmiş gibi esnersiniz gene anlamaz. İçinizden, "Yeter gayrı" demek gelir, diyemezsiniz. Böyle biriyle karşılaştığınız gün başınıza ağrılar girer. Sinirleriniz yorulur. Öylesine sezgisi az kişilerle karşılaşmak istemezsiniz. Gelgelelim, onlar sizi bulur Kaçmak istersiniz, kaçamazsınız. Uçmak istersiniz, uçamazsınız. Öyle ki çaresizlik içinde dinlemek zorunda kalırsınız. O zavallı adam karşısındakini incittiğinin ayrımında değildir. Üstelik, iki üç tümceyle anlatılması gereken şeyi dereden tepeden dolaşarak, usandırarak anlatmaya çalışır Yaptığı işten bir de keyiflidir ki sormayın. Böyleleri karşısındakilerin davranışlarından, yüzlerindeki anlamdan nasıl olur da bir sonuç çıkarmazlar bilemem. Demek ki bir düşün körlüğü var öylelerinde, bir görüş, bir sezgi körlüğü... Ne olur söyleyeceklerini toparlayıp öz olarak yapsalar. Bu bir yetişme sorunu olarak çıkıyor karşımıza. Ailede, okulda, çevrede olumlu, olumsuz etkiler altında yetişme... Ne olursa olsun, insanoğlu kendi sorumluluğunu us yoluyla bilme yolunda çaba göstermeli. Başkasına bakarken kendine de bakmalı. Oysa, bu iş başlıbaşına bir sorumluluk istiyor. Aynı zamanda kişinin bu alanda duyarlı ve bilinçli olması gerekiyor. İnsan önce, "Çok dinle az konuş," "İki dinle bir konuş," tümcelerinin anlamına bağlanabilse. Ya da dediklerini ince bir elekten eleyebilse... Yunus Emre'nin dediği gibi, "Az söz erin yüküdür/ Çok söz hayvan yüküdür/ Bilene bu söz yeter/ Sende güher var ise."

Biliriz, anlayışlı kişi duygularıyla düşüncelerinin anlatımında az sözle yetinmeyi amaçlar. Çok sözün ağırlığında ne kendisi ezilir, ne de başkalarını ezmek ister. Nice kişiler var ki yollarda, sokaklarda karşılaştıklarını tutarsız sözlerle alabildiğine bekletirler O bekleyen kişi bir de bakarsınız ya treni kaçırmış ya da otobüsü. Bunlar bile olmasa hiç değilse adamın yapmak istedikleri gecikecektir. Üstelik bir de can sıkıntısına düşer

Kendini bilmeyen kişi başkalarını da bilemez. Bilemediği için de yararlı olmayı düşündüğü yerde bile zararı dokunabilir. Kendini bilmeyen kişi bir bakıma sözünü de bilmez. Düşünelim bir, söz insanın kendisi değil midir? Gene Yunus'un şu dörtlüğü yolumuzu aydınlatsın bakalım: "Sözünü bilen kişinin/ Yüzünü ağ ede bir söz/ Sözü pişirip diyenin/ İşini sağ ede bir söz."

Sözün pişirilmesi ne hoş bir eylem. Kişi, bunu yaptığı gün çevresine sevgi, gülüş iletir. Yaşamının anlamı ancak o zaman kendini gösterir. Böyle bir ortamda insan duyduğu sevinçle işlerini tıkır tıkır yürütür. Başkalarına karşı utanılacak davranışlardan uzaklaşmış olur. Pişmeden çıkarılan ekmek nasıl hamursa, tavını bulmadan söylenen sözler de hamur olarak çıkarılan ekmeğe benzemez mi? Sözü tavına getirmeyenler uzun sözlerle sinirlerimizi gerenler yanlışlıkların birini bırakıp ötekine gitmezler mi?

Ne saygı duyulası insanlardır o sözünü bilen kişiler Sözlerini bilince ne edeceklerini de bir güzelce ölçüp biçerler. O gibilerle yaşam anlam kazanır. Schiller'in sözünü dilerseniz bir kez daha anımsayalım. Ne diyordu Schiller: "Bu uzun sözlerin kısa anlamı nedir?" Evet her uzun sözün bir kısa anlamlısı vardır. O kısaya, öze varmanın az da olsa yoğunluğuna neden katlanmayalım? Bu yoğunluk ilkin anlamlı olanı, sevilmesi gerekeni ortaya çıkaracaktır. Öyleyse sevgi duyulacak olanı yapalım.

Ne söylense olmuyor. İlle de köklü iyi

alışkanlıklar gerekiyor bu alanda. Diyeli mki o alışkanlıkların tutuklusu olmuşuz. Böyledir diye hiç mi didinmeyeceğiz? Hiç mi üstümüzde taşıdığımız çirkinlikleri bir kenara atmayacağız? Bir külek yoğurt süzüldüğünde torbanın dibinde yumruk büyüklüğü kadar ya da biraz büyücek süzme kalıyor. Öyleyse sözün kalabalık olanını süzerek süzmeye çevirmek gerekmez mi? Sözler aza indikçe anlamları büyür. İş onları aza indirebilmekte. Oysa işin içinde aza indireyim derken sözcüklerin canını çıkarmakta var. Onları yaralamadan daha çok diriltmek gerekiyor. Dirilen her sözcük hem bizi, hem de başkalarını anlatmaz mı? Neden anlatmasın, anlatır; hem de doğura doğura. Yaşamı duyurarak, sevdirerek yapar bunu.

Şimdiye dek seslilik içindeki sözcüklere değindik. Biraz da sessizliğin sözcüklerine bakalım: Sessizliğin içinde sözün işi ne diyeceksiniz? Onun da orada duyurucu, anlatıcı, düşündürücü görevleri var elbet. Bir insan diğer bir insanın yüzüne, onu okuyan bir gözle baktığında ya sevinç, ya acı, ya sabır, ya da öfkenin sözcükleriyle karşı karşıya gelecektir. Kimi kez bilgisizliği, kim kez olgunluğu duyurur o sözler Bunlar bakan kişinin beyin düzeyine göre değişen şeylerdir. Belleğim beni yanıltmıyorsa bir İngiliz şairiyle düşünürü her gün bir yerde yarım saat sessiz otururlarmış. Sonra da ayrılırken, "Bugünde iyi konuştuk," derlermiş. Öyle ya kimi kez sessizliğin sözcükleriyle tümceleri yüzün düzlükleri, çukurları, vadileri ve tepelerinde neler duyururlar bize neler. Bir yandan da doğaya bakar insanoğlu. Sessizlik içindeki sesleri duyar. Her ses kendi sözcüğünü duyurur. Ağacı, toprağı, suyu, bağı, bahçesi hep sessizliğin konuşkanları değil de nedir? Hepsinin de özlüdür dedikleri. Güçlerini topraktan, güneşten, havadan alarak yoğun bir anlam yüklenirler.

Yaşamda sessiz konuşmalarımız daha çoktur sanırım. Gördüklerimizle, kendimizle az mı konuşuruz? Hele alım gücü yerinde biriysek bu denli olguların sınırları genişler gider.

Sözün azını seçenler, azın içindeki çoğu görenlerdir. Bunu görmeden sözcüklerle tümceleri düşün gergefine nakış gibi işleme olasılığı var mıdır. Kimi kez gökyüzüdür söz, kimi kez yeryüzüdür. Güneştir çoğu kere. Bir ilkyaz yağmurudur. Yerine göre dostumuz, kardeşimiz, yerine göre düşmanımızdır. Bütün sorun sözün ağırlığını beyin terazisinde tartarak ona selam vermek, ondan selam almaktır. Ne dersiniz bu yargıma? Yanlışsınız diyeceğinizi sanmıyorum. Çünkü bu alandaki gerçekler bize kendimiz kadar yakındır. Ayrıca biz kendimizi onunla kanıtlamıyor muyuz?

BENİ BULABİLSEM SENDE

Sana bakınca ışığın yokluğu varoluyordu
Yağmur yağmış bir ormanda toprak esniyordu
Dişi geyikler sudan dönüyordu
Mavi bir gül göğsümde açıyordu

Ölümcül sevdayı değil ben seni açıyordum
Nar-ayva mevsimi denizde
İpeksi bir özleyişle sana uçuyorum
Çekerek kürekleri patlasa da avuçlarım

Shakespeare'in oyunu anımsadığım
Yeni doğmuş bir bebek -sinemde uyuyan-
Son nefesinde değişen titrek-ürkek
Deniz yüklü gözlerinde ürpan

Deniz dibe çökmüş mavi-yeşil parlak
Ilık-ılık dirilmiş canlılığım
Martılar gecenin karanlığını yarıyor benimle
Büyüyor suskunluğum saygın.
önce mavide bir de yeşilde berrak

Kendimi görüyorum sevdamda
Kızılca kıyametler kopmuş büyük depremde
Bir bilen var dile gelse de
Anlatabilse beni bana

Sen ne kadar martıysan
O kadar denizim
Sen ne kadar topraksan
O kadar yağmurum

ÖNCÜ

EKMEK VE GÜL ŞİİRLERİ

I

Yaşamak denilen bu keskin bıçak ortasında
ben artık şiirin kendisi olmalıydım.
Yürek yangınıyla kavrulan o günlerde,
karanlık bir tenhalıktım.
Yaşam
ağrılı bir kanamaydı.
Ne tarafa dönsem gördüğüm
faili meçhul acılardı.

Sonra onlara rastladım.
Yapraklarla örtülü bir güz akşamıydı.
Lacivert bir sis kuşatmıştı şehri.
Sonra onları gördüm.
Geceyi bölen bir karanfil gibiydiler,
aydınlık vurmuştu ağaçlara
Gülümsedi bana Brecht,
yüzünde bütün yıldızlar parıldıyordu o anda:
"Umutsuz olma
tarihsel haklılığımız var bizim."
Arkasından Nazım,
mavi gözleri uçsuz bir deniz gibiydi:
"Şairsen, insanlık adına acı çekebilmeli,
onun yükünü geleceğe taşıyabilmelisin."

Şimdi anlıyorum ki yoldaşlar
en gerçek olanı
acıların toprağında dahi ekebilmemiz
umut tohumlarını.
Ya da tohuma durup
yeniden üretmek
Karanlık günlerin aydınlığa döneceği,
kardeş sofralarda
paylaşılacak bir dünyayı.

II

Sen aşk yangınındasın çoğul yalnızlıklarda
özgürlük seninle bölüşünce ekmeği güzel
yakılan bir türküsün başka sabahlara
en güzel şiirsin dizelerde esen bir yel

sen vurgunundayım gözlerine kalbimi takıyorum
gözyaşımsın herşeyimle sen olmayı öğreniyorum
önce aşk ve şiir oluştu, evren sonra biliyorum
sende ben dünyanın bütün aşklarını yeniden yaşıyorum

Artun AVCI

Mehmet Şekeroğlu "Aydın, Emeğe ve İnsan Haklarına Saygıyı İlke Edinmeli"

Tamer ÇAĞLAYAN

Yazarlık acı ve sevinç olarak heyecan verici bir serüvendir. Seni yazmaya iten nedenleri sıralar mısın?

Acı ve sevinç kavramlar gerçekten de yazma eylemiyle çok yakından ilgili önemli öğeler İstersen önce bunlardan yola çıkarak konuya yani soruna girmeye çalışayım. İlhan Berk bir yerde "yaşayamadığım için yazıyorum" der. Simone de Beauvoir de *Yıkılmış Kadın* adlı öykü kitabında "Mutlu insanların öyküsü yoktur" tezini ortaya atar Neden yazıyorsun sorusuna verilebilecek yanıtların yanısıra soyut ve somut anlamda acıyla boğuşmak hesaplaşmak için denebilir. Bu anlamda yazmak, bize acı veren dünyaya, insanlara, genel olarak başkalarına karşı "Bana bunu yapamazsınız" şeklinde bir çığlık, bir çeşit kendini savunma veya saldırı tepkisi. Sanatın sevinç boyutu ise işte bu kendini savunma çığlık atmayla gelen rahatlamadır

Nereden gelir bu rahatlama?

Bu, yazarın başkalarında, ulaşmak istediği okuyucu kitlesinde uyandıracağını düşündüğü etkisiyle kendisine yöneleceğini düşündüğü ilginin getirdiği bir rahatlamadır, sevinçtir Bu tasarımsal etkinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ikinci planda gelen bir şey. Yazar kendi kafasında kurduğu planda birilerine dersini verir, yazdıklarını beğenen okuyucuların kendisiyle aynı safta olduklarını kurar ve işte aslında burjuva toplumunun bir bireyi olarak yalnız ve korkak biri olarak yazarın, yarattığını düşlediği bu dayanışma, ortaklaşa hesaplaşma evreni onu mutlu eder Hatta bu etkileme dayanışma somut olarak da gerçekleşebilir

Bu, olgunun psikolojik boyutu. Yine bir anlamda yukarıda söylediklerime bağlı olarak psikolojik, ama aynı zamanda da antropolojik bir boyutu var yazma eyleminin: İnsanoğlu varlığını başkalarına (ki bunun içine tasarımsal bir tanrı ve insanın kendi ben'i de girebilir) duyurmak için yazar. Ben varım, dünyayla, sizlerle ilgili birçok şeyi anladım, birçok şeyi de duyumsadım. Ama tam anlayamadığım ve bunları tam anlatamıyorum. (Orhan Veli'nin şiirini anımsayalım) İşte bu şekilde size iletiyorum ey tanımadığım insanlar ve ey siz ben öldükten sonra yaşayacak insanlar, ey dostlar ve düşmanlar, size yazıya dökülmüş bir haykırış bırakıyorum, *duyun* beni demek ister.

Peki, yazmanın politik boyutu yok mu?

Tabii, şimdi boyuta gelelim: Yazma eyleminin diğer bir boyutu da yazarın toplumsal, dolayısıyla politik yaşama yazdıklarıyla -yukarıda söylediklerimden biraz farklı olarak- çeşitli ölçülerde *bilinçli* ve *etkin* bir müdahale isteğidir. Kabul etsin veya etmesin, bunun bilincinde olsun veya olmasın, her yazarın ulaşmak istediği bir okuyucu kitlesi, dünyaya bir *bakış tarzı* vardır Buna ideoloji veya dünya görüşü de deniyor. Bilinçli bir müdahale ile dünya görüşünü yazdıklarına içeren veya kabaca aktaran yazarlar olduğu gibi, bundan bilinçli olarak kaçınan yazarlar da var. Bence bir yazarın ideoloji dışı olabilmesi mümkün değil. Bu alanda benim ilkem, insanı yakalamaya çalışmak ve insanı anlatarak düşünceyi vermek. Dediğim gibi, düşünceden (ideolojiden, politikadan) kaçamayacağıma göre hiç değilse düşünceye insanı boğdurtmamaya çalışıyorum.

Yazar yazdıklarından ötürü kendini sorumlu hissetmeli mi?

Yazma eyleminin politik boyutu sorumluluk duygusuyla çok yakından ilgili. Yazarın sorumluluğu kavramını düşününce, bir halk ozanımızın (ismini unuttum ne yazık ki) şu dörtlüğünü anımsarım hep "Sorumluyum ben çağımdan/ Düz ovamdan dik bağımdan/ Sömürüyü toprağımdan/ Atana dek yazacağım." Büyük bir iddia ve tabii ki, sömürüyü toprağından attıktan sonra da yazacak. Şimdi, bugün yazarın çağına karşı sorumluluğundan söz ederseniz birçok kaypak aydının, yazarın hışmına uğrarsınız. İşaret parmaklarıyla sizi göstererek, "Bak işte" derler, "Tarihten ders almayan bu boş kafalılar, bizi totaliter bir sistemde yaşatma saplantılarından hâlâ vazgeçmediler." Burada konuşan "İnsan İnsanın kurdudur" esasına dayanan yeni dünya düzeninin edebiyata yansımış bencil kaypaklığıdır. Bir parça sağlıklı, yani diyalektik düşünebilen biri, yaptığımız herşeyin, hatta birçok bireysel gibi görünen, diyelim beslenme ve temizlenme gibi alışkanlıklarımızın bile, diğer insanları, dolayısıyla yaşadığımız dünyayı şu veya bu

şekilde etkilediğini, olumlu veya olumsuz yönde değiştirdiğini bilir Yazar, insanın özünü yakalayıp öteki insanlara yansıtan biri olarak, genel anlamda insana, insanlığa karşı sorumludur

Bir hikayenin yazım serüveni nasıl başlıyor, ne kadar sürede yazıyorsun?

Bir konu, bir olay kafama takılır ve beni sürekli rahatsız eder Yani konu, kendini bana yazdırmaya zorlar Hani gazetelerde, dergilerde köşeler vardır ya *Şeytanın yaz dediği Fırçanın çiz dediği*... gibi. İşte kafanıza yerleşen, sizin başkalarıyla, kendinizle hesaplaşmanız olan konu, sizi, kendisini yazdırana kadar rahat bırakmaz. Bu arada olur olmaz yerlerde ve zamanlarda aklınıza, kafanızı *kemiren* konuyla ilgili birşeyler gelir (eskiler buna esin perisi derlerdi) o anda yazmazsanız çekip gider Peygamberin vahiy alması gibi birşeydir bu. İçinizdeki hesaplaşmanın tüm boyutlarını oluşturan esin parçacılarını birleştirip yazıya geçirirsiniz. Bu da bir çeşit doğum olur, bir öykünün doğuşu. Bu doğuş sürecinin ne kadar süreceği hiç bilinmez. Bazen siz tam farkında olmadan kafanızda olgunlaşmış bir konu birden doğuverir Bazen de uzun sancılardan sonra doğan bir öykünüzün en azından o haliyle *ölü bir doğum* olduğunu görüverirsiniz... Bir öykünün, demiri tavında dövme örneği zamanı gelince yazılması gerektiğine olduğu kadar, kendimi, onu çabucak bitirmeye zorlamanın da yanlış olduğuna inanırım.

***İnsan Eli* kitabında yer alan hikayelerden sonra kitap haline gelecek yeni çalışmaların var mı?**

Evet. Yeni bir öykü kitabı oluşturabilecek kadar öykü var elimde. Ancak bunların bir kısmı daha dinlenme aşamasında. Az önce sözünü ettiğim sancılı yazılma evresinden sonra bir de rafta dinlenme evresinden geçer benim öykülerim. Yazma sırasındaki heyecan, öykünün kalitesi konusunda yanıltabilir yazarı. Bu nedenle ben dinlenme evresinden sonra da çekmesini beklerim öykünün. Bu anlamda yavaş yazan biriyim. *İnsan Eli* adlı kitabımla ilgili soru sormuşken kitabımı Türkiye'de okuyanlara kısa bir mesaj iletmek istiyorum. Kitap basılırken yer yer kemiğe dokunan dilbilgisi hataları, anlamı bozan yanlışlar yapılmış ve yine eksik yazışlar sözkonusu. Elimde olmayan bu durum nedeniyle okurdan anlayış bekliyorum.

Aydın nedir, günümüz sürecinde aydın insanın görevleri neler olmalı?

İstersen aydın ne değildir diye sorarak başlayalım. Attila İlhan, bir yazısında Julia Christeva'dan hareketle aydının ona buna borazanlık etmemesi gereken biri olduğunu söyler Bir ideolojinin, bir partinin fanatik savunucusu olan birine aydın denemez sanıyorum. Aydın, en başta emeğe, insan haklarına saygılı, kendini tek doğru kabul eden her çeşit otoriteyi sorgulama, doğru bildiği düşünceyi, ona karşı olabilecek bir otoritenin hışmına uğramayı da göze alarak söyleme ve savunma... gibi değerleri ilke edinmeli. Aydın, toparlarsak insan haklarını savunur, insanın insan tarafından sömürülmesine, dolayısıyla emperyalizme karşı çıkar Ancak görüyoruz ki, çoğu aydınlarda bu ilkeler yalnızca düşünce planında geçerlik taşırlar. Bir aydının ortaya attığı kuramlarla, yaşam tarzı, yaptıkları birbirine uymalı. Bu bağlamda örneğin kadın erkek ilişkilerine, bu alandaki eşitlik ve dürüstlük ölçüsüne çok önemli bir mihenk taşı olarak bakılabilir. Ayrıca insan hak ve özgürlükleri konusunda ulusunun veya içinde bulunduğu grup veya örgütün çıkarları doğrultusunda seçici, *çifte standart* davranması günümüz aydınında görülen oldukça tipik bir çelişkidir Tabii ki bu durumda gerçek bir aydından söz etmek mümkün değildir.

***İnsancıl* dergisinde bir bölümü yayınlanan *Alman Demokratlarına Mektuplar* adlı denemelerinde neyi amaçlıyorsun? Alman toplumuyla bir hesaplaşma sözkonusu olabilir mi?**

Evet, bir çeşit hesaplaşma. Alman toplumuyla ve Demokratlarıyla olduğu kadar kendimle de bir hesaplaşma. Bir kısmını yakından tanıdığım Alman Demokratlarının bir bölümünün, az önce sözünü ettiğim gerçek aydın ilkelerine ne kadar ters düştüklerini, Doğulu veya Güneyli insanlara kolonyalist bir gözle bakmaktan kendilerini kurtaramadıklarını (belki de kurtarmak istemediklerini) çeşitli yaşantılardan yola çıkarak ortaya serme denemesi yaptım. Bu arada onlara bir zamanlar hayranlığa varan boyutlarda üstün değerler yükleme yanılgısını gösteren kendimi, dolayısıyla Batı hayranı Türk aydınını da sorgulamaya çalışıyorum orada. Bir kitab olabilecek duruma geldi hemen hemen.

Türkiye edebiyatının şu aşamadaki durumu hakkında neler söyleyebilirsin.

Arkasında büyük şirketler bulunan medyaların yayıncılık alanına el attıkları ve böylece kapitalist ve baskıcı sisteme karşı eşitlik ve özgürlük değerlerini ilke edinerek yayın yapabilecek küçük alternatif yayıncıların piyasada tutunmalarını engellemeye çalıştıkları bir ortamın acısı yaşanıyor Türkiye'de. Bu mücadelede monopolcü medyanın ağırlık kazanması, çağdaş insan değerlerine bağlı Türkiye edebiyatının sağlıklı gelişmesini engellediği gibi şeriatçı ve güdümlü bir *sözde edebiyatın* palazlanmasına da yol açmaktadır. İşin politik yönden de en düşündürücü yanı şu: Medyanın yarattığı star yazarlar, şeriatçı gelişmeden pek rahatsız

görünmüyorlar, Osmanlı veya İstanbul nostaljisiyle kafalarını kuma gömüyorlar, 2. Cumhuriyet tartışmalarına gösterdikleri olumlu ilginin yaratabileceği sonuçlar üzerinde yeterince kafa yormuyorlar. Bu tavırlarının kendileri açısından korkunç bir gaflet, Türkiye'nin geleceği açısından ise kirli bir ihanet anlamına geldiğinin ayrımında değiller Medyanın star sisteminin dikte etmeye çalıştığı bu yazarlar da, yazarlık onuru açısından bakılınca acınacak durumdalar aslında. Sosyalist gerekçi edebiyat akımını eleştirip dururlar ya, aslında onların yaptıları da önceden sınırları belirlenmiş bir *kapitalist gerçek-dışıcılıktır.* Onlar **postmodern takılmak** zorundalar, yoksa medya, bunları, meşhur ettiği gibi birden ünsüz ve parasız da bırakabilir. Umarım, emeğe ve insana saygılı, toplumcu, alternatif yayınevleri de kendi aralarında örgütlenmeye giderek bu sağlıksız gelişmenin önüne geçecektir.

Türkiye'de edebiyat çevrelerinde verilen ödüllerin ayrı bir dünyası var. Ödüller konusunda neler düşünüyorsun, ödül bir yazar için önemli olmalı mıdır?

Az önce sözünü ettiğim medya hakimiyeti ödüllere de el atmış durumda. Bunlar tarafından verilen ödüllerin, sistemi taşıyacak, stabilize edecek star yazarlar yaratması gerekiyor, kendi mantıkları açısından. İçin için politika yapsa da politikadan tiksiniyormuş gibi görünmeye çalışanlara, totalirizmi yerme adına, sömürüye karşı emeği savunanlara saldırıp duran ve yaptığının ne olduğunu, bunu neden yaptığını bilmeden, böylesi kabul görüyor diye taklit yoluyla *uçuk ve postmodern* şeyler yazmaya uğraşanlara veriyor bu medya ödüllerini. Ama bu arada bazı ödüllerin güdümlü olmadıklarını düşünüyorum.

Almanya'da yaşayan Türk(iye) vatandaşları arasında karşılaştığımız başlıca sorun nedir? Alternatif çözümler neler olabilir?

Bu çok geniş ve uzun uzun tartışılması gereken bir soru. Kültürel sorunla başlarsak en önemli sorunun anadil sorunu olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Ancak bu sorunu bağımsız bir konu olarak alıp tartışamayız. Anadil sorunun çözülmesi birçok başka değişkendeki gelişmelere bağlı.

Kültürel sorunlar, politik ve ekonomik sorunlarla değerlendirilmezse ortaya her tarafa çekilebilen *çok kültürlü toplum* kavramını yarattığı gibi garip kavram kargaşaları çıkar. Buradaki insanlarımızın temel sorunu politik karakterleridir. Sorun, öncelikle bu sistemin temel insanlık haklarından yararlanabilme, Alman'larla eşit haklara sahip olabilme sorunudur Bu sorun çözülmeden, anadil de dahil hiçbir kültürel sorunun doyurucu çözüme ulaşabilmesi mümkün değildir

Peki aydınlarımız bu alanda üstlerine düşen görevleri yapıyorlar mı?

Anadille bağlantısı da olan, bizim buradaki haklarımızı alabilmemizin önünde hâlâ bir engel olarak önemli bir problem, konuşmamızın başlarında sözünü ettiğim *aydınlarımızla* buradaki vatandaşlarımız ve onların buradaki doğup büyüyen çocukları arasındaki kopukluklarıdır. Özellikle 80 Eylül'ü sonrasında burya gelen aydınlarımızın...

Aydın geçinenlerin...

Önemli bir kısmı hâlâ Türkiye nostaljisi ile yaşamakta, ne buradaki işçi halk tabakasıyla, ne de onların burada yetişen kimisi üniversiteye, yüksekokula giden çocuklarıyla sağlıklı ilişkiler kurabilmektedirler. Bu kopukluk, anadil sorununu da etkilemekte, çünkü buradaki politik haklarımızın alınmasında vatandaşlarımıza öncülük edebilecek olan aydınlarımızın kendi narsist çemberleri içerisinde bambaşka konularla -ve dolayısıyla onun yarattığı sadece kendilerine özgü bir dille- haşır neşir olmalarına yol açmaktadır Türk-Kürt bölünmesiyle, islamcıların yalnızca kültüre (ve onun içinde yalnızca islam dinine) ağırlık vermelerinden kaynaklanan kendini politik açıdan iğdiş etme yoluyla büyük güç kaybeden vatandaşlarımızın burada doğan ve yetişen çocuklarının, herhangi bir otoritenin güdümüne kapılmadan, kendi somut ihtiyaçlarından hareketle politize olarak ve birlikte hareket ederek bu kısır döngüyü kıracaklarını sanıyorum.

Göçmen edebiyatı ve sürgün edebiyatı kavramları hakkında neler düşünüyorsun?

Bence bu tür kavramları tersine çevirmek gerekir: Özel bir göçmen veya sürgün edebiyatından değil, edebiyatta göçmenden veya edbiyatta sürgünden söz etmek daha sağlıklı yaklaşımmış gibi geliyor bana. Göçmenlik de sürgünlük de insanın özel, değişken durumlarıdır. Edebiyat, *özel insan*dan yola çıkarak *insanın özü* ile ilgili durumları, olguları *genel insanı* da kapsayacak boyutlarda yakalayabildiği, bunları biçim ve içeriğin uyumlu bir bütünlüğü içinde verebildiği ölçüde edebiyattır. Göçmen veya sürgün edebiyatından söz edersek, bu kavramlarda, edebiyattan önce göçmenlik veya sürgünlük durumlarını vurgulamış oluruz. Bu, edebiyata haksızlığa dönüşebilir.

Güzel bir söyleşi oldu. Bundan sonraki çalışmalarda başarılar diliyorum.

Teşekkür ediyorum.

Umuda Açılan Kapı

Hilal YERLİ

Fotoğraf Cahit Atan TURAN

"Yemeni bağlamış telli başına
Zülüfleri düşmüş hilâl kaşına"

Daha ilk sözcükleri duyar duymaz içi cız etti. İyice kulak kabarttı radyoya.

"Henüz girmiş onüç, ondört yaşına
Edalı, işveli köylü güzeli"

Elindeki soğanı, doğramadan öfkeyle fırlattı tencerenin içine. İşte dedi kendi kendine, işte yine bir köylü güzeli benim gibi kanmak üzere. Ne kadar safmışım ben ya da aptal. Yok, aptal değildim. Değildim de çok hayal kurardım. Ne hayaller hem de. Yüzü biraz yumuşamış, seyrelmiş kirpiklerin çevrelediği elâ gözleri buğulanmıştı. Yine de güzeldi hayal kurmak dedi kendini bağışlarcasına. Şimdi kurulacak hayal de kalmadı ya. Bu küçücük, karanlık, rutubetli mutfakta soğan, kızarmış yağ, ekşimiş yemek kokuları arasında neyin hayali kurulur ki? Kaçıp geldim şehre. Evlendim de ne oldu?Ne telli duvak, ne altın inci. Bir nikâhı zor kıydırdım adama. Şehirliymiş. Hıh, şehirlisi batsın emi. Her şehirli adam, insan sanırdım besbelli. İlk birkaç aydan sonra bu mutfağa tıkılıp kaldım işte. Hani kocamı öperek işe uğurlayacak, öperek karşılayacaktım. Aşkımız hiç bitmeyecekti hani binlerce filmdeki gibi(Aşktan, öpüş-mekten anlar da sanki). Kocamın işi bile yokmuş meğer Köyde kalıp, peşimsıra dolaşan Çepellerin Ramazan'la evlensem daha mı iyi olurdu? Mümkünü yok o şehir sevdasından kurtulamazdım. Filmlerde niye öyle anlatırlar bu aşkı sevdayı? Niye kandırırlar bizi? Şu şarkıyı duyunca hep içim sızlar. Durdursam şunu yarı yerinde, anlatsam başına gelecekleri köylü kızına. Nasıl beceririm ki?

"Yemeni bağlamış telli başına
Zülüfleri düşmüş hilâl kaşına"

Şehrin lüks semtlerinden birindeki evinin geniş aydınlık mutfağında Handan Hanım akşamkı konukları için yemek hazırlıyordu. Zeytinyağlı kerevizin soğanını doğrarken müzik setinin sesini biraz daha açtı İşte yine o şarkı

"Henüz girmiş onüç, ondört yaşına
Edalı işveli köylü güzeli"

İçi sıkıldı. Biraz sıcağın, biraz menapozun etkisinden ter basan vücudunu serinletmek için klimanın düğmesini çevirdi. "Hey gidi Handan hey" dedi, derince içini çekerdi. Onca tahsil, kariyer, bilmem ne. Şu haline bir bak. Ne farkın vardı senin şarkıdaki köylü kızından?

"Gel seni köylü kızı alıp kaçayım

Telli duvağına altın saçayım"

O telli duvağın, şehirin büyüsüne kapılmış, sen de sevgi olmadığını, olamayacağını çok sonra anladığın o duygunun büyusune. Zeytinyağlı kerevizmiş. Elindeki soğanı öfkeyle fırlattı tezgaha. Az sonra geri aldı. Kerevizin, soğanının ne suçu var diye söylendi. Suçluyu bir tesbit edebilsek, kendimiz dışında birine yüklenebilsek rahatlıyacağız sanki. Bir köpek mi alsam yoksa? (Suçu ona mı yükleyeceğim?) Geçenlerde yazar dostum ne demişti. İngilizler artık birkaç köpek birden alıyor, onlarla tıpkı çocuklarıymış gibi ilgileniyor, parklara, gezintilere, kuaförlere götürüyorlarmış. İletişimsizlik bu kadar mı arttı? İnsan yalnızlığını insanla gidereceği yerde niye hayvan sayısını arttırarark unutmaya, yok saymaya çalışıyor? Niye bu kadar çabuk bitti sevgi sandığım şey, ne çabuk tükettik birbirimizi. Sevgi bu değil elbette. İz dönüp şıp emeğe mi dayanıyor? Emek harcamadan ne başarılır ki. Sevgi de biter, evlilik de yürümez. Yürüyormuş gibi yapılır sadece. Yemekler pişer, konuklar çağrılır, yalandan öpüşülür, yalandan sevişilir, yalandan konuşulur ama bir türlü içten iletişim kuralamaz. Neden emek harcamayız sevgi bitmeden önce? Ama ipin ucu kaçmasın, aman fazla düşünmeyelim, uyumu bir bozarsak bir daha zor toparlarız. Bunun korkusu mu?

İletişim dedim de, şu radyodaki şarkıyı kaç kadın dinliyor şimdi. Girebilsem şunun frekansına, girebilsek, Desem ki. Olur mu?

"Gel seni köylü kız alıp kaçayım
Telli duvağını altın saçayım"

Aynı anda birbirine benzeyen, benzemeyen binlerce mutfakta aynı şarkıyı dinleyen binlerce kadın birbirine benzer, düşüncelerle, az önce öfkeyle fırlattıkları soğan, patetes veya doğradıkları her neyse geri alıp yeniden işe koyulurken içlerinde duydukları kıpırtı heyecana dönüşmeye başladı. Radyodaki ses devam ediyordu

"Seni bu diyardan alıp kaçayım
Edalı işveli köylü güzeli"

Binlerce yürek aynı anda hop oturup hop kalktı. Bu kez karalıydılar. Tekrar tekrar demeyecekler, köylü güzeline seslerini ulaştırıp, bu büyüyü bozacaklardı. Onun da kendileri gibi, tüm hayalleri yıkılarak binlerce sevgisiz evden birinde tek sığnağı mutfağa sığnıp tek can yoldaşı radyodan dinleyeceği şarkılarla avunmasına engel olacaklardı. (Sahi neden kadınlar mutfağı sığınak olarak görürler, başka odaları değilde. Toplumca fark edilen tek insani etkinliklerinin alanı olmasından mı?)

"Gel seni köylü kız alıp kaçayım
Tel duvağına altın saçayım"

Köylü güzeli yanıbaşındaki şehirli adamın anlattıklarını ağzı açık dinliyordu. Tam aklı yatmasa da adamın konuşmasından, sesinden, söylediklerinden neredeyse büyülenmişti. En başta telli duvak, altınlar, şehir, şehirli adam, şehirli kadınlar, şehirdeki evler, adamın arabası. Sonra köydeki komşunun arkasında yıllarca anlatacakları peri masalı gibi bir düğün.

Yarı düş, yarı gerçek tatlı tatlı düşünürken kulaklarında uğuldayan binlerce kadının oluşturduğu bir sesle irkildi.

"Dur köylü güzeli,
Dur köylü güzeli. Hemen gitme,"

Binlerce kadın tüm güçleriyle haykırıyorlardı sanki,

"Gitme köylü güzeliiii. Gitmeeee.

Ağızları sımsıkı kapalıydı. Tüm güçlerini yüreklerine vermişlerdi. Binlerce yürek kocaman tek bir yürek olmuş haykırıyorlardı.

"Düşün köylü güzeli
Bir daha düşün,"

Köylü güzeli şaşırıp kalmıştı. Nerden geliyordu bu haykırış, bu sesler. Arabanın radyosundan mı yoksa? Dinledi,

"Seni bu diyardan alıp kaçayım
Edalı işveli köylü güzeli"

İyice şaşırdı. Adam da tam buna şeyler söylüyordu. Şarkıya dalıp gitti bir süre. Sanki birden şarkı değişti yine o haykırışı duydu kulaklarında.

İnsanlık sevgisizliğe başkaldırıyor gibiydi. Kendisini cenderedeymişcesine sıkıp bunaltan, cansızlaştıran sevgisizliğe.

"Sevmeden gitme,
Aşkı ara bul
Ne olur dinle bizi
Gitme köylü güzeli"

Silkindi köylü güzeli, üstünden bir yükün kalktığını hissetti. Anlamıştı sesin kimden geldiğini. Kendi gibi büyüye kapılarak girdiği sahte dünyalarda köylülüğü, içtenliği, ve saflığı, cahillik, yol yordam bilmezlik olarak sürekli başına kakılarak incitilen, umutları kırılıp hayalleri yok edilen binlerce kadının sesiyidi bu.

Şöyle bir doğruldu, adama dönerek,

—Bak beyim. Çok hoş konuştun, iyi konuştun ama ben şarkılarda ağlayan binlerce kadından biri olmayacağım. Güle güle git yoluna. Bak ben aşkı arayacağım ve bulacağım. Parayla, pulla, altınla işim yok benim. Sevgi dolu bir dünyada yaşayacağım dedi ve yürüyüp gitti. Adamsa şaşkın baka kalmıştı.

Şehirde binlerce mutfaktan sevinç çığlıkları yükseldi. Olmuştu. başarmışlardı işte.

Binlece mutfağın balkon kapısı açıldı. Binlerce kadın derin birer soluk alarak saksılarda açmaya yüz tutmuş çiçeklerini gözleriyle okşadılar. Yeniden umutlanmışlardı işte. Köylü güzelinin sevgi dolu bir dünya arayışı, kendilerinin kandığı sahte dünyaların düşlerine kapılmayışı, binlerce eski köylü güzeli için, binlerce insan için umuda açılan yeni birer kapıydı.

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

3 Ocak Salı

Son yıllarda, vefaya sadakata, köhnemiş anlamsız değerler diye bakıldı Şöyle düşünüldü Yırmıncı yüzyıl bitiyor Birçok değişiklikler oldu Sarsıntıların yaşandığı bir dünyada kımse kimseden vefa beklemesin Geçti gitti o, eskilerde kaldı.

Vefa dendikte alaylı alaylı gülmek burun kıvırmak ilericilik sanıldı Duygu Asena berberinden başka hiçbir ınsana sadık olmadığını ılan etti Marx'la Lenin'le yola çıkan birçok kişi, gün geldi bu insanlara saldırdı Eskiden düşünce ayrılığı yüzünden gazeteden ayrılırdı yazarlar Sonra para etken oldu. Yazar para yüzünden gazete değiştirdi

Söylemek istediğim şu Vefasızlık hayatın milimetresıne kadar sokuldu **Sanatta Star Sistemi** sanatçıları vefasız karakterlerı olumladı Böylece sırt dönücü tırıl kışiler oluşturuldu

Şimdi şunu söyleyeyim Vefasız kişiler beni korkutur Çünkü onlar insanlaşma sürecinin dışına düşürülmüştür ınsana her türlü tatsızlığı yaparlar

Vefa kendılığından oluşmuş, anlamsız bir kavram değil Vefa, uretim sürecinde, insanın yarattığı insanlaşma sürecini oluşturan bir insanı değer Toynbee şöyle der "Tarım, hayvancılık devrimini başarmakla insanlar, bazı toplumsal böcekler dışında kalan eski insanlar ataları dahil bütün canlı yaratıklar gibi Doğa'nın parazitlerı olmaktan çıkarak Doğa'nın etkin ortakları haline geldiler Gerek bitki, gerekse hayvan yetiştirme, öngörüş, onceden tasarlama, sebat ve kendine hakim olmayı gerektiren işlerdir ve bu erdemlerin sürmesi için devamlı olarak uygulanmaları gerekir Yetiştirici yalnız ertesi günu değil, bir daha ki yılı da düşünmelidir Böylece insanlar ne kadar zorlanırlarsa zorlansınlar, tohumluk buğdayı yememeli, kendilerine süt veren inekleri, koyunları, keçileri kesmemeli, tersine davarlarını, surülerini çoğaltmaya bakmalıdırlar (A.Toynbee Tarih Bilimci Türkçesi M Belge E yay Ist. 1975). Vefa "sebat ve kendine hakım olması" insanın doğayla mücadelesinde yarattığı bir erdem insanı bir değer Doğa'yla mücadelede işıyan bilinçle bu değer yaratılmasaydı insanlaşma sureci başlayamazdı Insan, hem doğayla hem öbür insanla ilişki kuramazdı İnsanın uretim sürecinde yarattığı bu değerle insan uygarlık sürecine girdi Uygarlıkla birlikte sınıflar oluştu. Toplumu yönetenler, üretim sürecinde yaratılan o insanı değeri vefayı ayakdibi etti. Toynbee şöyle diyor "Dını bir sorun olarak kendini belirleme kavramı Afrika uygarlıklarının felsefelerinde de görülüyor Onlara göre insanın ya da topluluğun başına gelen talihsizlikler kaderin değil, günahın ürünüdürler Başka bir söyleyişle sorumsuz davranışların sonucudurlar "Onıpa ne asem" diyor Akanlar (bir Batı Afrika topluluğu) Önemli olan insanlıktır

Afrikalı Cyprian şöyle diyor "Dışarıdan silahlı barbarların istılasına uğrama tehlikesi yok edilse, kendi yurdumuz cephesinde güçlülerin, daha zayıf yurttaş kardeşlerine yönelttikleri saldırılarla daha ağır ve daha şiddetli bir iç patırtıya uğramayacak mıyız? Kötü üründen, kıtlıktan yakınıyorsunuz Ama en büyük kıtlıkları kuraklık değil aç gözlülük yaratır, en büyük sıkıntılar tahıl ticaretinde fiyat yükseltmekten kâr gözetmekten doğar ( ) Üretim düştu diye sızıldanıyorsunuz, ama aslında üretilmiş olanı ihtıyacı olana bir türlü dağıtılmamasına ses çıkarmıyorsunuz"

Burda açıkça görülüyor Üretim sürecinde yaratılan insanı değerleri ilk kez tüccarlar ayakdibi etti Ama bu insanı değerler, üretım sürecinde kopuk olsa bile ışıltılı bilinçlerce şairler sanatçılar yüzyıllarca ayakta tutuldu Fransız devrimı bu değerlerin hayata geçirilmesi için yapıldı. Olmadı Kapitalist sınıf tarihin en büyük vefasızlığını gösterdi Ama bu zorunluydu Çünkü kapitalist sömüren insanı değerlerı hayata geçiremez Bunun kışisel iradeyle ılgısı yok Bir kapitalist "Ben insani değerleri savunacağım" dese, buna kesınkes karar verse bile başarılı olamaz Uretim sürecinde yaratılan insanı değerler sömürüyle bağdaşmaz İslam dininin cennet ödülüne cehennem korkutmacasına karşın insanı toplumu kuramayışının temel nedeni bu nokta İnsan emekçisi ışıltılı Marx insani değerlerin nasıl hayata geçirileceğini nasıl insanın ağız tadıyla yaşayacağına bilimsel olarak gösterdi.

Bugün hepimiz kapitalist sistemde yaşıyoruz İnsanı değerler baştan başa ayakdibi edildi Gazetelerde bir çok yolsuzluk okuyoruz Bu yolsuzlukları yapanlar insanı değerlerle donatılmış bir toplumda yaşasalardı inanıyorum iyi bir romancı olurlardı Geçenlerde Melih Gökçek'i dinledim televizyonda Erbakan'ı savundu Yüzlerce kağıt okudu. Milimetrik ayrıntıları uzun uzun anlattı Melih Gökçek insanı değerlerle donatılmış bir toplumda yaşasaydı inanıyorum mutlaka bilimsel bir buluş yapardı

Şimdi şunu söyluyorum Kapıtalizmin yurütücüleri bu sistemin insanı değerlerle bağdaşamadığını iyi biliyorlar Bütün bu değerler ayakdibi edildi Ama yeterli değil bu Değerlerin kavramsal olarak da insan bilincinden kazınması gerekiyor Onun için bu kavramlara karşı sert, acımasız bir saldırı başlatıldı Vefa kararsızlık tasarım gücü birlikte mücadele dost-

luk sevgı aşk bütün bu insanı değerlerın kavramlarıyla alay edıldi sözgelımi aşk konferansları veriyorum dıye "kartalmış herif köylü" diye alaya alındım Neden Çünkü aşk, estetik düzeyde insanı bır yaratımdır Bu tasarım gücüyle vefa kararlılıkla aşkı yaratanlar, insanı mücadelenin en güzelini verir de ondan Aşkı yaratan tatsız geçekliğini değiştırmek için harekete geçer Üretilmiş olanı ihtıyacı olana dağıtır Üretilmiş olanın ihtiyacı olana dağıtılmasını değil, karaborsadan satılmasını isteyenlerdir benim aşk konferanslarıma karşı çıkanlar Çünkü onlar biliyorlar sözgelimi vefa dendıkte şunu söyledığimi Vefa bireysel olamaz Insanın artı değerlerıne el koyan bir kişının bılıncında vefa kavramı yoktur Vefa, emeğin sömürülmemesinden ortaya çıkan tarihi insanı br değerdır bır erdemdir Insanı sömüren sömürenlerle ış tutan aşk yaratamaz Vefalı olamaz Böylesi metadır İnsanlık surecinin dışına düşmüştür Insan olamamıştır Insan olamayan aşk dıye cınsel dürtülerını doyuran bir yaratıktır Onlar insanın parazitlerıdir

Şu bilinsin **İnsancıl**, insani değereleri, her durumda her koşulda korudu Bu değerlerı alaya alanlarla cıddı bır mucadeleye gırıştı Çünkü ınsan ancak bu değerlerle ınsan olur Milyonlarca yıl once dik duran yaratık doğayla gırıştığı mücadelede yarattığı bu değerlerle ınsan olma hakkını kazandı Insan, durduğu yerde durmaz Durduğu yerı insan ıçın değiştirir Kapıtalıst ıdeologlar ınsanın bu nıteliğini bıldikleri için ınsanı değerlerı kavramsal düzeyde bile kazımak ıstiyor Böylece insanı edilgenleştiriyor İnsanı durduğu yerde tutuyor Bunun canlı örneği ABD Bu ülkede ınsani değerler bütunüyle kazındı Bu ulkede ınsan, ınsanlığını unuttu ABD'de yılda 30 bın kışi öldürüluyor Güneş batınca parklarda dolaşılmıyor İnsan kilit altında yaşıyor ABD'li yaratıklar kapıtalizmin ürettığını tüketıyor Dumura uğramış beyniyle boyalı gazoz içiyor abur cubur yiyor blujın giyiyor Durduğu yerde duruyor Kasları kesilmiş bu zavallılar olup biteni değiştırmek ıçın gözünü bile oynatamıyor Şımdı bızı de bu duruma düşürmek ıstiyorlar kapıtalızmın pekıştırıcısı beyni dumura uğramış bir meta

İnsancıl buna hayır dıyor **İnsancıl** hayırları çoğaltmak ıçın mücadele edıyor

5 Ocak Perşembe

Bır ay oldu Dergıde oturuyordum Bır delikanlı geldi "Ben" dedi "Eskişehir'den geliyorum **İnsancıl** okuruyum Eskişehirde kitabevi açmak ıstiyoruz Kıtabevının adını **İnsancıl** koymak istiyoruz"

Nasıl oldu bu iş anlat bakalım dedikte, şunları söyledi "Bız iki arkadaşız Şurda burda dolaşıyorduk Sonra **İnsancıl** okuru olduk değıştık **İnsancıl**'ın yol arkadaşı olarak insani mücadelede bız de varız"

Bilirsiniz gençlere güvenirim ınanırım Bır genç öneri getirdi mi önünü ardını fazla düşünmeden tamam derım Durmuş oturmuşlar bu yüzden beni eleştırırler Uzun uzun düşünecekmışım Düşünmeden harekete geçtığım ıçın gençlere verdığım destek yüzünden üzülüyormuşum sonradan

Böyle dendıkte gülüyorum Ben hıçbır zaman durmuş oturmuş biri olamadım Bu yüzden eleştırdıler beni "Sen ne bıçım genel yayın yönetmenısın" dediler Bu bır yana, orasını burasını düşünürken bır gencin heyecanını neden söndüreyim Sonra ben uzun uzun düşünerek hayatın disipline edileceğine inanmam Hayat eylemle oluşur düşünce hareketten çıkar Ne kadar düşünürsen düşün bütün olasılıkları bulamazsın

Yüzmeye karar vermişsen suya gireceksin

Eskişehır'den gelen gence de tamam dedim Şu koşullara uyulmasını istedim Bir Kitabevi sabah saat 8.00'de açılacak İki Kitabevinde içki içilmeyecek Üç Kitabevine gelene iyi davranılacak Dört Disiplinli yaşanacak Çepellik yapılmayacak Beş **İnsancıl**'ın onuru korunacak **İnsancıl**'a toz konduracak hareketler yapılmayacak Altı **İnsancıl**,dünyayı güzelleştirmek isteyen insan soyunun devamıdır Bunu unutmayın

Anlaştık Bu arada şunu da söyleyeyim Taksitle kitap satışına başladık Ödeme koşullarını okurlarımız saptıyor Senet istemiyoruz kefil istemiyoruz Geçen gün biri sordu Taksitle satış işini nasıl düzenlediniz dedikte,şimdi yazdıklarımı söyledim Şaşırdı "İyi ama ya ödemezlerse" dedi O kişiye şunları söyledim.Ben ellibir yaşındayım Şunca yıl edebiyat dünyasındayım Cumhuriyet dönemini temel alırsak,o tarihten bu yana hıçbır derginin okuru **İnsancıl** okuru gibi olamadı **İnsancıl** okuru son derece dürüst Türkiye'de ben böyle okur görmedim **İnsancıl** okuru, **İnsancıl**'ın sırtına binmedi **İnsancıl**'a sırtını dönmedi Umudumun hep dıri kalmasının nedeni **İnsancıl** okurunun karakteri Sistem tırıl insan yetiştirdi insanları tırıllaştırdı Biz bu ortamda diri pekişken... dürüst insan arayışına giriştik **İnsancıl**,bu anlamda tam bir başarıdır **İnsancıl** o insanla buluşmuştur Kesin söylüyorum Türkiye'de güzelliği bu insan kuracak

Şımdi Eskişehir'e devam ediyorum Eskışehir'de **İnsancıl** Kitabevini açan genç arkadaşlarımı arkadaşlarımın bu hareketini önemsiyorum İşte böyle mılım mılım bıkmadan usanmadan.. umutsuzluğa kapılmadan her alanda mücadele etmek gerekiyor insan ıçın

Bılinsin İyi bilinsin Bu topraklar, fiatları bir yılda %150 arttıran kapitalistlerin faili belli cinayetleri işleyenlerin onun bunun hayatına eğlencesine karışanların değil Bu topraklar bizim insanın Bu toprakları haketmek gerekiyor Haketmek için mücadele insan için mücadele

Önce İstanbul gülümsedi sonra Ankara şımdi Eskişehır Bu toprakların milimetresini bile güzel yapmalıyız yapmak zorundayız

9 Ocak Pazartesi

Yazar dendikte Türkiye'de yazarların çoğunluğu şöyle düşünüyor Ben yazarım Kimsenin bilmediği kımsenin düşünmediği doğruları söylerim Şöyle yapın böyle yapın derim Aksaklığı gösteririm Herkes özellikle yetkililer beni dikkatle okumalı Dediklerimi yapmalı Görün bakın, ülke nasıl düzelir Bu yazarların bir bölümü proleteryanın yerine koyuyor kendini Böylece Türkiye'de özel yazar tipleri çıkıyor Bunların bır bölümü talepçi Dergilerde gazetelerde şunu şöyle yapın bunu böyle yapın diye talepler yağdırıyor Öbür bölümü yazar, aydın marksizmi oluşturmak istiyor

Ben, bu iki yazar tipine karşı mücadele sürdürüyorum Bu yazarların sistemin sınırlarından kurtulamadığını düşünüyorum Talepçi yazar talebini karşılayacak yetkili bulamıyor Kendini proleteryanın yerine ko-

yan yazar yalnız kalıyor Ben bu yazarların yazar dendikte içtenlikle böyle düşündüklerine inanıyorum. Ama içtenlik sonunda Ahmet Nurettin (**Derviş ve Ölüm** adlı romanda yaşayan insan) şöyle der "İçtenlik, gerçeği söylediğimizin inancıdır" Ama bu inanç sistemin içinde.. sistemin sınırlarında nesnel gerçeği göremez. Gerçeği görebilme sorunu bilimsel kanaldan, bizim psikolojimize kayarsa gördüklerimiz yanılsamalı olur İçtenliğimize toz konmaz ama, bu samimiyet, yılgınlık. edilginlik yaratır Yazar bütün içtenliğiyle doğruları söylediğine inanır Bu doğruları gerçekleştirecek yetkili bulamaz. Sonunda biz adam olmayız der

Ben yazarlıkta niteliksel dönüşümü savunuyorum Eylemli yazar diyorum buna. Yazar, düşüncelerini yaşanır duruma getirmek için mücadele etmeli. Bu konuda bir örnek vereyim. Geleceği kurma sorununda gençliğin hazırlanması. dinci-faşist örgütlenme bu alanda ciddı bir mücadele veriyor Vakıflar kuruluyor vakıflar eliyle dersaneler yurtlar açılıyor Gazetelerle. dergilerle. televizyonlarla genç insan kuşatılıyor Talepçi yazar buna karşı durmadan talep ediyor Devletin bu işi durdurmasını istiyor Tabii devlet bu işi durdurmuyor Dinci-faşist örgütlenme hızla ilerliyor "Söylüyoruz. söylüyoruz, kimse dinlemiyor" deniyor Bu, yılgınlık yaratıyor

Eylemli yazar olsa ciddi bir örgütlenmeyle geleceğin güzel bir dünyası için gençliği hazırlar **İnsancıl**, işte bu mücadeleyi veriyor Okuma tiyatrolarıyla seminerlerle Bunun gerçeklik karşısında son derece yetersiz olduğunu biliyorum. Ama bu koşullarda bundan ötesını yapamayız Yangeldımci talepçi yazarların vurdumduymaz koruganlarını kıramadık Ama **İnsancıl** mücadeleyi bırakmadı Yangeldimci talepçı yazarların koruganlarında delikler açarak insana ulaşma mücadelemiz sürüyor İşte bu amaçla Yalova'ya gıttım cuma günü Ayhan Ergün'le Sevgideğer yolarkadaşlarım Hilal-Nusret Yerli'nin çağrısı üstüne 27 saat kaldık Yalova'da 4 saat uyuduk. 21 saat insanla ilişkiye girdik. birçok gençle konuştuk. Yalova'da insani bir yaratım başlıyor

Yasemin Gıda Pazarı sahibi Bülent Manavoğlu'yla tanıştık. Daha sonra Taner Kırtasiye'nin sahibi Mustafa Taner'e gittik. Bu insanlar Bülent Manavoğlu Mustafa Taner bütün zor koşullara karşı insanlığını yıtirmemiş. Gülümser yüzle içimizi aydınlattılar

İnsancıl zor yolda mücadele ediyor Ama doğru mücadele ediyor Yalova'da bunu gördüm Sevindim.

10 Ocak Salı

Biz de karşılaştırmalı edebiyat hiç yok. Orhan Pamuk'un **Yeni Hayat**'ıyla, John Steinbeck'in **Gazap Üzümleri**'nin karşılaştırmalı bir incelemesi iki yazarın konumunu gösterirdi bize Şu görülürdü. Bir yanda romanı, romanın işlevini. romanın önemini kavrayamayan Orhan Pamuk. bir yanda bir yanda bütün bunları bilen John Steinbeck. Daha önemlisi bilgi kuramı açısından şu görülürdü **Yeni Hayat** bilgi kuramı açısından ele alındıkta, Orhan Pamuk "zihinler ve ideleri dışında dünyada hıçbır şey yoktur, hıçbir şeyin de bilinmesi olanağı yoktur" (B Russel. Felsefe Sorunları Çev V Hacıkadiroğlu. Kabalcı Ist 1994) der Gazap Üzümleri'nde John Steinbeck, topraklarından atılan insanların bilgisizliğini, dünyanın bilgisizliğini, dünyanın bilinebilirliği doğrultusunda anlatır

Niye iki romanı yan yana getirdim Hem **Yeni Hayat**, hem **Gazap Uzümleri** yolculuk romanı da ondan Bu iki romanı karşılaştırdıkta Orhan Pamuk'un bilgi kuramı açısından, dış dünyayı zihinde sanan Berkeley'de kaldığı görülür Hiçbir şey bilinemez.

Şimdi Türkıye'ye bakalım. Enflasyon canavarının nedeni biliniyor trafik canavarının nedeni biliniyor faili meçhul cinayetlerin canavarı biliniyor Türkiye'de bir canavar dolaşıyor Bu canavar nasıl bir canavardır nerden gelmiştır napmak istemektedir bir dudağı yerde.. bir dudağı gökte midir, bilinmiyor İnsan bır bilinmezlikte bırakılıyor Ayrıca bir kimlik canavarı dolaşıyor Durmadan yeni ırklar türüyor Nerdeyse Türkiye'de yaşayan her insanın ayrı bir ırktan olduğu söylenecek. Irk canavarı Anadolu topraklarında dolaşırken DGM savcıları da "Bu ülkede Türk'ten başkası yoktur" diye bilet kesercesine ceza kesiyor

Kapitalistler, kalın bir sıs tabakasıyla çevirdikleri Türkiye'yi bize gösterip "Bakın netlik yok. Hiçbir şey bilinemez propagandasıyla artı değere el koyuyor Bılinmezlikle hakikati saklıyor Orhan Pamuk, **Yeni Hayat** adlı romanıyla sistemin bu görüşünü.. dünya bilinemez diye olumluyor Bilgi kuramı açısından kapitalist sistemi olumlayan bir roman yazıyor

Kendini marksist sananlar da Orhan Pamuk'a kol kanat geriyor Orhan Pamuk sosyalist partilerin toplantılarında söylev veriyor

Tam burda inançla bılgı gündeme getiriliyor Biz inançla bilgiyi karıştırdık. Bundan ötürü içtenliğimizle inancımızla dünyayı açıklamaya kalktık. Inancımız doğru olsa bile, biz dünyayı ıçtenliğimizle, inancımızla açıklayamayız. Dahası kendimizi bile. Şöyle. Kişi, kendinin marksistliğine, içtenlikle ınanıyor Bu konuda son derece içten. Bu noktadan sonra doğru bilgi edınmenin bütün yöntemleri sarsılıyor ınanan kişı söylediği her sözün doğru yaptığı her işin doğru bilgi. doğru davranış olduğunu sanıyor Böylece tam tamına Berkeley vari bir bilgi kuramı çıkıyor ortaya

Bizim marksıstlere soruyorum Nasıl bir Tanrı sizin zihnınizde nasıl bir Orhan Pamuk idesi yarattı Tanrının zihninde sürekli olarak bulunan Orhan Pamuk idesinden nasıl pay alıyorsunuz.

Bir beyin cerrahı olsaydım sizin beynınizi açar, nasıl çalıştığına bakardım. Bu mümkün değil Öyleyse siz anlatın. Doğru bilgiyi nasıl arıyorsunuz. Orhan Pamuk idesi beyninize nasıl giriyor

Şunu da bilin. Bu yalnızca bilgi kuramı açısından bir meraktır Hiçbirinizin marksıstliğinden kuşku duymak en azından benim hakkım haddim değil. Sizleri eleştırsem bile Türkiye'de verdiğiniz mücadeleye son derece saygı duyuyorum. Yalnızca şunu merak ediyorum Marksist bilgi yönteminin pozitivizmden nerelerde ayrıldığını biliyor musunuz. İnsan emekçisi. ışıltılı Lenin'in **Ampriokritizm** adlı eserini okudunuz mu.

Bilgi yöntemiyle. estetik yöntemiyle. davranış yöntemiyle bir bütündür marksizm.

11 Ocak Çarşamba

Star televizyonunun **Objektif** adlı programında Istanbul Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'la Çelik Gülersoy'un tartışmasını dinledim.

Önce şu. Tartışma bir yöntemdir Bunu hep söyledim Tartışmada temel sorunla ilgiliymışcesine bütün ayrıntıları ınce ince anlatan durmadan konuşan haklı görünür Şunu kabul edıyorum Ankara Belediye

Başkanı Melih Gökçek'le, İstanbul Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan bu yöntemi başarıyla kullanıyor İkisi de son derece haksız oldukları konularda bile suspus olmadılar Böylece yöntemin önemini birkez daha anladım Anladım diyorum. çünkü tartışma yönteminin anlaşıldığını ya da önemsendiğini gösteren tek belirti yok öbür tartışmacılarda Haklılığın verdiği inançla tartışmaya başlayanlar ilk beş dakikadan sonra dökülüyor

Soru Tartışmada temel sorunla ilgiliymişcesine bütün ayrıntıları ince ince anlatan durmadan konuşan bu yuzden haklı görünene karşı yöntem var mı Var Buna Occam'ın usturası denir Sorunla ılgisiz bütün ayrıntıları kesıp atmak denir Bu yapıldıkta nolur Şu olur Öbür tartışmacı, ilgisiz ayrıntılarla sorunun üstünü örtemez Bu yıldırım hızıyla yapılmalı hakikatı sonucu örtücü ince ayrıntılar bir vuruşta kesilmeli. O zaman dinleyenler temel sorunu apaçık görür

Dün gece şu tartışıldı Turing, ışlettiği yerlerden çıkacak mı çıkmayacak mı Belediye Başkanı en az 10 vesika göstererek Turing'e haksızlık yapmadıklarını dakikalarca anlattı Haklı göründü Oysa sorun bu değil Sorun şu Çelik Gülersoy, naptı Mezbelelikleri aldı Güzelleştirdi Insanileştirdi. Çelik Gülersoy bu güzel emeğine karşın oralardan çıkarılıyor Gülersoy'un emeği sömürülüyor Sömürü, hukukla adil duruma getirilıyor Şu sözleşmenin. şu maddesinin. şu fıkrasına göre deniliyor kağıtlar kameraya tutuluyor seyirci görsün diye

Çelik Gülersoy o nazik o duyarlı insan kırgın sesiyle emeğinin ayakdıbi edilişinin dayanılmaz üzüntüsüyle bir teşekkür bir vefa kelimesi beklediğini söylüyor Son derece acımasız. yürek burkucu bir saldırıyla, o bahçelerin birinden üç ağacın çalındığı söyleniyor Emeğe vefaya son darbe vurulurken telefon çalıyor, bir tanıdık Objektifi dinleyip dinlemediğimi soruyor Dinlediğimi söylüyorum. "Durumu görüyor musun. kalp krızi geçirmek üzereyim. Bu tartışmalara niçin sizi göndermiyorlar, anlamıyorum " diyor "Üzülmeyin" diyorum

Şımdi bunları yazarken o haber geldi. Onat Kutlar öldü Nereye bakarsam bakayım üzüntü verıcı. yürek yırtıcı durumlar görüyorum.

Dayanmalıyım Dayanmak gerekıyor Dayanmak zorundayım

15 Ocak Pazar

Gecenın ılerı bir saatı. soğuk. fırtına Isıtanın yanında oturuyorum Dün Kartal'daydık. **SBP**'nin lokalınde Ben, Kaan Arslanoğlu, Nihat Ateş, Berrin Taş. **İnsancıl**'ı anlattık Bu toplantıları Muzaffer Bey düzenlıyor

Lokali sevdim Kır kahvesıne benzıyor Dört saat biraz **İnsancıl**'ı bıraz sanatı bıraz Türkıye'yi konuştuk Cumartesı günü Onat Kutlar'ın cenazesi kaldırıldı bunun ağırlığı vardı hepımızde

Ben, çoktandır cenazelere gitmıyorum Çünkü cenazelerın bir ışlevı kalmadı Cinayetleri durdurmak için başka yöntemler bulmalıyız. Şu bilinmeli Canıler bulunmazsa hayat duracak. Hayatı durduracak bir yöntem gerekiyor Hayatın içinde ölülerimize yapılan törenler etkılı olmuyor

SBP'dekı toplantıya geldikte sevindım Arkadaşlarım güzel konuştular Soruları ıyı karşıladılar Hep bunu ıstemıştım Şunu söylemeliyim **İnsancıl** iyi gidiyor Bu kadro **İnsancıl**'ı götürür

Ya ben Anadolu kan ağlıyor Anadolu'ya çıkmalı dincifaşist örgütlenme karşısında yılgınlığa düşen insanın yanında olmalıyım Böyle düşünüyorum. Bu toprakları bıze dar etmeyi duşünenler kimlermiş. bunları bir göreyim teke tek göğüs göğüse bunlarla karşılaşmalıyım Şöyle düşünüyorum Kapitalist sistemin okullarıyla ileti kanallarıyla yaşayan kişinin bılınci, kapıtalist sıstemin yararına bir süzgeç oluşturuyor bilinçte. Bu süzgeci en marksistim en ilericiyim diyenlerde bile görüyorum. Ne söylersek söyleyelim, söylediklerimiz bu süzgece takılıyor

Hep şunu söylüyorum Sözgelimi Onat Kutlar öldukte hayat dursa **Cumhuriyet** gazetesi o gün iki sayfa dışında boş yazısız çıksa sözgelimi, onbinler Onat Kutlar gömüldükten sonra belki dağılmasa öldürücüler bulunana kadar Aşıyan'da kalsa.

Söylüyorum. Birimiz öldürüldükten sonra törenle gömüyoruz sonra hayat devam ediyor Hepımız evimize gidiyoruz yemek yiyoruz. uyuyoruz Profesyonel cenaze memurlarına döndük. Soruyorum. Sinemalar tiyatrolar neden kapanmıyor

Hayat neden durmuyor Birimizin bir insanın hayatı durduruldukta bız de hayatımızı durduralım Soğukta karda kışta açlıktan soğuktan durduğumuz yerde düşene kadar bir insan değil. bin onbin insan.

O süzgeç bu dediklerimi geçirmiyor bilinçten. Süzgeçli bilinçlerın beni okuduklarını biliyorum. Beni okudukta "Bu da bir deli" diye süzgeçlerini çalıştırdıklarını bılıyorum.

Karlı fırtınalı bır gecede yazıyorum Anadolu'da süzgeçsiz bilinçler bulabileceğimi düşünüyorum

18 Ocak Çarşamba

Dunya, bitmez tükenmez sorunlar silsilesi yaşıyor Bir sorun çözümlenmeden başka bir sorun başlıyor Sorunlar altında ezilen insan napacağını şaşırmış durumda Herkes bırı gelsın bizi kurtarsın diyor Bu beklentının rantını yiyen sahte kurtarıcılar çıkıyor Toplum hergün bir sorunla çatırdıyor İnsan, umutsuz yılgın. düşsüz

Napmalı

Önce sorunu doğru koymalı Şöyle Kapitalıst sistem, insanın tek bır sorununu çözemedi Sözgelimi, suç İnsan neden suç ışler suç nedır suç ışleyen insana napmalı Kapitalist sistem bunlarla uğraşmadı Sistemi zedeleyici insanı davranışlara bile suç dedi Toplumun yarısını suçlu ilan etti İşin tuhafı şu Suçluları hapıse attı Suçsuzların parasıyla suçlulara baktı

Kapıtalist sıstem ınsanın anlamını çözemedi İnsanın sahte anlamlarını çözümlemedi Tam tersi pekıştırdı Ustelik sahte anlamlar üretti Dın mezhep anlamları yetmıyormuşcasına millet anlamını koydu İnsanlar, dıne mezhebe mılliyete göre parçalandı

Kapitalist sıstem özgürlük sorununu da çözümleyemedi Bir insana sen özgürsün dedıkten sonra, "Ama şunu söyleme şunu yapma " demek tam bir çözümsüzlük

İkiyüz yıl öncesinde çözümlenmesi gereken sorunlar bu gün insanlığın gündeminde. Sözgelimi Türkıye'de alevi-sünni, Türk-Kürt, kapıtalist-proleter sorunları var Bu sorunları çözememişler Benim önüme koymuşlar Iyi ama siz kapitalist sıstem

savunucuları, bu sorunları ikiyüz yıl önce çözmeliydiniz. Şimdi gelmiş beni rahatsız ediyorsunuz. Sizin dünya topraklarını. dünya denizlerini, "Burası vatan" diye uyduruk bir kavramla bölmeye. bölücülük yapmaya ne hakkınız var Vatan kavramının felsefi, psikolojik, sosyolojik temelleri nelerdir

Tutmuş bana bir Türk anlamı öbürüne Kürt anlamı Fransız İngiliz. Yunan anlamı vermiş üstelik bu anlamları canı pahasına korumak için sahte bilinç yaratmış insanları birbirine düşürüyor insanları vuruşturuyor İşe bak, buna da çözüm diyor Dünyayı parselleyen kapitalist bölücüler, birde tutmuş beni bölücü diye suçluyor İnsan doğruyu görecek diye uykusu kaçan bu korkak, sahte bilinci kırma mücadelesini önlemek için yasaların arkasına saklanıyor

Kapitalizmin neden olduğu önemli bir sorun daha var Kapitalizm teknik açıdan ciddi atılımlar yaptı Teknik açıdan elli yılda alınan yol, binlerce yılda alınan yoldan hızlı Ama insanı kültürü edinme. insanlaşma böylesine hızlı değil Tekniğin hızlı insanlaşmanın yavaş olmasının çıkardığı soruna birkaç örnek. İnsanlaşmanın başlangıcında biri çeşitli nedenler yüzünden birçok insanı öldürmeyi düşünebilir Ama bunu yapacak teknik olmadığı için durur Şimdi siz bu insanı ABD cumhurbaşkanı yaparsanız o, atom bombasıyla Japonya'yı bombalar Kapitalist sistem ABD cumhurbaşkanlarını insanlarını insanlaştırabilseydi, atom insan için kullanılırdı

Kapitalist sistem, bugün insan denen canlıyı, insanlaştırsaydı Sıvas'ta yirmibin kışı insan avına çıkmazdı Emirdağ'da onca insan sanığı linç etmek için harekete geçmezdi

Televizyon, teknik durumla insanlaşma çelikisinin bir başka örneği Bugün televizyonlarda şiddet estiriliyor Televizyonun herhangı bır kanalında suçlu ilan edilen bir insanın aklanması mümkün değil. Kapitalizm insan denen yaratıkları insanlaştırabilseydi televizyon çok güzel bir teknik buluş olurdu insan için kullanılırdı

Geçen gün gazetede okudum Yeni silahlar yapılmış. Kurşun insanın içinde patlıyor bedenin dört ayrı yerinden çıkıyormuş. İnsanların açlıktan hastalıktan öldüğü bu dünyada böylesi bır buluş, insanlaşmanın öldüğünü gösterir

Şu bilinmeli Kapitalist sistem eliyle insan insanlaşma durduğu için tam bir yıkıma gıdıyor Peki napmalı Insanlaşma mücadelesi başlatılmalı Ama bu mücadele çabucak değişim gösteren adına aydın denilenlere bırakılmamalı Aydın denen kışı ya da her kım aydın dıyorsa kendine insanlaşma mücadelesini başarıya götüremez Bu. proleteryanın ışi Proleteryanın yerıne konacak herhangi bir toplumsal güç kesınlikle başarısız olur Kimsenin kımseyi sömürmediği eşıtlikçi güzel bir dünya düşünü ancak proleterya gerçekleştirebilir Insani kültürü edinmiş bilinci ışıltılı aydın proleteryayla elbırlikçi çalışmaya girerse, insanı mücadele yoluna girer

Kendimden örnek vereyim İnsani düşlerimi kışisel becerımle gerçekleştiremem. Pekı bu düşler nasıl hayat olur Türkiye'de toplumsal güçlere bakalım Benim düşlerimi memurlar, ordu, gençlik, köylüler gerçekleştıremez Hele burjuvazı hıç

Pekı, kimsenin kimseyi sömürmediği insanın ağız tadıyla yaşadığı bir dünyayı hangı sınıf gerçekleştirecek. Ancak proleterya. Tabii kendiliğinden değil bir partiyle. Ortada böyle bır parti görünmediği için benim insani düşlerim düş olarak kalıyor

Bu durum, birçok kişide yılgınlık umutsuzluk yaratıyor Ne söylesek. napsak boşa gidiyor deniyor Birçok kişı bu yüzden dönüyor

Ben neden dönmedim. Tarihi bilincim son derece güçlü de ondan Yoksa bu sıkıtıya. bunca arkadan vuruşa, ınan olsun dayanamazdım, ben de dönerdim Ne halınız varsa görün hepinizin canı cehenneme derdim. Kimse yanlış anlamasın. Kendime bir paye veriyor bir onur biçiyor değilim. Ben dönersem bundan ötürü insani mücadele zayıflamaz. zedelenmez. Ben döndüm dıye de kimse hayıflanmaz. Dönmeme benim yalnızca vicdani sorumluluğum. Ama şu bilinmeli Türkiye'de sosyalist partiler dönme sürecini hızlandırıyor Bir sosyalist parti insani mücadele veren yazarla, insani mücadele vermeyen yazar arasında bir fark görmüyorsa, bu, insani mücadeleyi ciddi bir şekilde zedeler Özellikle genç insan şöyle düşünür Adam insanı mücadele vermıyor bir eli yağda, bir eli balda. eserleriyle sistemi pekıştiriyor, ama sosyalist partiler bunu önemsemiyor "Gelin bizim toplantılarımızda konuşun" diyor O zaman ben neden kendimi sıkıntıya sokayım sistemle bütünleşır keyfimce yaşar, üstelik sol partilerden teşekkür bile alırım.

Şunu soruyorum.İnsani bır mücadeleyi, burjuva yazarlarıyla mı başlatacaksınız. Hadi başlattınız, kimsenin kimseyi sömürmediği bir dünyayı burjuva yazarlarıyla mı kuracaksınız

Bu eleştırilerın sertliğini bilıyorum. Ama yumuşak başlılıkla görmezlikten gelmekle bir yere varılmaz Dünya bu arada Türkiye çok kötüye gidiyor Herkes kendine çeki düzen vermeli. doğrultusunu doğru saptamalı Bakın bir yılda fiatlar yüzde yüzelli arttı Fiat artışı, ekonomık bır sorun değil. Doğrudan doğruya düşünce özgürlüğüyle ilgili bir sorun. Burjuvazi, kendince doğru bir yöntemle fiatları durmaksızın arttırıyor Bu fiat artışlarından sonra, yarın, sesinizi duyurmak, düşüncenizi yazabilmek için değil gazete, tek yapraklı dergi bir bile çıkaramayacaksınız. Daha bunu göremiyorsunuz fiat artışlarından kesinlikle etkilenmeyen yazarlarla, aydınlarla kolkola yürüyorsunuz

Bilıyorum,beni bır çıkıntı diye görüyorsunuz Konuşur söyler, bir gün susar diyorsunuz. Susmayacağım Söylüyorum Bılımin, felsefenın, estetiğin bilgisini edinmeden bunlarsız güzel bir dünya kuramazsınız Siz bu dediklerimi, çıkıntı diye masal dıye dinleyeceksiniz dikkate almayacaksınız. insanın güzel dünya düşlerini ayakdibi edenlerle güzel dünya kuracaksınız bu olmaz diyenlere. bunu söyleyenlere tabi bu arada bana. kaba taşralı cepheci. stalinist diyeceksiniz

Marksizm, başarısızlığı özel zevk gören bir dünya görüşü değil.Ama sızler başarısızlıktan başarısızlığa koşuyorsunuz. Bu, ancak özel zevk almakla mümkündür

Anlatsanıza bana, nasıl oluyor bu.

20 Ocak Cuma

Bir zamanlar beni sevmeyen bir gençten mektup geldi. Bır insan beni sevmeyince üzülürüm. Ama sevilmek için özel bir çaba harcamam. Üstelik sevilme-

mem için bir dolu neden var En başta insanı zora koşarım. Sözgelimi marksizm. Marksizm dendikte tarihi maddeci yöntem girer işin içine Hiç kimse inancıyla. ezberiyle marksist olamaz. Olursa, püsürüklüğünü marksizm diye gösterir Geçmişte bir tanıdığım vardı. Bir kızı seviyormuş, ama marksist olduğu için tutuyormuş kendini. Öyle dedi bana. Bu tanıdık marksizmin bilgisini edinseydi, yerleşik bir kuralı, marksizme sokuşturmazdı Söyledim ona. En güzel aşkları marksistler yaratmalı

Şimdi bakın noldu. Adalet Ağaoğlu, marksistlerin bu son derece yanlış tutumlarını romanında olumladı. Marksistler, Ağaoğlu'nu baş tacı etti. Devam ediyorum. Marksistlerin baş tacı ettiği Ahmet Kaya, geçen gün televizyonda müslümanlığını kanıtlamak için islam andını içti. Nazım Hikmet ödülünü verdikleri şair Adoniss, "Kadınlar şiir yazamaz" dedi. Felsefenin..., bilimin sanatın. insanın bilgisini edinmeden marksist olursan "Ben marksistim. Naparsam yapayım. ne söylersem söyleyeyim maksızme uyar " dersen hayat, sık sık tokatlar seni. Sanatın bilgisini edinseydi marksistler marksist yöntemle çözumleme yapabilseydi Ahmet Kaya sol partilerin. solcuların şarkıcısı olamazdı Şimdi adam müslümanlık andı içti. Napacaksınız bakalım

Marksist olmanın en azından bilgi düzeyinde bile son derece zor olduğu açıkça söylenmeli Olup bitenlerden rahatsız birini gördük mü, işte diyoruz marksist olacak biri. Eline Politzer'in kitabı veriliyor O kişi bilinçsiz. bilgisiz durumuyla marksist oluyor.Ama temiz duygularla son derece basit nedensellik açıklamalarıyla hiç bir sorun çözümlenmez. İnançla hele. hıç. O zaman noluyor Bir Politzer'le insanlığın 70 milyon yıllık tarihini çözümlediğini sanan genç hiçbir işin çözümlenmediğini gördükte yıkılıyor Yıkıntısı hayat boyunca devam ediyor Şimdi bu yıkıntıya örnek veriyorum. Adı Gülay Göktürk **Yeni Yüzyıl**'da yazıyor "Üniversiteyi bırakıp 'kaderimi işçi sınıfıyla birleştirmeye' karar verdiğimde 21 yaşındaydım." (Yeni Yüzyıl. 19/01/1995) Gülay Göktürk, işçi sınıfıyla birlikte patronlara karşı mücadele ediyor. Şöyle diyor "O günler, ben ve benim gibilerin proleteryanın dönüştürücü gücüne inandığımız yıllardır Kalkış noktamız çok basit, çok haklıydı Parası olmayanlar hastane kapılarında ölmesin, çocuklar pabuçsuz okula gitmesin, insanlar karakollarda dövülmesin. "

Gülay Göktürk'ün bu söylediklerinin marksist dünya görüşünün hedeflediği dünyayla hiçbir ilgisi yok. Ama Gülay Göktürk marksizmin bu olduğuna inanmış Ama bu arada Gülay Göktürk'ün dediğine göre şunlar da olmuş. Patronlar "değme sosyalistlere taş çıkartan bir Demokratik Anayasa modeli ile geliyor ( ) Levi's Şirketi, bütün dünyada kendisini fason iş yapan firmaların belli bir yaştan küçük ya da belli bir ücretin altında işçi çalıştırmasını yasaklıyor Amerika'nın emperyalist burjuvazisi, ARGE faaliyetlerine akıl almadık destekler vererek bilimin yolunu açıyor ( ) Bütün bunları görünce aklım iyice karışıyor Hani bunların barutu bitiyordu?( ) Ben bütün bu gelişmeler ışığında yavaş yavaş, burjuvazinin özellikle de onun iyice paralanmış kesiminin, toplumun en dinamik ve en dönüştürücü kesimi olduğuna inanmaya başlıyorum."

Gülay Göktürk'ü tanımıyorum. Ama bir zamanlar böyle düşünen Gülayları tanıyorum. Şimdi söylediklerimi o tarihlerde söyledikte beni pasiflikle suçlarlardı.. En birinci marksisttiler Şimdi onlar burjuvazinin en dönüştürücü sınıf olduğuna inanıyorlar

Gülay Göktürk iç dünyasındaki yıkıntının etkisiyle bakın ne diyor "birçok eski yoldaşımın bu yazıyı çoktandır bilinen dönekliğimin yazılı bir belgesi olarak algılayacağından eminim. Oysa ben işçi sınıfını terketmedim, işçi sınıfı benim ideallerimi terketti. "

Gülay hanım komünist ütopyaya hâlâ inanıyormuş Aynen söylüyor "Komünist ütopyaya hâlâ inanıyorum (.) Televizyon ekranında bir çocuk 'Ne olur annemi kurtarın' diye ağladığında ben de ağlıyorum. Ama artık onları kurtaracak olanın işçi sınıfı olmadığını biliyorum."

Gülay hanım döneklik duygusuyla ezim ezim ezilmesin Bu yazdıklarını romanlaştırsın. Derhal Orhan Kemal. Nazım Hikmet ödüllerini alır Hele bir de taksimde **Özgür Ülke** satarsa, marksistlerce hemen baş tacı edilir

Bir kez daha. Nedensellik ilkesini kafanızdan atmadan. yüzyılların kelepçelerini bilincinizde kırmadan.. bilimin. felsefenin. sanatın bilgisini edinmeden marksistim diye sıfatlarla orda burda konuşmayın. Maddeci yöntemle, kişileri. olguları tek tek çözümlemeden ona buna inanmayın İnandığınız. baş tacı ettiğiniz kişi bir gün televizyona çıkar islam andı içer şaşırırsınız. ödül verdiğiniz şair, kadınlar şiir yazmamalı der, içiniz ezilir hemen yarın niye kalkışmadı der, proleteryanın sizi terk ettiğini sanırsınız.

Bunları söylüyorum. Bunları söylüyorum diye birçok kişi beni sevmiyor Bana düşman oluyor Ama hayat hakkını alıyor İşte o genç. mektup gönderen Bir zaman kızmıştı bana. Düşmanıydım onun Böyle görüyordu beni Çoktandır uğramıyordu. İstanbul dışındaymış. Sevgisini. dostluğunu gönderiyor bana. Sevindim. Anlamış beni. Şöyle diyor mektubunda "Cengiz Gündoğdu'yla artık yazarlık hakkında konuşamayacağıma (belli bir süre olsa dahi) üzülüyorum. o kırışmış surattan düşmanı çatlatan kahkahayı göremeyeceğime.

Evet. öyle bir gülüşüm var testere kahkahalarım düşman çatlatan. Adam. Ahmet Kaya. televizyonda islam andını içti. Ahmet kaya yüzünden bana saldıranları düşündükte testere kahkahalarla güldüm Tam o sırada bir telefon "Ahmet Kaya'yı dinledin mi" "Dinledim" "Gülüyorsun değil mi Gündoğdu"

"Evet" dedim. Gülüyorum. Testere kahkahalarla.

23 Ocak Pazartesi

Genç Ekin Sanat Merkezi, yeni yerine taşındı Dün, Yeni yer dolayısıyla yapılan toplantıya gittim. **Genç Ekin**, disiplinli bir çalışmayla bu güne geldi. Disiplinli çalışmayı önemserim. Disiplinli çalışanı severim. Yeni yeri de bir anlamda yoktan var etmiş **Genç Ekin Sanat Emekçileri**. Birçok kişinin, umutsuzluğa. yılgınlığa kapıldığı bir dönemde, **Genç Ekin**'in bu eylemi gelecek için umut veriyor

Dün konuşmamda belirttim. Şimdi birkez daha söylemek gerekir Felsefenin. bilimin. sanatın bilgisini edinmeden, kimsenin kimseyi sömürmediği. herkesin ağız tadıyla yaşayabileceği güzel bir dünyayı kuramayız

Genç Ekin, yeni dönemde Afşar Timuçin'le **Felsefe Seminerleri**'ni. benle **Estetik Seminerleri**'ni

başlatacak Şunu söylemeliyim Estetik seminerleri zorlu geçecek Çünkü bizler, güzelin ne olduğunu bütünüyle bilemiyoruz Bizler teksesli müziğin bu günün güzeli olmadığını bilmeliyiz Ama bu sorunda ciddi bir inat görüyorum Bağlamayı kapan sahneye fırlıyor kaşını gözünü eğe eğe güya devrimci müzik yapıyor Üstelik alkışlanıyor Bunu, güzel dünya mücadelesinde cıddı bir sorun olarak görüyorum Tabii, çok sesi çok aygıt sananların tutumu, sorunu iyice çetrefil duruma getiriyor

Tek sesin güzel olduğunu, bilinçten kesinlikle kazımak gerekiyor Herkes şunu bilsin Sen, ne söylersen söyle, ben, bildiğimi okurum inadı bana zarar vermez Güzel dünya mücadelesine zarar verir Güzelin nolduğunu bilmeden güzel bir dünya mücadelesi verdiğini sananlar ciddi bir yanılgıda Ben bunu anlatıyorum bunu söylüyorum

Ciddi disiplinli çalışmasıyla bugüne gelen **Genç Ekin Sanat Merkezi**'ne önemli bir görev düşüyor Estetik bilinci güzel olanı arama bulma bilinci yaratmak Dün, bu umudu bu amacı gördüm orda Bunun için sevindim

24 Ocak Salı

Plar-Gallup Yönetim Kurulu Başkanı Bülent Tanla şöyle diyor, "İşçi, işadamı, memur, yönetici, halk ve devlet mutsuz." (**Cumhuriyet.** 24/01/1995) Bülent Tanla, kapitalist sistemin dille oluşturduğu sahte gerçekliği pekiştiriyor devletin de mutsuz olduğunu söylüyor Hele adına işadamı denen kapitalistlerin mutsuzluğu Fiatların durmaksızın yükseldiği bir ülkede kapitalistler neden mutsuz olsun

Bir tanıdığım vardı Sofrada güzelce karnını doyurduktan sonra "Allah devlete millete zeval vermesin" derdi Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanışından korkan yersız yurtsuz kalacağı kaygısıyla yaşayan insanımız "Allah devlete millete zeval vermesin"le yaşadı Bunların ağız tadıyla yaşamaya yeterli olmadığını görünce bu kez "Halkçı devlet" dedi

Bunların hepsi böyle sanılan dille yaratılan birer sahte gerçeklik Sözgelimi kımse devleti halkçı yapamaz Ama böyle olabileceği sanısıyla halk sahte gerçeklikle yaşatılır

Peki biz insanı mücadele verenler napmalı İnsanın sahte gerçeklikte yaşatılmasına karşı ciddi bir mücadele vermeliyiz **Cumhuriyet** hem böyle bir mücadele verdiğini söylüyor hem de Bülent Tanla'ya devletin mutsuz olduğunu söyletiyor !lhan Selçuk "Şimdi sosyalizm zamanı" diyor sonra öbür sayfalarda bu devlet yüceltiliyor **Cumhuriyet** okurunda bu devletten beklenti yaratıyor **Cumhuriyet** okuru, bu devletten hak, adalet bekliyor Daha ötesi bu devletin mutsuz olduğu sanısını uyandırıyor **Cumhuriyet** Biz, kavramları yerinde kullanmak zorundayız Neyin nolduğu kavramlarla anlaşılır Bu konuda bir örnek Engels'ın bir mektubu var 18-28 Mart 1875'te yazmış August Bebel'e Engels bir mektubunda proleteryanın örgütlenmesinin son derece önemli olduğunu söylüyor Herhangi bir belirsizliğin değil, proleteryanın örgütlenmesi Bunu, şunun için söylüyorum Hıkmet Çetınkaya, **Cumhuriyet**'e destek vermekle dinci-faşist örgütlenmenin önlenebileceğini söyluyor Diyelım bu doğru **Cumhuriyet**'e destek verdık, dinci-faşist örgütlenmeyi durdurduk Peki ama ondan sonra bızı Memet Fuatgillerın diktasından kim kurtaracak Kimse kurtaramaz Çünkü o dünyada baskı var sansür var Benım **Cumhuriyet'e** destek vermem "Gelin, benim, elimi kolumu bağlayın" anlamına gelir Ama buna karşı ben, Memet Fuatgillere özgür bir dünya veriyorum Ayrıca şunu söylüyorum Belirsizliğin örgütlenmesi ciddi bir direniş oluşturamaz Tarihi hakikatler gösteriyor Engels söylüyor Ciddi bir proleterya örgütlenmesi "en korkunç irticanın ortasında bile artık yıkılmamaktadır

Cumhuriyet'e destek verecekmişim Ankara'da gözüpek gençler insani mücadele için **İnsancıl** Temsilciliği açıyor **Cumhuriyet** görmüyor **İnsancıl** seminer üstüne seminer veriyor **Cumhuriyet** görmüyor Ama bujuva yazarları gık dedi mi bu yarım sayfa haber oluyor Böylesine bir tutumu desteklemek mümkün mü

Şunun bilinmesini isterim Benim **Cumhuriyet**'ten bir beklentim yok Hiçbir gazete hiçbir organ hiçbır kişi beklenti umuduyla **İnsancıl**'ın boynunu bükemez Ama biri çıkar da "Bizi destekleyin" derse neden bunu olamayacağını böyle açıkça söylerim Bu taktik bir sorun değil, "sen beni destekle ben seni destekleyeyim" sorunu değil Sosyalizm zamanı dendikte bunun gereği yerine getirilmeli Memet Fuat Nazım Hikmet'i sansürledi Kaç yazı yazıldı kaç kişi yazdı Olup bitenlere hiç aldırmadan Memet Fuat, özgürlük üstüne yazdı **Cumhuriyet**'te Alaydır bu Açıkça alaydır Bu kadarı olmaz

Şımdi geliyorum devlet sorununa Bülent Tanla'ya göre devlet mutsuzmuş Engels, Bebel'e yazdığı mektupta kapıtalıst dilin sahte gerçekliğini şöyle yıkar "Özgür halkçı devlet, özgür devlet biçimini almıştır Bu terimlerın gramer anlamına göre, özgür bir devlet kendi yurttaşlarına karşı özgür olan bir devlettir Yani despotik bir hükümeti olan bir devlettir Devlet üzerine bu gibi gevezeliklere son vermek gerek, özellikle sözcüğün tam anlamıyla bir devlet olmamış olan Paris Komünü deneyiminden sonra Daha Marx'ın Proudhon'a Karşı adlı kitabından beri ve sonra da Komünist Partisi Manifestosu'nda sosyalist toplumsal düzenin kurulmasıyla devletin kendiliğinden dağıldığı ve yok olduğu açıkça söylenmiş olmasına karşın, anarşistler yeteri kadar halkçı devleti karşımıza salmış durumdalar Devlet, mücadelede, devrimde devrim düşmanlarını bastırmak için yararlanmak zorunda olduğumuz geçici bir kurumdan başka bir şey olmadığına göre, özgür halkçı bir devletten söz etmek saçmadır ( ) Özgürlükten söz edilmesi mümkün olduğu gün, devlet, devlet olarak ortadan kalkmış olacaktır Onun için, biz, devlet sözcüğünün yerine, her yerde, topluluk (Gemeinwesen) gibi Fransızca komünün karşılığı olan mükemmel eski bir Alman sözcüğünün kullanılmasını önermekteyiz "

Engels ışıltılı bilincıyle gösteriyor Neyi insani mücadele aydınlanma mücadelesi güzel dünya mücadelesi nasıl verilir Belirsiz kavramlarla sistemın kavramlarıyla sağlıklı bılinç oluşmaz Bılınçlenme mücadelesinde sistemin kavramları yerle bir edilmeli gerçekliği doğru gösterecek kavramlar bulunmalı

27 Ocak Cuma

Uç gündür güneşle yaşıyoruz İstanbul'da Ocak sonunda güneşle yaşamak sevinmeliyim Ama kapıtalist sistem sevinci önlüyor Her gün mutlaka insanı

üzecek birçok iş yapıyor insanlık dışı bu kapitalist sistemi yürütmek isteyenler İşte son derece üzücü durumlardan biri **Yaba Öykü**'nün kapanması.

"Değerli Okurlar " deniyor **Yaba Öykü**'de. "Yazarken en çok zorlandığımız bir yazı oldu bu 1979 Ağustosundan beri bu dergiyi kendi öz gücümüzle, sadece okurların katkısıyla çıkardık. 1979 yılında doğan bir çocuk, şimdi 16'sında bir delikanlı oldu. Bu doğumu hazırlayan bizler, şimdi saçı sakalı ağarmış orta yaş kuşağı olduk. Süreç içinde Yaba sonra Yaba Öykü sürekli bizimle yer aldı, yaşamını sürdürdü. Şımdi onu hayatının baharında zorunlu olarak şimdi zorunlu olarak gurbete gönderiyoruz, ya gelir, ya gelmez." **Yaba Öykü** söylüyor "Kardeşçe hayat, bu onurlu, oldukça insani isteğin bile altı çizilerek 'Suç' sayıldığı karanlık bir dönemi yaşıyoruz " **Yaba Öykü** Emekçisi Aydın Doğan'la Mustafa Pala böyle bir "Suç" işlıyorlar böylece Mustafa Pala iki yıl hapis, 250 milyon para cezasına. Aydın Doğan iki yıl hapis, 100 milyon para cezasına çarptırılıyor

Türkıye'de, bir kültür dergisi onaltı yıl yaşamışşa. bu işin yaratıcıları yüce bir iş yapmışlar demektir Ama mutlaka tasfiyesı gereken devlet, bu yüce işe ceza biçiyor İnsanı karanlıkta tutmak isteyen kapitalist devletin mantığını biliyorum. Ama son derece alıkça bir duyguyla, bu devletin ceza biçicilerinde vicdanın milimetresini arıyorum. Onu bile göremiyorum.

Vicdan, haksızlık yaptığında insanı rahatsız eden son derece önemlı bir duygu Kapitalist sistem bu duyguyu yerle bir etmiş. Etmemiş olsaydı Mustafa Pala'yla Aydın Doğan'a ceza biçilmezdi.

Hukuk, vicdanın maddeleşmesi Ama Türkiye'de hukuk ınsanlık dışı ne varsa, gaddarlığın. acımasızlığın maddeleştirilmesi. Bu maddelerin arasında insanı, ınsan yapan o yüce duygu. vicdan yok.

Herkes bilsin. İnan olsun bilsin. Bir toplum böyle yaşayamaz Ya insanileşecek. ya da büyük vuruşma olacak İnsanın milyonlarca oulşturduğu insani değerlerın yerle bır edilmesi, kimsenın, nerde. nasıl biteceğini kestıremeyeceği büyük vuruşmalara neden olacak.

Hiç kımse mılyonlarca yılı yaşanmamış saymasın. Mılyonlarca yıl yaşandı.. bizler milyonlarca yılda oluşan değerlerle insanlaştık.Bu değerler korunacak.

Yaba Öykü'nün ceza kerpeteniyle kültür dünyasından kopartılmasını insani değerlere vurulmuş bir darbe sayıyorum Peki bu darbe karşısında kültür emekçileri kültür örgütleri gazetelerin kültür yönetmenleri napıyor Darbeye karşı ciddi bir davranış görmedim İşte bu Türkiye'de kültür dünyasının ıdraksızlığı

Tabıı **Yaba Öykü**'ye vurulan darbeye karşı çıkmak edebi rant getirmez. Rant getirseydi bu idraksızlar televizyon kameraları karşısında damarsız suratlarıyla görünürlerdi.

Güneşli bir günde. Yaba Öykü'nün yanındayım Hadi delikanlı diyorum. kalk. yürü. Hatırlayacaksın arada bir laf atardın bana. kızdırırdın beni Söylenir homurdanırdım.Hadi kalk Yaba Öykü laf at bana Kızdır beni Ben de homur homur homurdanayım sana

Dağlara ve Sana Doymadan

bu sabah gökyüzünü
sevdiklerimin gözüyle göreceğim
yıldızlara dokunup
buhıtlarca ağlayacağım bu sabah
güneşi çıkarıp saklandığı geceden
şafak vaktı sevgilime sunacağım

saçları örgülü sarışın
fabrika çıkışı uzanırken öpmeye
gözlerinde vaşama sevincini bulabılecek miyim
yaşam bu kadar genç ve güzelken
ölecek mıyım dağlara, şiire ve sana doymadan

Bir Dönem Kapanırken

ayağa düşmemeli güzellikler
ayrılsak, belkı daha ıvi
aşkı böyle sürüklemekten
bılınmeyen bır denıze

birazcık hoşgörüyle bakabılsek
eskı defter savfalarında sararmış
o ince duygulara

Gözlerimizi Kaçırmadan

günler de gelecek
çocuklarımızın sorularını
gözlerimizi kaçırmadan
yanıtlayabileceğimiz

gökyüzü
uzanırken üstünüzde
uçsuz alabıldığıne
nasıl anlatılır
el kadar bır çocuğa
hasret kalışı babasının

Turgay DEĞİRMENCİ

İNSANCIL
ANKARA GÜLÜMSÜYOR

Mart Ayı Etkinlikleri

SÖYLEŞİ
İlhan AKALIN
Sınıf ve Kültür
4 Mart Cumartesi Saat 14.00

SÖYLEŞİ
Alaaddin ŞENEL
Benim İnsan Anlayışım
11 Mart Cumartesi Saat 14.00

SUNU
Paris Komünü
18 Mart Cumartesi Saat 14.00

DİNLETİ VE SÖYLEŞİ
Grup Dalga
25 Mart Cumartesi Saat 14.00

GÜNEŞLEME
Gülgün ARIGÜMÜŞ
Öykü Üzerine Söyleşelim
1 Nisan Cumartesi Saat 14.00

Adres
İnsancıl Ankara Temsilciliği
Necatibey Cad Lale Sok No 4/18
Sıhhiye Ankara
Tel (0312) 232 00 80

Edebiyat Poşette

Beklediğim gibi, beni korumadınız...

Yayınlarımız arasından çıkan Fransız yazar Jean Cordelier'in **Pamuk Prensesin Ölümü** adlı romanı mızır bulunmuş ve Sel Yayıncılık İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Basın Bürosu tarafından 5680 sayılı Basın Kanununun 33 / 1 maddesi uyarınca 10 035 000 TL para cezasına çarptırılmıştır Aynı miktar para cezası çevirmenine de verilmiş olup bunu da insanı / vicdanı bir yukumluluk gereği yayınevimiz ödeyeceğinden soruşturma giderleri de dahil toplam 25 000 000'a yakın bir para talep edilmektedir

Ceza bununla da kalmayıp Başbakanlık Muzır Kurulu tarafından kitabın uzerinde "**18 yaşından küçüklere satılamaz**" ibaresiyle poşette satışına karar verilmiştir

Sozkonusu yasanın ilgili maddesi evlenmeleri kanunen yasak kişiler arasındaki cinsel ilişkinin yazılmasını yasaklıyor

Romanda ise "buyukler"ının cinsel tacizine maruz kalan on bir yaşındaki bir kız çocuğunun yaşamı beklentileri trajedisi bir çocuğun gözüyle anlatılıyor Kısaca romandaki çocuk **"beklediğim gibi beni korumadınız"** mesajını veriyor

Romanda cinsel saldırıya maruz kalan on bir yaşında bir kız çocuğu Saldıran babası, yanı buyuk

Bunu konu alan bir romanı yayınladığımız için suçlandığımız yasa kimi koruyor

Güçluyu "buyukler"i masumlara karşı koruyan bu yasayı kınıyor ve soruyoruz?

Bütun bunları yazıp, anlatmayıp görmezlikten gelip yok sayarak mı koruyacağız çocukları? Çeviren ve basanları cezalandırarak mı?

Bir romanın boylesi bir cezaya çarptırılması kabul edilemez

Buyukleri çocuklara karşı koruyan bir yasayı şiddetle kınıyor kamuoyunun ilgisine sunuyoruz

Sel Yayıncılık

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi

İnsanın Ayak Sesleri/**Berrin Taş**	**50.000 TL.**
Kırmızıyı Unutma/**Aliye Özlü**	**50.000 TL.**
Pazar Resimleri/**Ali Ersin Günçe**	**50.000 TL.**
Cemreye Çağrı/**Cemile Çakır**	**50.000 TL.**
İnsana Gecikmeden/**Berrin Taş**	**50.000 TL.**
Dinlenen Cadı/**Nihat Ateş**	**50.000 TL.**
Açık Gece/**Ömer Bilge**	**50.000 TL.**
Bir Gün Konuşur Rüzgar/**Ali Ersin Günçe**	**50.000 TL.**
Öbür Yanı da Ateş /**Bozan Yaman**	**50.000 TL.**
Gül Dikenini Öpünce /**Arif Madanoğlu**	**50.000 TL.**

Öykü Dizisi:

Ara Balkon/**Kezban Özbay**	**50.000 TL.**
Uzaydan Gelen Kadın/**Fatma Kethüdaoğlu**	**50.000 TL.**
İnsan Eli/**D. Mehmet Şekeroğlu**	**50.000 TL.**

Roman Dizisi:

Proxima Centauri/**Ömer Baytaş**	**80.000 TL.**
Çağrısız Hayalim /**Kaan Arslanoğlu**	**70.000 TL.**

Deneme-Eleştiri Dizisi:

Denemenin Kıyılarında/**Yusuf Çotuksöken**	**60.000 TL.**
Gerçekçi Düşünce-Gerçekçi Sanat/**Afşar Timuçin**	**60.000 TL.**
Yanılmanın Gerçekliği/**Kaan Arslanoğlu**	**100.000 TL.**
Eleştiri/**Cengiz Gündoğdu**	**100.000 TL.**

İnsancıl Dergisi: 1. yıl Cildi (Tükendi)	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi: 2. yıl Cildi	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi: 3. yıl Cildi	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi: 4. yıl Cildi	**500.000 TL.**

Not/ Posta masrafı nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi İnsancıl adresine gönderilmeli.

İNSANCIL:
Mollafenari Sok. nadir Han No: 40/42 Kat: 5 34410 Caoaloğlu/İstanbul
Tel: (0.212) 511 79 94 - 513 93 99

Dağıtım: Evrensel Basım Yayın. İstanbul Tel.: (0.212) 517 82 37 Fax: (0.212)516 27 53
İnsancıl Ankara temsilciliği Tel.: (0.312) 232 00 80